

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Testamentin muotovaatimukset ja niiden tulkinta

Asianajajan perhe- ja perintöoikeus
OTM-tutkielma

Laatija:
Josefina Nogina

28.4.2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tutkielma

Oppiaine: Asianajajan perhe- ja perintöoikeus

Tekijä: Josefina Nogina

Otsikko: Testamentin muotovaatimukset ja niiden tulkinta

Ohjaaja: Tuulikki Mikkola

Sivumäärä: XIV + 76 sivua + Liite 1

Päivämäärä: 28.4.2023

Tutkielma käsittelee testamentille laissa määrättyjä, usein ankariksi luonnehdittuja, muotovaatimuksia sekä niiden soveltamista ja tulkintaa Suomen oikeudessa. Tarkastelun kohteena ovat niin yksittäiset perintökaaren asettamat muotovaatimukset kuin myös oikeusjärjestyksemme yleinen linja sekä suhtautuminen testamentin muotovaatimusten oikeudelliseen merkitykseen muoto-opin muodossa.

Tutkielman päämääränä on selvittää, mitkä ovat oikeuden asettamat vaatimukset testamentin muodolle, miksi sitä koskeva sääntely on niin tarkkaan, sekä millä tavalla muotosäännöksiä on tulkittu käytännössä. Testamentin muodon tutkimisessa otetaan huomioon niin perintökaaren 10:1:n mukaiset varsinaiset muotovaatimukset kuin myös 10:3:n sääntelemän hätätilatestamentin muotoa koskevat muotovaatimukset. Erityistä huomiota kiinnitetään myös perintökaaren 10:2:n sääntelemän todistuslauselman tehtävään ja arvoon testamenttioikeudessa, sekä kahteen vastakkaisina pidettyyn muoto-oppiin: muotovirheoppiin ja Lahtisen 1950-luvulla edustamaan muoto-funktio-oppiin.

Aihetta käsitellään hyödyntämällä perintökaaren 10 luvun muotosäännösten analyysissään oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää. Lisäksi tutkielma avartaa lukijan katsetta ja tarkentaa Suomen oikeuden suhtautumista muotoon oikeusvertailun keinoin, vertailemalla suomalaista käytäntöä Australian oikeuden suhtautumiseen testamentin muotovaatimuksiin.

Toteutetun tutkimuksen perusteella muotovaatimukset jakautuvat kirjallisen muodon vaatimukseen sekä testamentin todistajien koskeviin muotovaatimuksiin, joiden toteutumatta jääminen liitetään vahvasti oikeustoimen pätemättömyysseuraukseen. Tulkinnan ankaruuden sekä joustamattomuuden syyksi havaitaan erityisesti pyrkimys varmistaa oikeusvarmuuden sekä ennakoitavuuden toteutuminen. Toisaalta oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden tutkimus tekee selväksi, että jopa ankaraksi tulkitussa käytännössä tuomioistuimet tarkastelevat tapauksia tapauskohtaisesti ja pyrkivät välttämään täysin epäoikeudenmukaisia ratkaisuja. Tästä huolimatta oikeuskäytäntö ei jätä epäilystä siitä, että testamentin tekijän tulee suhtautua muotovaatimusten noudattamiseen vakavasti, mikäli testamentin toteutuminen halutaan suojata mahdollisilta muotoon kohdistuvilta moitekanteilta.

Avainsanat: jäämistöoikeus, testamenttioikeus, perintökaari, testamentin muoto, muoto-oppi, muotovirheoppi, muoto-funktio-oppi, hätätilatestamentti, oikeusvertailu, Australia

Sisällys

Testamentin muotovaatimukset ja niiden tulkinta	I
Lähteet.....	V
Lyhenteet	XIII
Liitteet.....	XIV
1 Johdanto	1
1.1 Tutkielman aihe	1
1.2 Rakenne ja tutkimusmenetelmät	6
1.3 Käytetyt lähteet.....	8
2 Muotoon suhtautuminen Suomessa	11
2.1 Muodon tarkoitus	11
2.2 Lilius ja muotovirheoppi.....	14
2.3 Lahtisen muoto-funktio-oppi	15
2.3.1 Sisältö ja keskeiset tavoitteet	15
2.3.2 Vastaanotto	18
2.4 Nykyinen suhtautuminen muotoon.....	22
3 Muotovaatimukset sekä muotovirheet.....	27
3.1 Perintökaaren testamentille asettamat muotovaatimukset.....	27
3.2 Kirjallisen muodon vaatimus	29
3.2.1 Tulkinta	29
3.2.2 Sähköiset testamentit.....	31
3.3 Todistajiin liittyvät muotovaatimukset.....	34
3.3.1 Aluksi	34
3.3.2 Todistajakelpoisuus ja esteellisyys	34
3.3.3 Yhtäaikaisuusvaatimus.....	38
3.3.4 Tietoisuusvaatimus.....	39
3.3.5 Todistuslauselma	39
3.4 KKO 2016:40.....	41
3.4.1 Tapauskuvaus ja alioikeuksien ratkaisut.....	41
3.4.2 Asian käsittely korkeimmassa oikeudessa	42
3.4.3 Tulkinta	43

4	Hätätilatestit	47
4.1	Aluksi	47
4.1.1	Säännöksen tarkoitus ja sisältö.....	47
4.1.2	Perusedellytykset	48
4.1.3	Hätätilan määrittely.....	49
4.2	Hätätilatestitien jaottelu	50
4.2.1	Suullinen hätätilatesti	50
4.2.2	Holografinen hätätilatesti.....	52
4.3	Hätätilatestit oikeudenmukaisuuden valossa	54
4.3.1	Harkintavaltaa lain rajojen puitteissa.....	54
4.3.2	KKO 1987:37	55
4.3.3	Hätätilatestit muoto-funktio-opin näkökulmasta	58
5	Vertailukohteena Australia	59
5.1	Vertailun rajaaminen	59
5.2	Australian testamenttilainsäädäntö	59
5.3	Suhtautuminen testamentteihin ja perittävän tahdonautonomiaan	61
5.3.1	Testamenttaustahto.....	61
5.3.2	Asiakirjan käsite ja sähköiset testit	64
5.3.3	Koronapandemia ja AVL-todistaminen	67
6	Johtopäätökset	70
	Liite 1. HovR T 11306-12. Tekstiviestimuotoinen testi (Ruotsi)	77

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta: Tutkimus eräistä oikeudellisen käsitteenmuodostuksen peruspiirteistä. Vammala 1969.

Aarnio, Aulis, Jälkisäädökset. 2. uudistettu painos. Helsinki: Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta 1972.

Aarnio, Aulis, Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 185–220 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II. Vammala 1972.

Aarnio, Aulis, Mitä lainoppi on? Helsinki 1978.

Aarnio, Aulis, Testamentin suunnittelusta, s. 7–28 teoksessa Onikki, Erkki, Perintö ja vero-oikeutta. Helsinki 1980.

Aarnio, Aarnio, Laintulkinnan teoria. WSOY 1989.

Aarnio, Aulis, Muodon uusi tuleminen? Lakimies 3/1994, s. 273–286.

Aarnio, Aulis – Saarenpää, Ahti, Testamenttiasiaain käytäntöä. Defensor Legis -lehdessä vuonna 1969 julkaistu artikkeli. Hämeenlinna 1969.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo, Avioliitto, perintö ja testamentti. Lakimiesliiton kustannus 1994.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo, Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus. 5. uudistettu painos. Talentum 2015.

Alanen, Aatos, Yleinen oikeustiede. Helsinki 1948.

Biemans, J. W. A., Will Requirements for Last Wills Remain as They Are? The ‘Physical Presence Requirement’ of Witnesses and Notaries in the Light of the COVID-19 Interim Measures and the EU Freedom of (Notarial) Services. Utrecht Law Review 12 2021, s. 51–64.

Dainow, Joseph, The Civil Law and Common Law. The American Journal of Comparative Law 15 1967, s. 419–435.

Dorman, Jeffrey A., Stop Frustrating the Testator’s Intent: Why the Connecticut Legislature Should Adopt the Harmless Error Rule. Quinnipiac Probate Law Journal 30 (1) 2016, s. 36–61.

Đurđić-Milošević, Tamara, Testamentary Formalities in the Time of Pandemic. EU and Comparative Law Issues and Challenges Series 5 2021, s. 422–443.

- Gottberg-Talve, Eva, Jäämistöoikeuden perusteet. 2. uudistettu painos. Vammala 1988.
- Gray, Thomas, Succession Law: Reflections and Directions. *Adelaide Law Review* 40 (1) 2019, s. 331–341.
- Gummow, William, Common Law, s. 190–208 teoksessa Saunders, Cheryl – Stone, Adrienne, *The Oxford Handbook of the Australian Constitution*. Oxford University Press 2018.
- Helin, Markku, KKO 1987:37. *Defensor Legis* 1987, oikeustapausosasto, s. 63–68.
- Helin, Markku, Lainoppi ja metafysiikka: Tutkimus skandinaavisen oikeusrealismin tieteenkuvasta ja sen vaikutuksesta Suomen siviilioikeuden tutkimuksessa vuosina 1920–1960. Vammala 1988.
- Helin, Markku, Testamentin muoto. *Lakimies* 7–8/2002, s. 1153–1167.
- Hemmo, Mika, Sopimusoikeus I. 2. uudistettu painos. Talentum 2003.
- Hemmo, Mika – Hoppu, Kari, Sopimusoikeus. Alma Talent 2006. *Verkkokirja*.
<https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/HAHBGXCTDG#piste:tP> (Päivitetty 1.8.2022).
- Hertel, Christian, Legal Systems of the World – an Overview. *Notarius International* 1–2/2009, s. 128–141.
- Horton, Weisborg, COVID-19 and Formal Wills. *Stanford Law Review Online* 73 2020, s. 18–27.
(https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3572097, Luettu 20.4.2023)
- Husa, Jaakko, Pohjolan oikeus – yhtä perhettä?, s. 77–88 teoksessa Mäenpää, Olli – Frände, Dan – Korpisaari, Päivi: Oikeuden historiasta tulevaisuuden Eurooppaan. Vantaa 2014.
- Kaariniemi, Jari, Testamente: formkrav och testationsbehörighet. Stockholm: Juristförlaget, 1992.
- Kaisto, Janne, Lainoppi ja oikeusteoria. Helsinki 2015.
- Kangas, Urpo, Kaikella on aikansa. *Lakimies* 6–7/1998, s. 1079–1088.
- Kangas, Urpo, Perhevarallisuus oikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki 2018.
- Kangas, Urpo, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2. uudistettu painos. Helsinki 2019.
- Karhu, Juha, Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia. *Lakimies* 7–8/2020, s. 1017–1034.
- Kischel, Uwe, *Comparative Law*. Oxford University Press 2019.

- Kivimäki, T.M., Faktuurahinnasta ja tavarán omaksiotosta. *Lakimies* 1955, s. 735–750. Vammala 1955.
- Kivimäki, T.M. – Ylöstalo, Matti, Suomen siviilioikeuden oppikirja, yleinen osa. 3. uudistettu painos. Porvoo 1973.
- Kolehmainen, Antti, KKO 2016:40 Testamentin tekeminen, s. 249–352 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2016:I. Alma Talent 2016.
- Kolehmainen, Antti, KKO 2021:28 Avioehtosopimuksen määräys, s. 235–245 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2021:I. Alma Talent 2021.
- Kolehmainen, Antti – Rabinä, Timo, Jäämistösuunnittelu I: Perittävän jäämistösuunnittelu. Helsinki 2020.
- Kontturi, Harri, Saisiko olla yksi testamentti? Tammi 2011.
- Koskinen, Mikael, Lakiosan täydennyskanteen määräajasta. *Defensor Legis* 4/2022, s. 876–892.
- Lahtinen, Osvi, Oikeustoimen muoto-ongelmasta. *Lakimies* 2/1957, s. 134–144.
- Laine, Juha – Ponka, Ilja, Kirjallisen muodon täyttäminen sähköisesti. *Defensor Legis* 6/2003, s. 1028–1043.
- Lang, Andrew G., *Formality v. Intention – Wills in an Australian Supermarket*. *Melbourne University Law Review* 15 1985, s. 82–115.
- Langbein, John H., *Substantial Compliance with the Wills Act*. *Harvard Law Review* 88 1975, s. 489–531.
- Langbein, John H., *Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia's Tranquil Revolution in Probate Law*. *Columbia Law Review*, Jan., 1987, Vol. 87, No. 1.
- Langbein, John H., *Absorbing South Australia's Wills Act Dispensing Power in the United States: Emulation, Resistance, Expansion*. *Adelaide Law Review* 38 2017, s. 1–11.
- Laukkanen, Sakari, Selvä ja täsmällinen tuomio. Selvitys käräjäoikeuden tuomion kirjoittamisesta. Oikeusministeriö, julkaisu 2002:2.
- Lilius, F.O, Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan. Helsinki 1903.
- Lilius, F.O, Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi? *Lakimies* 1907, s. 44–53.

- Lohi, Tapani, Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannin lainhuudatus. Defensor Legis 6/2000, s. 936–958.
- Lohi, Tapani, KKO 2011:32 Avio-oikeuden poissulkevan määräyksen muotovaatimus kiinteän omaisuuden lahjoituksessa, s. 273–279 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2011:I. Talentum 2011.
- Lohi, Tapani, Aviovarallisuus-oikeus. Alma Talent 2016.
- Lohi, Tapani, Testamentin hyväksymisen oikeusvaikutuksista – KKO 2016:68. Lakimies 2/2017, s. 248–256.
- Milligan, Sean P., The Effect of a Harmless Error in Executing a Will: Why Texas Should Adopt Section 2-503 of the Uniform Probate Court. St. Mary's Law Journal 36 2005, s. 787–824.
- Muukkonen, P.J., Muotosäännökset: varallisuus-oikeudellisia sopimuksia koskeva tutkimus. Vammala 1958.
- Mäenpää, Olli, Hallinto-oikeus. 2. uudistettu painos. Alma Talent 2018.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna – Kiukkonen, Marjo – Juva, Kati, Onko päämies tolkussaan? – Asianajaja oikeudellisen toimintakyvyn arvioitsijana. Defensor Legis 5/2011, s. 626–635.
- Norri, Matti, Perintö ja testamentti: käytännön käsikirja. 7. uudistettu painos. Helsinki 2017.
- Olavus, Petri – Norri, Matti – Susiluoto, Ahti – Blomstedt, Yrjö, Tuomarinohjeet 1545. 2. uudistettu painos. Helsinki 2001.
- Peart, Nicola, Testamentary Formalities in Australia and New Zealand, s. 329–356 teoksessa Reid, Kenneth G. C. – de Waal, Marius J. – Zimmermann, Reinhard, Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities. Oxford University Press 2011.
- Ponka, Ilja, Sähköinen tunnistaminen ja allekirjoitus Suomen velvoiteoikeudessa. Helsinki 2013.
- Purser, Kelly – Cockburn, Tina – Crawford, Bridget J., Wills Formalities Beyond COVID-19: An Australian–United States Perspective. (2020) UNSW Law Journal Forum No. 5.
- Rautiala, Martti, Testamentin tekemisestä ja pätemättömyydestä: perintökaaren uusitun 16. luvun selitykset. Helsinki 1956.
- Rautiala, Martti, Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan. Helsinki 1967.

- Reid, Kenneth G. C. – de Waal, Marius J. – Zimmermann, Reinhard, Testamentary Formalities in Historical and Comparative Perspective, s. 432–471 teoksessa Reid, Kenneth G. C. – de Waal, Marius J. – Zimmermann, Reinhard, Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities. Oxford University Press 2011.
- Saarenpää, Ahti, Inter vivos ja mortis causa. Näkökohtia kuoleman vaikutuksesta oikeustoimiin teoksessa Kartio, Leena – Tepora, Jarno – Wirilander, Juhani, Juhlajulkaisu Simo Zitting 1915 – 14/2 – 1985, s. 251–273. Vammala 1985.
- Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa, Sopimusoikeuden perusteet. 8. uudistettu painos. Helsinki 2018.
- Siltala, Raimo, Johdatus oikeusteoriaan. Helsinki 2001.
- Siems, Mathias, Comparative Law. 3. uudistettu painos. Cambridge University Press 2018.
- Tamm, Ditlev – Vanamo, Pia Letto, Oikeuden maailma. Näkökulmia oikeuskulttuureihin. 2. uudistettu painos. Vantaa 2015.
- Tammi-Salminen, Eva, Muutosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus? Lakimies 6/2012, s. 839–860.
- Telaranta, K.A., Sopimusoikeus. Helsinki 1990.
- Timonen, Pekka, Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsinki 1998.
- Timonen, Pekka, KKO 1993:126, s. 282–287 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), Kirjoituksia ja keskeistä oikeuskäytäntöä perhe- ja jäämistöoikeudesta 1997. Saarijärvi 1998.
- Tolonen, Hannu, Oikeuslähdeoppi. WSOY Lakitieto 2003.
- Tolppa, Petri, Todistustaakka testamentin tekijän tahdonmuodostuskyvystä ja ymmärryksestä. Defensor Legis 3/2021, s. 577–594.
- Virolainen, Jyrki, Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa. 1/2012, s. 3–32.
- Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri, Pro & contra: Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä. Helsinki 2003.
- Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, Prosessioikeus. 6. uudistettu painoa. Alma Talent 2021.

Walin, Gösta– Lind, Göran, Kommentar till ärvdabalken. Del 1, (1-17 kap.), Arv och testamente. 6. uudistettu painos. Norstedts juridik 2008.

Ylöstalo, Matti, Testamentinmoitteesta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 61. Helsinki 1953.

Ylöstalo, Matti, Testamentin tulkinnasta. Helsinki 1954.

Ylöstalo, Matti, Formkrav och billighet. JFT 1961, s. 297–304.

Załucki, Mariusz, Preparation of Wills in Times of COVID-19 Pandemic – Selected Observations. Journal of Modern Science 22 (2) 2020, s. 143–152.

Virallislähteet

Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen.

Lainvalmistelukunnan julkaisuja, 1939/2.

HE 94/1952 vp, Hallituksen esitys n:o 94 (1952 vp) laiksi perintökaaren 16 luvun muuttamisesta.

HE 194/2001 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 5/1953 vp, Lakivaliokunnan mietintö N:o 5 hallituksen esityksen johdosta laiksi perintökaaren 16 luvun muuttamisesta.

OM 17/41/2003 Perintökaaren uudistamistarpeet.

SOU 1929:22 Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken III. Förslag till lag om testamente m.m.

Internet-lähteet

Bennett, Michael. Technology and Wills (using an iPhone, Word or other modern devices). *13 Wentworth*. 1.4.2014. <https://13wentworth.com.au/wp-content/uploads/2019/11/2014-Technology-and-Wills-using-an-iPhone-Word-or-other-modern-devices.pdf> (Luettu 16.2.2023).

Gordon, Donald: Legal Systems in Australia: Overview. *Practical Law UK*. [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/0-638-7137?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true#co_anchor_a812958](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/0-638-7137?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true#co_anchor_a812958) (Luettu 12.3.2023).

Maanmittauslaitos. Sähköiset allekirjoitukset – milloin niitä voi käyttää? <https://www.maanmittauslaitos.fi/tietoa->

maanmittauslaitoksesta/yhteystiedot/sahkoiset-allekirjoitukset (Luettu 11.4.2023).

Nyholm, Jan-Olof. 37. Koska ja miten testamentti tulisi laatia? *PsyJuridica Oy*. 23.1.2017. <https://psyjuridica.com/perheoikeudelliset-vidoot-2/> (Luettu 20.1.2023).

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1948 II 374
KKO 1950 II 72
KKO 1958 II 44
KKO 1959 II 56
KKO 1960 II 28
KKO 1964 II 106
KKO 1967 II 51
KKO 1969 II 25
KKO 1972 II 60
KKO 1974 II 84
KKO 1975 II 68
KKO 1977 II 97
KKO 1978 II 3
KKO 1985 II 103
KKO 1987:37
KKO 1993:2
KKO 1993:126
KKO 1996:102
KKO 1997:101
KKO 2011:32
KKO 2011:57
KKO 2016:40
KKO 2021:28

Hovioikeudet

Helsingin hovioikeus

HO 25.11.1992 S 91/997

Kouvolan hovioikeus

HO 13.5.1992 S 91/221

HO 22.11.1995 S 95/284

Rovaniemen hovioikeus

HO 2.3.1998 S 97/239

HO 11.9.2014 421

HO 17.10.2019 361

Turun hovioikeus

HO 19.12.1986 S 86/14

Vaasan hovioikeus

HO 18.2.1993 S 92/407

Ruotsi

Svea hovrätt

HovR T 11306-12

Australia

Estate of Hodge, 40 S.A. St. R. 398 (1986)

Alan Yazbek V Ghosn Yazbek & Anor [2012] NSWSC 594

Mellino v Wnuk & Ors [2013] QSC 336

Re Estate of Wai Fun Chan, Deceased [2015] NSWSC 1107

Re Nichol; Nichol v Nichol & Anor [2017] QSC 220

Lyhenteet

ACT	Australian pääkaupunkiterritorio
AL	avioliittolaki (1929/234)
AVL	audio-visuaalinen linkki
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
HolhTL	laki holhoustoimesta (1999/442)
HovR	hovioikeus (Ruotsi)
KKO	korkein oikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
MK	maakaari (1995/540)
NSW	Uusi Etelä-Wales
NT	Pohjoisterritorio
OM	oikeusministeriö
OsamaksukauppaL	laki osamaksukaupasta (1966/91)
PK	perintökaari (1965/40)
Qld	Queensland
SA	Etelä-Australia
SOU	Statens offentliga utredningar
Tas	Tasmania
Vic	Victoria
vp	valtiopäivät
WA	Länsi-Australia

Liitteet

Liite 1. HovR T 11306-12. Tekstiviestimuotoinen testamentti (Ruotsi)

1 Johdanto

1.1 Tutkielman aihe

Testamentti on väline, jolla testamentin tekijälle on annettu mahdollisuus ilmaista tahtonsa koskien sitä, mitä hänen omaisuudelleen on tehtävä ja kuinka se tulee jakaa hänen kuolemansa jälkeen. Testamentin tekijällä on toisin sanoen tietyissä rajoissa mahdollisuus määrätä toteutettavasta perimysjärjestyksestä lain määräämän perimysjärjestyksen ohitse, suosia testamentin saajia oman mielensä mukaan tai jopa määrätä omaisuutensa jaettavaksi lainmukaisia perijöitä hyljeksien – niin kauan, kuin tämä kaikki tehdään mm. lain säätämiä muotovaatimuksia noudattaen.

Suomessa testamenttia koskevat muotovaatimukset ovat määriteltty perintökaaren (PK, 1965/40) 10:1:ssä seuraavasti:

Testamentti on tehtävä kirjallisesti kahden todistajan ollessa yhtäaikaa läsnä, ja heidän on, sitten kun testamentin tekijä on allekirjoittanut testamentin tai tunnustanut siinä olevan allekirjoituksensa, todistettava testamentti nimikirjoituksillaan. Heidän tulee tietää, että asiakirja on testamentti, mutta testamentin tekijän vallassa on, tahtooko hän ilmoittaa heille sen sisällön.

Kyseistä muutosäännöstä tarkentavat saman luvun 2 ja 4 §§, joista ensinnä mainittu koskee todistuslauselmaa ja jälkimmäinen määrittelee todistajia koskevat esteellisyysperusteet.

Poikkeuksen PK 10:1:n muotovaatimuksista muodostaa lailla säännelty hätätilatestamentti, jolle on asetettu omat muotoa koskevat vähimmäisvaatimukset (PK 10:3).

Suomen oikeusjärjestyksessä testamentin muotovirheisiin suhtaudutaan ankarasti.¹ PK 13:1:n kohta 2 mahdollistaa testamentin julistamisen pätemättömäksi, mikäli sitä ei ole tehty laissa säädettyssä muodossa ja testamenttia on moitittu. Moiteoikeus testamenttiin on kuolleen perillisillä sekä, mikäli valtiolla on oikeus perintöön, valtiokonttorilla. Kannetta ajetaan testamentin saajaa vastaan. Moiteoikeus testamenttiin muotovirheestä johtuen on voimassa kuuden kuukauden ajan hetkestä, jolloin perillinen sai testamentin tiedoksi, ellei hän ole jo

---

¹ Ankaruus ei ole kiistanalainen väite. Tämä ilmenee mm. oikeuskirjailijoiden tavasta ilmaista asia teoksissaan ennemminkin faktana kuin tulkinnanvaraisena asiana. Ks. mm. Aarnio: Jälkisäädökset, s. 169, Gottberg- Talve: Jäämistöoikeuden perusteet, s. 122, Lohi: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannin lainhuudatus, s. 936, Kangas: Perhevarallisuus oikeus, s. 497.

hyväksynyt testamenttia taikka muutoin luopunut moiteoikeudestaan (PK 14:5).² Jokaisen perillisen moiteoikeus on itsenäinen,³ mistä johtuen menestynyt moitekanne johtaa testamentin pätemättömyyteen ainoastaan siltä osin kuin se estää kanteen nostanutta perillistä saamasta perintöään. Toisin sanoen testamentti jää päteväksi ja tulee sitomaan kaikkia niitä perillisiä, jotka eivät nostaneet tai yhtyneet nostettuun kanteeseen.⁴ Niinpä tuomioistuinten ankara suhtautuminen muotovirheisiin voi saada alkunsa vain määräajassa nostetun moitekanteen johdosta.

Koska muotovaatimusten noudattaminen testamenttia laadittaessa on ankaraa, herää kysymys siitä, mitä lainsäätäjät on tavoitellut asettaessaan kyseisiä vaatimuksia. Mm. Aarnio on ottanut kantaa asiakirjojen muotovaatimuksiin esittämällä viisi tehtävää, jotka vaatimuksilla pyritään saavuttamaan.⁵ Nämä tehtävät kuuluvat seuraavasti: 1) oikeustoimen totuudenmukaisuuden varmistaminen, 2) oikeustoimen myöhempi todistettavuus, 3) lopullisen oikeustoimen erottaminen sitä valmistelevista toimista, 4) vakaan ja kypsän harkinnan syntyminen osapuolissa, sekä 5) kirjaamislaitoksen intressien edistäminen. Mitä tulee testamentteihin, viides tehtävä jää vähemmän olennaiseksi, sillä testamentteja ei kirjata tai rekisteröidä Suomessa. Neljä ensimmäistä Aarnion mainitsemaa esimerkkiä kuitenkin tukevat käsitystä siitä, että vaatimuksilla pyritään nimenomaisesti varmistamaan testamentille vahva asema mahdollisia vastaväitteitä vastaan. ”Koska testamentti merkitsee poikkeamista laillisesta perimysjärjestyksestä, on siihen vetoavan voitava esittää mahdollisimman *riidaton selvitys* saantoperusteestaan. Sen vuoksi testamentin muoto on haluttu tehdä verraten ankaraksi”,

---

² Testamentin riitauttaminen muilla kuin PK 13:1:n sekä PK 13:2:n määrittämällä perusteilla, kuten esim. väärennoksen johdosta, ei ole sidottu määräaikaan. Tällaisia kanteita ei kutsuta moitekanteeksi, jollaisia ovat nimenomaan perillisen sekä testamentin saajan suhdetta koskevat PK 13:1–2:sta nousevat kanteet. Ks. Kangas: Perhevarallisuus oikeus, s. 590–591, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 803, 805.

³ Itsenäinen moiteoikeus tarkoittaa käytännössä sitä, että moiteoikeudet ovat oikeutettuja moitekanteen nostamiseen muista moiteoikeutetuista riippumatta. Ks. Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 378, Kangas: Perhevarallisuus oikeus, s. 592.

⁴ Koko testamentin julistaminen pätemättömäksi yhden perillisen nostaman moitteen johdosta on lainvastaista. Kangas: Perhevarallisuus oikeus, s. 593.

⁵ Aarnio: Jälkisäädökset, s. 166–167. Näitä tehtäviä lukiessa on tärkeä pitää mielessä, ettei Aarnion esittämä lista ole suljettu eikä suinkaan ainoa oikeuskirjallisuudessa esitetty listaus muotovaatimusten tarkoituksista. Muita oikeuskirjallisuudessa esitettyjä tarkoituksia ovat mm. oikeussuhteiden selvyiden ja varmuuden lisääminen sekä vapaan tahdon olemassaolon varmistus. Ks. Lohi: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus, s. 951, ja Hemmo: Sopimus oikeus I, s. 182.

Aarnio esittää.⁶ Tarkoitus on perusteltu ottaen huomioon, että testamentin täytäntöönpano ja kaikki siihen mahdollisesti liittyvät tulkinnat tehdään testamentin tekijän kuoleman jälkeen, jolloin ainoaa henkilöä, joka varmuudella kykenisi selventämään tahtonsa, ei ole mahdollista kuulla. Niinpä mahdollisimman todistuskelpoisen, varman ja harkitun tahdonilmaisun vaatimus sekä siitä kiinni pitäminen on perusteltua, vaikkei aina ongelmattomasti.⁷

Muotovaatimukseen kohdistetun ankaran linjan aikaansaama mielikuvaa muodon suorasta vaikutuksesta testamentin pätevyteen on kuitenkin arvosteltu⁸ ja Suomen testamentintekokulttuuria on kuvattu ”kaavoihin kangistuneeksi”.⁹ Oikeuskirjallisuuteen ja oikeuskäytäntöön tutustuminen kuitenkin paljastaa, että testamentin pätevyyden määrittäminen ei ole yksinkertaista. Lailla säännelty PK 10:1:n muotovaatimuksista poikkeava testamenttityyppi on hätätilatestamentti (PK 10:3). Hätätilatestamenttien tarkoituksena on toteuttaa henkilöiden viimeinen tahto silloin, kun he ovat ilmaisseet sen mutta jostain syystä he eivät voineet tehdä niin laissa asetettuja muotovaatimuksia noudattaen. Esimerkkejä tilanteista, joissa voi olla kyse hätätilatestamentista, ovat muun muassa kuolemansairaus, loukkaantuminen onnettomuudessa sekä itsemurhan tehneiden henkilöiden jälkeensä jättämät testamentit.¹⁰ Tilanteita arvioidaan tapauskohtaisesti, sillä testamentin laatimishetkellä on vallittava nimenomaan hätätila, jonka olemassaolon on kyettävä vahvistamaan vallinneen testamentin tekohetkellä. Hätätilatestamentit eivät ole vapaamuotoisia ja niiden tulee noudattaa PK 10:3:n asettamia hätätilatestamentteja koskevia muotovaatimuksia.¹¹ Vaikka hätätilatestamenttisäännös mahdollistaakin varmempaa oikeudenmukaisuuden toteuttamista sekä pehmentää testamenttiin liittyvien vaatimusten

---

⁶ Aarnio: Jälkisäädöksen, s. 168.

⁷ Mm. Yksi tässä tutkielmassa useasti esille nouseva ongelma on aineellisen ja muodollisen oikeuden välinen ristiriita. Ks. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 137.

⁸ Erityisesti Lahtisen Suomessa 1950-luvulla ajamat ajatuksen muoto-funktio-konstruktioista, jolla hän nosti esille muotovaatimusten taustalla olevien tarkoitusten merkitystä oikeusseuraamuksiin. Ks. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 138. Ks. myös Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 196 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II.

⁹ Kolehmainen, Rabinä: Jäämistösuunnittelu I: Perittävän jäämistösuunnittelu, s. 79.

¹⁰ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 188.

¹¹ Toisaalta mahdolliset poikkeukset muotovaatimuksista sallitaan herkemmin nimenomaan hätätilatestamenttien osalta, sillä kyse on usein tilanneherkistä tapauksista. Ks. Rautiala: Perintö ja testamentti, s. 232, Walin, Lind: Kommentar till Ärvdabalken. Del 1, (1–17 kap.), Arv och testamente, s. 291, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 156, 209, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 502–503.

pakonomaisuutta, sen noudattaminen on suppeaa. Tästä syystä muotovaatimusten noudattaminen on pääsääntö, kun taas lainsäädännön mahdollistama hätätilatestamenttimahdollisuus on poikkeus, jolla vältytään tiukan lainsäädännön aiheuttamalta mahdolliselta epäoikeudenmukaisuudelta.

Tästä tutkielmasta ilmenee, kuinka tuomioistuimet ovat muiden kuin hätätilatestamenttien kohdalla pitäneet nimenomaan PK 10:1:n mukaiset muotovaatimukset sekä niiden noudattamisen hyvin pitkälle keskiössä testamentin pätevyysarvioinnissa.¹² Selkeästi määriteltyjen muotovaatimusten seuraaminen nähdään ennakoitavuutta ylläpitävänä käytäntönä¹³ ja sen katsotaan helpottavan todistelua riitatapauksissa.¹⁴ Toisaalta täysin joustamaton käytäntö estää testamentin tekijän viimeisen tahdon toteutumisen tilanteissa, joissa kaikki muotovaatimusten funktiot täyttyvät, mutta jokaista muotovaatimusta ei ole jostain syystä noudatettu. Samalla tavalla testamentti voi olla muodollisesti täydellinen, vaikka itse muotovaatimusten funktiot eivät tosiasiallisesti olisi täyttyneet. Lahtinen argumentoi 1950-luvulla vallitsevaa muotovirheoppiajatusta vastaan nostamalla esiin muoto-funktio-opin, joka korosti muotosäännösten taustalla olevia lainsäätäjän tarkoituksia.¹⁵ Lahtisen edustama oppi ei itsessään saanut suurta kannatusta, mutta oikeuskirjallisuudessa tiedostettiin joustamattoman käytännön ongelma ja nostettiin esille tuomioistuinten mahdollisuus jättää soveltamatta muotosäännöksiä, mikäli ne johtaisivat kohtuuttomuuteen esimerkiksi tilanteissa, joissa muotovirhe on aiheutettu tahallisesti.¹⁶

Testamentin muotoon suhtautuminen Suomessa, PK 10:1:n muotovaatimukset, hätätilatestamentteja koskevat muotovaatimukset PK 10:3:ssa sekä Suomen käytännön heijastaminen Australian käytäntöihin muodostavat tämän pro gradu -tutkielman keskeiset

---

¹² Muotovaatimuksista poikkeamista ei tosin ole tähän mennessä sallittu PK 10:1:n valossa tarkasteltavien testamenttien osalta. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 156.

¹³ Aarnion mukaan jokaisen funktion on yhdessä tai erikseen luonnehdittu lisäävän oikeusvarmuutta. Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 201 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II. Ks. myös Aarnio: Muodon uusi tuleminen?, s. 280.

¹⁴ Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 210–211, ja Helin: Testamentin muoto, s. 1160.

¹⁵ Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 134–144.

¹⁶ Muukkonen: Muotosäännökset, s. 217, 219–220 ja Ylöstalo: Formkrav och billighet, s. 301. Ks. myös ratkaisu KKO 1987:37, jossa tuomioistuin jättää muotosäännökset soveltamatta muutoin kohtuuttomuuteen johtavassa tilanteessa. Tapauksessa on kyse PK 10:3.1 säännöksen täyttämättömästä hätätilatestamentista, joka katsottiin päteväksi sillä perusteella, että se oli *rinnastettavissa* PK 10:3.3:ssa tarkoitettuihin testamentteihin.

aihealueet. Ennen itse muotovaatimusten tarkempaa käsittelyä, esittelen lukijalle lainsäätäjän muotovaatimuksilla tavoittelemissa funktioita sekä kyseisiin funktioihin keskittyvän muoto-funktio-opin keskeiset ajatukset ja eroavaisuudet Suomessa vallitsevaan muotovirheoppiin. Tämän aihekokonaisuuden tarkoituksena on antaa lukijalle taustatietoa muotovaatimusten tarkoituksista PK 10 luvun säännösten paremmaksi ymmärtämiseksi, sekä valaista tapaa, jolla muotovaatimukseen suhtaudutaan oikeusjärjestelmässämme. Lisäksi vahvistan esitystäni Suomen testamenttien muotovaatimusten ankaruudesta tutkielman viidennessä luvussa oikeusvertailun avulla. Kyseisessä luvussa tarkastelen Australian suhtautumista testamenttien muotovaatimuksiin¹⁷ vahvistaakseni kuvaa Suomen käytännön suhtautumisesta niihin.

Pohjustettuani aihetta muoto-opilla, perehdytän lukijan itse muotovaatimukseen ja sitä kautta myös tilanteisiin, jotka muodostavat muotovirheen. Kokonaisuudessa esittelen lukijalle, millä tavalla tuomioistuimet ovat tulkinneet yksittäisiä muotovaatimuksia sekä pitäneet kiinni niiden ankaruudesta. Hyödynnän erityisesti oikeuskäytäntöä esimerkkitalanteiden esittämiseksi. Käsittelen PK 10:1:n vaatimuksia kirjallisesta muodosta, allekirjoituksista, todistajia koskevista todistajien yhtäaikaisesta läsnäolosta, heidän tietoisuudestaan sekä PK 10:4:n säätämää vaatimusta todistajien esteettömyydestä. Kirjallisen muodon vaatimusten käsittelyssä nostan lyhyesti esille sähköiset testamentit. Testamentin todistamisen ohessa käsittelen myös todistuslauselman merkitystä. Oikeuskäytännöstä nostan erityisesti esille ennakkoratkaisun KKO 2016:40.

Käsittelen muotovaatimuksista poikkeamista hätätilatestamenttisäännöksen nojalla käyttäen apunani erityisesti oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta. Tarkoituksena on tutkia erityisesti tuomioistuinten toteuttamaa laintulkintaa siitä, millaiset tilanteet ovat riittäviä hätätilatestamenttisäännöksen soveltamiseen ja millaisissa hätätilatestamenttien muotovaatimuksia on tulkittu entistä väljemmin. Tässä nostan erityisesti esille ratkaisun KKO 1987:37, jossa tuomioistuin on katsonut päteväksi testamentin tapauksessa, joka ei ole täysin noudattanut kumpiakaan, varsinaisia muotosäännöksiä sen enempää kuin hätätilatestamenttisäännöksenäkään asettamia vaatimuksia. Pohdin kyseisen ratkaisun merkitystä nykyisen testamentin muotoa koskevan oikeuskäytännön kannalta.

---

¹⁷ Australiassa on katsottu vallitsevan varsin anteeksiantava sutautuminen testamentin muotovirheisiin. Ks. tarkemmin Australian ”vaarattomien virheiden” anteeksiantavasta linjasta (*excusing harmless errors*) erityisesti Langbein: Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia’s Tranquil Revolution in Probate Law.

Tutkielmassani vastaan kahteen keskeiseen asettamaani tutkimuskysymykseen. Ensimmäinen näistä pääkysymyksistä kuuluu, ”*mikä on testamentille säännelty muoto ja miksi se on niin tarkkaan säännelty?*” Tutkin kyseistä kysymystä erityisesti niin laintekstin kuin myös muoto-funktio-opin näkökulmasta. Lisäksi asetan ensimmäisen pääkysymyksen analyysiin alakysymyksen siitä, *mikä on todistuslauselman todistusarvo testamentin pätevyyteen liittyvissä kysymyksissä.*

Toiseksi päätutkimuskysymykseksi asetan kysymyksen siitä, ”*millä tavalla testamenttiin liitettyjä muotosäännöksiä on tulkittu käytännössä?*” Vastaan tähän kysymykseen tutkimalla ja analysoimalla testamentin muotoon, muotovirheisiin sekä muotovaatimuksista poikkeamiseen mm. hätätestamenttisäännöksen avulla liittyvää oikeuskäytäntöä.

Olen rajannut pois testamentin tahtovaatimusten sekä tahtovirheiden syvemmän analyysin. Tutkielman ulkopuolelle jäävät myös nykyisen lain toimivuuden arviointi sekä nykyiseen lakiin kohdistettujen muutosehdotusten esittäminen.

1.2 Rakenne ja tutkimusmenetelmät

Tutkielman ensimmäisessä asiakokonaisuudessa esittelen lukijalle testamenttien muotoon kohdistuvan suhtautumista kahden muoto-opin – nimenomaisesti muotovirheopin sekä muoto-funktio-opin – avulla. Aloitan kyseisen käsittelyn analyysillä muodon tarkoituksesta, minkä jälkeen esittelen F.O. Liliuksen 1900-luvun alkupuolella edistämää muotovirheoppia. Muotovirheopin vastakohtana voidaan pitää Lahtisen 1950-luvulla ajamaa muoto-funktio-oppia, joka poikkesi vahvasti Liliuksen tiukasta muotovirheopin käsityksestä.¹⁸ Analysoin tutkielmassa muoto-funktio-opin ajatusta, sen saamaa alkuperäistä vastaanottoa sekä asemaa nykypäivänä valaistakseni Suomessa vallitsevaa suhtautumista testamentin muotoon ennen varsinaisten muotovaatimusten yksityiskohtaisempaa läpikäyntiä.

Toisessa asiakokonaisuudessa, jota käsittelen kolmannessa luvussa, keskityn nimenomaan PK 10:1, 10:2 ja 10:4:ssä määriteltyihin muotovaatimuksiin. Aloitan analyysini yksilöimällä testamentin muotovaatimukset ja avaen niiden merkitystä käyttäen apunani oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta. Esittelen lukijalle vaatimukset, joita testamentin tulee perintökaaren

---

¹⁸ Toisin kuin nykypäivänä, jolloin muotovirheoppia on katsottu olevan mahdollista tulkita tarpeen tullen joustavammin, Lilius kritisoi vahvasti muotovaatimuksista poikkeamista. Ks. Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi. Vrt. Muukkonen: Muotosäännökset, s. 217, 219–220 ja Ylöstalo: Formkrav och billighet, s. 301.

mukaan noudattaa, jotta se ei olisi muotovirheellinen. Jan asiakokonaisuuden käsittelyn kirjallisen muodon vaatimusten sekä todistajiin liittyviin muotovaatimuksiin, joita käsittelen omissa alaluvuissaan 3.2 sekä 3.4. Todistajiin liittyvien muotovaatimusten ohessa nostan esille myös todistuslauselman merkityksen ja analysoin erityisesti siihen liittyvää ratkaisua KKO 2016:40.

Neljännessä luvussa käsittelen tilanteita, joissa PK 10:1:n mukaisten muotovaatimusten noudattamisesta on poikettu hätätilatestamenttisäännökseen vedoten. Avaan lukijalle hätätilatestamenttien tarkoituksen ja käsittelen aihetta syvemmin niin kirjallisessa muodossa kuin myös suullisessa muodossa olevien hätätilatestamenttien osalta. Tämän jälkeen heijastelen hätätilatestamenteja niihin liitettyyn tarkoitukseen, oikeudenmukaisuuteen,¹⁹ nostaen esille erityisesti ratkaisun KKO 1987:37.

Lopuksi, viidennessä luvussa, nostan esille Australian suhtautumisen testamentin muotovaatimuksiin sekä niistä poikkeamiseen, ja heijastelen sitä Suomen tiukkaan muotovaatimussidonnaisuuteen. Kyseisen oikeusvertailun avulla pyrin esittelemään lukijalle toisenlaista lainsäädäntöä sekä sen soveltamista, jotka eroavat vahvasti Suomen käytännöstä ankaruuden ja joustavuuden saralla. Tarkoitukseni on vahvistaa lukijan ymmärrystä siitä, millä perustein Suomen testamentintekojärjestelmää on kuvattu ankaraksi ja kaavoihin kangistuneeksi, tiedottaa ankarien muotovaatimusten lisäksi muista, erilaisiin tilanteisiin helpommin mukautuvista, tavoista varmistaa lainsäätäjän tarkoituksen toteutuminen, sekä havahduttaa lukijaa siitä, miten monella eri tavalla testamentin muotosäännöksiä voi soveltaa.

Käytän tutkielmassa keskeisenä tutkimusmenetelmänä ensi sijassa oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää, joka on oikeustieteellinen tutkimusmetodi keskeisinä tehtävinään oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta.²⁰ Kohdennan tutkimukseni siis nimenomaisesti voimassa olevaan testamentin muotoa koskevaan oikeuteen. Käyttämällä apunani oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää tutkin PK:n säännöksiä sekä niiden toteutumista käytännön tasolla vertaamalla lakia ensisijaisesti oikeuskäytäntöön läpi koko tutkielman. Analysoin säännösten merkitystä sisällöllisesti ja tutkin niiden soveltamista käytännön tasolla

---

¹⁹ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 187, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 501.

²⁰ Oikeusdogmatiikka, eli lainoppi, on oikeustieteellinen tutkimusmetodi, jonka keskeisimmät tehtävät ovat oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Ks. Aarnio: Mitä lainoppi on?, s. 52, Timonen: Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen, s. 1, Siltala: Johdatus oikeusteoriaan, s. 24–27, Kaisto: Lainoppi ja oikeusteoria, 17–20, 162.

asettamalla oikeusteoreettisen käsitteen vallitsevasta lainopista tutkimukseni tiedonintressin ohjenuoraksi.²¹

Oikeusdogmatiikan ohella hyödynnän tutkielmassani myös oikeusvertailua. Oikeusvertailu on oikeustieteellinen metodi, jonka avulla pyritään mm. tuntemaan ja ymmärtämään ulkomaalaista oikeutta tai hyödyntämään ulkomaalaisen oikeuden tuntemusta oman oikeuden kehittämiseksi.²² Sovellan tutkielmassa mikrotason²³ oikeusvertailua, jossa keskityn analysoimaan Australian oikeuden suhtautumista testamentin muotoon sekä testamentin tekijän tahdonautonomiaan. Toisin kuin oikeusdogmatiikka, oikeusvertailu ei nouse tutkimusmenetelmänä esille läpi koko tutkielman, vaan olen keskittänyt sen soveltamisen viidenteen lukuun., jossa esittelen Australian linjaa testamentin muotovaatimusten noudattamisessa ja vertailen sitä Suomen ankaraan suhtautumiseen muotovaatimuksiin.

1.3 Käytetyt lähteet

Sovellan tutkielmassani pääosin kolmenlaisia lähteitä: lainsäädäntöä, oikeuskäytäntöä sekä oikeuskirjallisuutta. Lähdeviittausten ja referoinnin kohdalla on huomioitava erityisesti Suomen oikeuslähdeoppi, jonka mukaan laki on vahvasti velvoittava oikeuslähde,²⁴ kun taas ennakkoratkaisuilla ei katsota *varsinaisesti* olevan tulevia tapauksia sitovaa vaikutusta, mutta tuomioistuimilta odotetaan oikeuskäytännön yhtenäisyyttä oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden ylläpitämiseksi.²⁵ Myöskään oikeuskirjallisuudella ei ole varsinaista

---

²¹ Raimo Siltala kuvaa vallitsevan lainopin tiedonintressiä seuraavalla tavalla: ”Vallitsevan lainopin tiedonintressi on sanotulla tavalla sidoksissa tuomarin näkökulman oikeuteen: mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö? Samalla se toteuttaa kenen tahansa oikeudellisesta asemastaan kiinnostuneen kansalaisen tiedonintressiä [...] ’mikä on voimassa olevan oikeuden kanta tapaukseen, jonka tosiseikat ovat seuraavanlaiset...?’ tai: ’miten tuomioistuimet ja viranomaiset tulevat todennäköisesti menettelemään, jos toimin niin-tai-näin?’”. Ks. Siltala: Johdatus oikeusteoriaan, s. 123.

²² Oikeusvertailua käytetään apuna myös esimerkiksi kansainvälisen oikeuden tasolla pyrkimyksenä kansainvälinen oikeudenalojen yhtenäistäminen. Siems: Comparative Law, s. 2–4, ja Kischel: Comparative law, s. 4–10, 47–85.

²³ Siems: Comparative Law, s. 14, ja Kischel: Comparative law, s. 5–6.

²⁴ Laki nähdään myös tärkeimpänä oikeuslähteenä. On kuitenkin huomioitava, että lain teksti ei ole aina yksiselitteistä, jolloin sen tulkinnassa korostuvat useat muut seikat, lainsäätäjän päämäärät esitöiden muodossa tai jopa lain tulkitsijan tavoitteet. Tolonen: Oikeuslähdeoppi, s. 103, 109–111. Ks. myös Karhu: Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia, s. 1025.

²⁵ Erityisesti alempien tuomioistuinten tulee perustella poikkeamista ylempien tuomioistuinten linjasta. Tätä ajatusta kutsutaan ”tosiasialliseksi sidonnaisuudeksi”. Tuomioistuinkäytännön merkityksen oikeuslähteenä on katsottu vahvistuneen ajan nykyisessä oikeuslähdeoppissa. Ks. Tolonen: Oikeuslähdeoppi, s. 121, 123, 125 kohta (3) ja Karhu: Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia, s. 1026. Oletus yhtäläisen linjan seuraamisesta ilmenee myös

sitovuutta, mutta sitä pidetään oikeuskirjallisuutta pidetään sallittuna oikeuslähteenä.²⁶ Toisin sanoen oikeuskirjallisuuteen ei ole varsinaisesti kiellettyä viitata oikeuslähteenä, mutta käytännössä tätä tapahtuu tuomioistuimissa vain harvoin.²⁷ Silloin, kun tuomioistuimet kuitenkin ovat viitanneet perusteluissaan oikeuskirjallisuuteen, sillä on lähinnä vahvistettu ja tuettu muillakin oikeuslähteillä perustellun ratkaisun legitimitettä ja tosiasiallista hyväksyttävyyttä.²⁸ Sallittujen oikeuslähteiden merkittävyys ja vaikutus perustuu niissä esitettyjen perustelujen vakuuttavuuteen ja painoon.²⁹

Kaiken pohjaksi asetan voimassa olevan Suomen lainsäädännön. Koska tutkielma käsittelee testamentin muotoa, keskeiseksi laiksi nousee voimassa oleva vuoden 1965 perintökaari. Perintökaaresta kohdistan tarkastelun erityisesti muotovaatimuksia säänteleviin säännöksiin PK 10:1, 10:2 ja 10:4 sekä hätätilatestamenttisäännökseen 10:3:ssa. Lain lisäksi teen viittauksia myös muihin virallislähteisiin, kuten oikeusministeriön vuonna 2004 julkaisemaa työryhmämietintöön perintökaaren uudistamistarpeista (OM 17/41/2003).³⁰

Tutkimuksen keskeisenä lähteenä on oikeuskäytäntö. Analysoin voimassa olevaa lainsäädäntöä sekä vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin hyödyntäen erityisesti korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja. Koska lain määräykset testamentin muodosta ovat varsin suppeat, käytän ennakkoratkaisuja informaatiolähteenä havainnollistaakseni säännösten tulkintaa ja merkitystä käytännön tilanteissa. Nostan tutkielmassa erityisesti esille ratkaisut KKO 2016:40 sekä KKO 1987:37. Viittaan myös useisiin oikeustapauskommentteihin

---

siitä, kuinka ylimpien tuomioistuinten ennakkopäätöksiä voidaan nimittää *heikosti velvoittaviksi* oikeuslähteiksi. Ks. Laukkanen: Selvä ja täsmällinen tuomio: Selvitys käräjäoikeuden tuomion kirjoittamisesta, s. 115.

²⁶ Laukkanen: Selvä ja täsmällinen tuomio: Selvitys käräjäoikeuden tuomion kirjoittamisesta, s. 115, Virolainen: Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa, s. 14–16.

²⁷ Erityisesti korkein oikeus välttää oikeuskirjallisuuden käyttöä oikeuslähteenä. Virolainen: Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa, s.13–16, 24 ja 27.

²⁸ Virolainen: Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa, s. 22.

²⁹ Laukkanen nimittää vastaavia lähteitä *substantiaalisiksi oikeuslähteiksi* (vrt. *auktoritatiiviset oikeuslähteet*, joiden auktoriteetti perustuu lähteen viralliseen asemaan). Ks. Laukkanen: Selvä ja täsmällinen tuomio. Selvitys käräjäoikeuden tuomion kirjoittamisesta, s. 115.

³⁰ Vastaavat virallislähteet eivät ole varsinaisia oikeuslähteitä, vaan pikemminkin informaatiolähteitä, joiden tehtävänä on esittää tietoa oikeuslähteiden sisällöstä, mutta käytännössä molemmista lähdetypeistä puhutaan oikeuslähteinä. Ks. lisää informaatiolähteistä teoksessa Virolainen, Martikainen: Pro & contra: Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä, s. 35. Oikeuslähteitä oikeuskirjallisuudessa kategorisoitu monella tavalla. Lisää oikeuslähteiden luokittelusta, ks. esim. Aarnio: Laintulkinnan teoria, s. 218–220, Virolainen: Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa, s. 3–4.

havainnollistaakseni oikeuskäytännön merkitystä ja selventääkseni sen avulla laintekstin tulkintaa.

Oikeuskirjallisuuden kannalta keskeisiä lähteitä tutkielmassani ovat erityisesti Aarnion ja Kankaan yhteisteos *Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus* (2015). Muoto-oppeja koskien käytän muoto-funktio-konstruktion tarkastelussa Lahtisen kirjoitusta *Oikeustoimen muoto-ongelmasta* (1957) sekä Lahtisen ajatuksia kritisoineen Muukkosen teosta *Muotosäännökset* (1958). Näiden sekä muiden oikeuskirjallisuuslähteiden lisäksi hyödynnän tutkielmassa myös aiheeseen liittyviä artikkeleita, kuten Markku Helinin vuoden 2002 Lakimies-lehdessä julkaistua artikkelia ”Testamentin muoto”.

2 Muotoon suhtautuminen Suomessa

2.1 Muodon tarkoitus

Suomen laki asettaa tietyille oikeustoimille vaatimuksia muodosta.³¹ Tällaisten määrämuotoisten oikeustointen oikeusvaikutusten aikaansaamiseksi lähtökohtana on laissa asetettujen muotovaatimusten noudattaminen. Itse lain tekstistä ei kuitenkaan suoraan ilmene, mitä lainsäätäjät pyrki saavuttamaan asettamalla tietyt oikeustoimet määrämuotoisiksi. Niinpä muotovaatimusten taustalla olevien lainsäätäjien tarkoitusten eli *funktioiden* selvittämiseksi katse on suunnattava lakia avaaviin ja tulkitseviin lähteisiin.³² Muodon tarkoituksesta on esitetty runsaasti esimerkkejä etenkin oikeuskirjallisuudessa. Mitään suljettua taikka virallista listaa muodon tarkoituksesta ei ole esitetty, oikeuskirjallisuudessa esitetyt kannat antavat osviittaa samansuuntaisesta vaikei täysin identtisestä ajattelusta:

Oikeuskirjailijoista Hemmo ilmaisee, että muotovaatimuksilla on merkitystä mm. oikeustoimen todistettavuuden osalta ja että pohjimmiltaan muotovaatimusten merkitys kiteytyy oikeussuhteiden selvyuden ja varmuuden lisäämiseen.³³ Myös Kivimäki ja Ylöstalo painottavat muotovaatimusten kautta oikeusvarmuuden lisäämisen tarkoitusta.³⁴ Julkisen intressin edistäminen voidaan katsoa yhtä lailla yhdeksi osatekijöistä, sillä muotovaatimukset liitetään monesti juurikin perhe- ja jäämistöoikeudellisiin oikeustoiimiin sekä kuluttajasuhteisiin, joissa korostetaan kuluttajansuojaa.³⁵ 1900-luvun alkupuolella Lilius

---

³¹ Tosin sopimusoikeudessa, erityisesti esine- ja velvoiteoikeuden piirissä, määrämuotoisuus on harvinaista, sillä oikeustoimen keskiössä katsotaan olevan ilmaisun antajan tahto. Tahdon varmistaminen asettamalla oikeustoimelle määrämuoto nähdään tarpeelliseksi ainoastaan tietyissä yksittäistapauksissa, mikäli muoto katsotaan tarpeelliseksi jonkinlaisten tarkoituserien saavuttamiseksi. Talaranta: Sopimusoikeus, s. 216–217 ja 219. Ks. myös Muukkonen: Muutosäännökset, s. 234, ja Kivimäki, Ylöstalo: Suomen siviilioikeuden oppikirja, s. 301.

³² Esimerkkinä vastaavanlaisista lähteistä toimivat Virolaisen ja Martikaisen informaatiolähteiksi nimittämät lähteet. Tällaisia ovat mm. lain esityöt, jotka antavat tietoa lainsäätäjän tarkoituksesta. Virolainen, Martikainen: Pro & contra: Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä, s. 35.

³³ Hemmo: Sopimusoikeus I, s. 181, 184.

³⁴ Kivimäki ja Ylöstalo nostavat teoksessaan esille myös muotovaatimusten negatiiviset vaikutukset, kuten oikeustointen tekemisen hidastamisen, epämuokavuuden aiheuttamisen, mahdollisten kustannusten aiheuttamisen oikeustoimen osapuolille sekä turhan kaavamaisuuden lisäämisen. Kivimäki, Ylöstalo: Suomen siviilioikeuden oppikirja, s. 301. Ks. myös Aarnio: Muodon uusi tuleminen?, s. 277–278

³⁵ Koska ensisijainen linja oikeusjärjestyksessämme kiteytyy muotovapauteen, muotovaatimuksia tulkitaan lähtökohtaisesti suppeasti. Hemmo: Sopimusoikeus I, s. 183–184. Ks. lisää muotovaatimusten tulkinnasta Muukkonen: Muutosäännökset, s. 222–230, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 121–122.

mainitsi allekirjoitusvaatimuksen perusteena olevan valmistelevien oikeustoimien erottaminen lopullisesta päätöksestä.³⁶ Hän katsoi myös testamentin todistajien palvelevan samaa tarkoitusta.³⁷ Lohi sen sijaan esittää testamentin muotovaatimusten tärkeimpien tehtävien testamenttioikeudessa olevan seuraavat: varmistus siitä, että tahdonilmaisu on oikeaperäinen, testamentti on tehty perustaen se kypsään ja vakaaseen harkintaan,³⁸ se on tehty perittävän vapaasta tahdosta, ja että testamentin tekijä on ylipäättään testamentintekokelpoinen.³⁹ Lohi täsmentää, että testamentin muotosäännösten tärkeys perustuu tavoitteeseen eliminoida testamentin materiaaliset virheet tai vaihtoehtoisesti materiaalien virheiden esittämiseen helpommin testamentin pätemättömyyden voimaansaattamisessa.⁴⁰ Saarenpää taas nostaa testamentin muodon lisäksi myös testamenttiin mahdollisesti sisällytetyn todistuslauselman merkityksen testamenttaustahdon osoittamisesta.⁴¹

Lahtinen mainitsee ensimmäisenä muodon tehtävinä useita seikkoja, jotka hänen sanojensa mukaan nähdään lain esitöiden sekä lainopillisen kirjallisuuden perusteella varsin yleisinä muotovaatimusten tarkoituksina. Näistä hän mainitsee kuusi kirjallisen muodon vaatimuksen sekä todistajavaatimuksen tarkoitusta, joihin lukeutuvat mm. oikeustoimen valmisteluvaiheen erottaminen itse oikeustoimesta sekä mielen vakavoittaminen kypsään harkintaan.⁴² Hänen mukaansa muodon tavoitteet on kuitenkin mahdollista jakaa ”relevantteihin” – toisin sanoen

---

³⁶ Lilius mainitsi allekirjoitusvaatimuksen mahdollistavan myös käsialan ja nimikirjoituksen vertailun, mikäli testamentin tekijän identiteetti olisi epäilyksen alaisena. Lilius: Testamentin muodosta, s. 194.

³⁷ Lilius: Testamentin muodosta, s. 199–200.

³⁸ Mm. kahden todistajan vaatimusta testamenttien osalta perusteltiin hätiköityjen päätösten ehkäisemisellä ja testamenttaustahdon varmistamisella jo 1900-luvun alkupuolella uudistetun perintö- ja testamenttilainsäädännön esitöissä. Ks. SOU 1929:22, s. 155, Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen, s. 83, ja HE 94/1952, s. 2.

³⁹ Lohi: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus, s. 950–951.

⁴⁰ Lohi erityisesti nostaa esille muotovaatimusten aikaansaaman objektiivisuuden oikeustoimen pätevyysarvioinnissa, mikä luo yksiselitteisen legaalisen oletaman siitä, miltä asianmukaisesti syntynyt testamentti näyttää ja mitä se sisältää. Lohi: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus, s. 951.

⁴¹ Perintökaari ei kuitenkaan määrittele todistuslausuulia osaksi muotovaatimuksia, eikä sen puute itsessään muodosta muotovirhettä. Saarenpää: Inter vivos ja mortis causa. Näkökohtia kuoleman vaikutuksesta oikeustoimiin, s. 257. Ks. myös Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 275–276. Myös Lilius oli kirjoittanut todistajien allekirjoitusten oheen jätettyjen laajempien merkintöjen tarkoituksesta. Ks. Lilius: Testamentin muodosta, s. 201.

⁴² Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 135. Ks. myös SOU 1929:22, s. 155 ja Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen, s. 83. Ks. lisäksi oikeuskirjallisuudesta Lilius: Testamentin muodosta, s. 194 ja 199–200.

joko nimenomaan mainittuihin tai vaihtoehtoisesti asian luonteesta johdettavissa oleviin – sekä ”ei-relevantteihin” funktioihin.⁴³ Koska itse funktioista ei ole kuitenkaan tyhjentävää listaa, tulee tarkoituksen relevanssia analysoida tapauskohtaisesti eri oikeustoimien kohdalla.⁴⁴

Muukkonen taas tuo esille muutosäännösten kannalta relevanttien tavoitteiden yksilöimisen hankaluuden. Hänen mukaansa Lahtisen tekemä erottelu muutosäännösten ”relevanttien” ja ”ei-relevanttien” funktioiden välillä on jo itsessään ongelmallinen, sillä lähtökohtaisesti on erittäin vaikea määrittellä, millainen tarkoitus on relevantti. Hän kuvaa Lahtisen jaottelua liian epämääräiseksi, eikä yhdy esitettyyn funktioiden jaotteluun.⁴⁵

Aarnio esittää muotovaatimusten tarkoituksen seuraavan listan muodossa: 1) oikeustoimen totuudenmukaisuuden varmistaminen, 2) oikeustoimen myöhempi todistettavuus, 3) lopullisen oikeustoimen erottaminen sitä valmistelevista toimista, 4) vakaan ja kypsän harkinnan syntyminen osapuolissa, ja viimeisenä 5) kirjaamislaitoksen intressien edistäminen, jonka kuitenkin jätän tässä tutkielmassa vähemmälle huomiolle, sillä se ei selitä testamentteihin kohdistettuja muotovaatimuksia.⁴⁶ Yleisestä erimielisyydestä huolimatta Aarnion mainitsemat neljä ensimmäistä testamentin muodon tarkoitusta kuvaavaa elementtiä nähdään edes jokseenkin yksimielisesti keskeisinä muotovaatimusten tavoitteina.⁴⁷

---

⁴³ Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 140–142.

⁴⁴ Tyhjentävän listan puuttumisen lisäksi Lahtinen tiedostaa kirjoituksessaan, että funktiot on mahdollista ilmaista kielellisesti monella tavalla. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 135.

⁴⁵ Muukkonen: Muutosäännökset, s. 202 ja 206. Vrt. Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 203–204 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II. Muukkonen kuitenkin esittää toisenlaisen funktioiden jaottelumahdollisuuden, jonka mukaan muutosäännösten funktioista puhuttaessa on mahdollista erottaa objektiivinen ja subjektiivinen funktio: objektiivinen funktio viittaa sosiaaliseen tarkoitukseen ja subjektiivinen muotomääräyksen antajan tarkoitukseen. Ks. Muukkonen: Muutosäännökset, s. 203.

⁴⁶ Aarnio: Jälkisaadokset, s. 166–167. Ks. myös Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 150, jossa Aarnio ja Kangas mainitsevat vuoden 2015 teoksessaan kohdat 6) julkisen luotettavuuden sekä kolmannen oikeusturvan vahvistaminen, ja 7) oikeustoimen oikeaperäisyyden varmistaminen.

⁴⁷ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 149–150.

2.2 Lilius ja muotovirheoppi

1900-luvun alkupuolella suomalaisessa oikeusyhteisön keskustelun ytimessä oli muotovirheoppina tunnettu oppi. Muotovirheopin suuri puolestapuhuja⁴⁸ oli yksi Lakimieslehden alkuaikojen ahkerimpia kirjoittajia, F.O. Lilius, joka esitteli ajatustaan kirjoituksissaan, mutta keskittyi siihen erityisesti 1903 vuonna julkaisemassaan väitöskirjassa *Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan*.

Liliuksen näkemyksen mukaan eri oikeustoimissa käytetyt todistajat olivat jaoteltavissa kahteen luokkaan: näyttötodistajiin sekä sollenniteettitodistajiin. Päinvastoin kuin näyttötodistajien tapauksessa, mikäli oikeustoimen muotovaatimusten edellyttämät todistajat katsottiin sollenniteettitodistajiksi, heidän läsnäolonsa ja esteettömyytensä oli välttämätön edellytys pätevyyden osalta. Liliuksen mukaan testamentin muodon vaatimat todistajat ovat nimenomaan sollenniteettitodistajia. Toisin sanoen, vaikka testamentti olisi laadittu sisällöllisesti hyvin asianmukaisesti, mikä olisi jopa todistettavissa vahvalla näytöllä, oikeustoimi olisi silti pätemätön, todistajia koskevan välttämättömän vaatimuksen vuoksi.⁴⁹ Lilius perusteli ajatuksiaan tarpeella saada luotettava selvitys testamentin tekijän tahdosta. Hän katsoi, että kyseinen muotovaatimuksen selkeys ja suoraviivaisuus varmisti sen, että myös testamentin tekeminen oli selkeää ja suoraviivaista. Erityisen osuvasti Liliuksen ajatuksia kuvaavat Helinin sanat, joilla hän on pyrkinyt tiivistämään Liliuksen ajatukset: Liliuksen opin mukaan ”vaadittavat muodollisuudet on lainsäätäjän toimin rajoitettava minimiinsä, mutta toisaalta pidettävä vaaditusta muodosta kiinni”.⁵⁰

Tapauksessa, jossa oli ristiriita muodollisen ja aineellisen oikeudellisuuden välillä, Liliuksen muotovirheoppi korosti tapausten ratkaisemista muodollisen oikeellisuuden hyväksi, sillä testamentin ankaraan määrämuotoon liittyvien etujen katsottiin ylittävän epävarmempaan yksittäistapaukselliseen oikeuteen liittyvät edut.⁵¹ Vaikka tämä käsitys muotoon

---

⁴⁸ Helin: Testamentin muoto, s. 1153.

⁴⁹ Liliuksen mukaan testamenttitodistajien kohteleva sollenniteettitodistajina johti kaikkien muodosta johtuvien etujen toteutumiseen yksinkertaisella tavalla testamentin tekoa vaikeuttamatta. Lilius: Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan, s. 145–147. ja Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi?, s. 46–47.

⁵⁰ Helin: Testamentin muoto, s. 1155–1156. Lilius kuitenkin huomauttaa, että muihin maihin verrattuna, Suomen testamenttia koskevat muutosäännökset ovat hyvin niukkoja ja yksinkertaisia ja niistä luopuminen enenevässä määrin olisi turhaa. Ks. Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi?, s. 47, 52.

⁵¹ Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi?, s. 51–52.

suhtautumisesta vallitsikin pitkään, se ei onnistunut välttymään kaikelta kritiikiltä täysin, sillä 1950-luvulla Osvi Lahtinen esitti oman näkemyksensä muoto-opista.⁵²

2.3 Lahtisen muoto-funktio-oppi

2.3.1 Sisältö ja keskeiset tavoitteet

Muoto-funktio-oppi tai muoto-funktio-konstruktio⁵³ on Lahtisen 1950-luvulla Suomessa ajama oppi, jonka hän esitti kirjoituksessaan *Oikeustoimen muoto-ongelmasta*. Lahtinen kritisoi Liliuksen näkemystä muotoon suhtautumisesta ja esitti oman tulkintansa muotoa koskevasta opista. Muoto-funktio-oppi ei ole pelkästään testamenttioikeudellinen käsite, vaan se käsittää kaikki tiettyä muotoa vaativat oikeustoimet.⁵⁴

Lahtinen uskoi liiallisen joustamattomuuden, joka oli osana vahvana Liliuksen muotovirheopin ajatusta, olevan ongelmallinen. Hänen mukaansa se johti epäoikeiden mukaisiin tilanteisiin, joissa muutoin moitteeton oikeustoimi julistettiin pätemättömäksi ainoastaan muotovirheen vuoksi.⁵⁵ Lahtisen ajatukset poikkesivat Liliuksen vahvasti edustamasta muotovirheopista erityisesti kysymyksissä, joissa muoto sekä aineellinen oikeellisuus olivat ristiriidassa: toisin kuin Lilius, Lahtinen kannatti suuremman painoarvon antamista nimenomaan aineelliselle oikeudelle, sillä ainoa todellinen ratkaisu ristiriitaongelmaan oli pitää muotovirheinen oikeustoimi pätevänä virheestä huolimatta.⁵⁶

---

⁵² Lahtinen: *Oikeustoimen muoto-ongelmasta*, s. 136 ja Helin: *Testamentin muoto*, s. 1159. Tosiasiassa Liliuksen ajatus sollenniteetitodistajien ryhmästä oli kritiikin kohteena useaan otteeseen. Ks. Ylöstalo: *Testamentinmoitteesta*, s. 150 (alaviite 29) ja Muukkonen: *Muotosäännökset*, s. 101–104. Ks. myös Rautiala: *Testamentin tekemisestä ja pätemättömyydestä: perintökaaren uusitun 16. luvun selitykset*, s. 63 (alaviite 33). Aarnion ja Kankaan mukaan erottelu sollenniteetti- ja toimitustodistajiin taas oli aivan turha ja ero kahden todistajatyypin välillä oli vain niiden nimessä. Ks. Aarnio, Kangas: *Suomen jäämistöoikeus II*. *Testamenttioikeus*, s. 223–224.

⁵³ Nimitys ”konstruktio” johtuu tavasta, jolla Lahtinen esitti muoto-funktio-ajatuksen kirjoituksessaan. Lahtinen kuvasi opin rakennelmana, joka yhdisti muodon sen funktioihin. Ks. lisää konstruktioista Lahtinen: *Oikeustoimen muoto-ongelmasta*, s. 139–140.

⁵⁴ Vrt. Liliuksen muotovirheoppi, jota hän käsitteli kirjoituksissaan lähtökohtaisesti testamenttioikeuden näkökulmasta. Lilius: *Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan* sekä Lilius: *Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi?*

⁵⁵ Esimerkkinä Lahtinen mainitsee tilanteen, jossa lainhuudatusta myöten tehty kiinteistökauppa julistetaan mitättömäksi kaupanvahvistajan kutsuman todistajan ei-moittijaosapuoleen kohdistuvan sukulaisuuden perusteella. Lahtinen: *Oikeustoimen muoto-ongelmasta*, s. 136.

⁵⁶ Toisena keinona muutoksen luomiseksi aineellisen oikeuden hyväksi Lahtinen esittää muotosäännösten käsityksen supistamisen minimiin. Hän kuitenkin ilmaisee, ettei kyseisestä keinosta ole apua ristiriidan ratkaisemisessa. Lahtisen mukaan se on nimenomaan se keino, johon Suomen oikeusjärjestyksessä tyyppillisesti

Lahtinen ei kokenut Suomessa olevan olemassa varsinaista konstruktiota, joka mahdollistaisi muotovirheisen asiakirjan pitämistä pätevänä. Tämän vuoksi hän asetti kirjoituksensa keskeiseksi tavoitteeksi hahmotella teoreettista rakennelmaa, jolla muodon ja aineellisen oikeuden välinen ristiriita olisi mahdollista ratkaista. Hänen teoriansa mukaan itse muoto ei ole asia, johon oikeusseuraamukset liitetään.⁵⁷ Sen sijaan keskeisessä osassa ovat seikat, joita muodolla tavoitellaan – kuten esimerkiksi vakaa harkinta. Niinpä muoto ja muotovaatimukset ovat ainoastaan avustavassa asemassa oikeusseuraamuksiin nähden, eivätkä sen keskiössä. Lahtinen esittää ajatuksensa seuraavasti:

Muodon suhteen virheellisesti tehtyä oikeustointia ei ole pidettävä pätemättömänä muotovirheen takia, vaan sen vuoksi että oikeustositseikasto ei ole sellainen kuin laki pitää tarpeellisena (siis sellainen kuin miksi se muotojen funktioilla pyritään saamaan). Ja muodon suhteen virheetön oikeustoimi ei ole pätevä muodon virheettömyyden takia, vaan siksi että muodon funktiot ovat muodostaneet oikeustositseikaston (vakaa harkinta jne.) sellaiseksi kuin laki edellyttää.⁵⁸

Pelkästään se, että oikeustoimi on tehty määrättyssä muodossa, ei Lahtisen mukaan johda automaattisesti toimen pätevyteen, mikäli funktio, johon määrämuodolla pyritään, ei toteudu – ja päinvastoin, funktio, jonka toteutumista muotosäännöksillä tavoitellaan, voi toteutua myös silloin, kun itse muodossa on virhe.⁵⁹ Lahtinen katsoo itse lainsäännösten ”taakse” ja yhdistää toisiinsa muodon sekä sillä tavoitellun funktion, painottaen erityisesti juuri funktion olennaisuutta. Juuri tätä konstruktiota, jossa muoto sekä funktio ovat tiukasti liitoksissa toisiinsa, hän nimittää muoto-funktio-konstruktiksi.

---

turvaudutaan, mitä tukee Liliuksen kuvaus Suomen lain muotomääräysten suppeudesta. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 137. Ks. Liliuksen perustelut teoksessa Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi?, s. 52.

⁵⁷ Vrt. Hakulinen: Kiinteistön luovutuksen muodosta sekä julkisen kaupanvahvistajan asemasta ja tehtävistä, s. 23 ja Lilius: Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan, s. 145–146.

⁵⁸ Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 138.

⁵⁹ Aarnio havaitsi saman ongelman testamentin muotovaatimusten sekä erään testamentin tunnusmerkin, henkilökohtaisuuden, välisen välittömän yhteyden puuttumisessa. Hän esitti, etteivät testamentille asetetut muodolliset vaatimukset, kuten allekirjoitus, ole sellaisinaan tae siitä, että testamentti on laadittu henkilökohtaisesti. Ks. Aarnio: Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta: Tutkimus eräistä oikeudellisen käsitteenmuodostuksen peruspiirteistä, s. 42, 50–51. Myös Kangas nostaa esille mahdollisen tilanteen, jossa muotovaatimukset täyttyvät, mutta tosiasiallisesti testamentin tekijä ei ole laatinut testamenttia, vaan pikemminkin toiminut pelkkänä ”nimikirjoituskoneena”. Kangas kuitenkin selittää tämän sillä, että muotovaatimukset ovat liian väljät. Ks. Kangas: Kaikella on aikansa, s. 1084.

Lahtinen esittää konstruktion lähtökohtaisesti apukeinona, johon voidaan turvautua toissijaisesti tilanteissa, joissa laintekstin kuvaama muotovaatimus jää epäselväksi.⁶⁰ Muoto-funktio-konstruktioita voidaan siis käyttää hyväksi juuri erilaisissa ongelmatilanteissa, joista Lahtinen antaa esimerkkejä: Ensimmäisenä hän mainitsee tapaukset, joissa ei ole täysin selvää, onko jokin seikka sellainen muotovaatimus, jota tulee ehdottomasti noudattaa. Tätä tutkitaan analysoimalla, toteutuvatko oikeustoimelle asetetut funktiot, mikäli jokin tietty vaatimus katsotaan epäolennaiseksi.

Tämän lisäksi konstruktio voi Lahtisen mukaan tulla kyseeseen myös tapauksissa, joissa muotoseikka on mainittu laissa selkeästi. Tällöin muoto-funktio-konstruktioilla voidaan ottaa kantaa siihen, onko nimenomaisesti mainittu muotovaatimus tarpeellinen. Jos muotovaatimus toteuttaa tarpeellisenä pidettyä funktiota, niin se on tarpeellinen. Muussa tilanteessa kyseisen muotovaatimuksen noudattamatta jättäminen ei voi itsessään johtaa oikeustoimen pätemättömyyteen.⁶¹ Tällaiset lain mainitsevat vaatimukset tulee käsittää ennemmin ohjeina kuin vaatimuksina.⁶²

Toisaalta taas vastaan voi tulla tilanteita, joissa muoto-funktio-opin tavoitteita pyritään kiertämään viittaamalla epäolennaisiin ”funktioihin”, joita monenlaisilla muotosäännöksillä voidaan tavoitella. Niinpä on selvää, että opin hyödyntämiseksi ilman, että se ilmenee täysin mielivaltaisena, keskeisessä asemassa oleville funktioille tulee asettaa rajoja. Lahtinen on tunnistanut ongelman, ja vastaa siihen esittämällä, että mikä tahansa funktio ei sovi konstruktion. Tämän sijaan konstruktion soveltamista voidaan harjoittaa ainoastaan nimenomaan mainittuihin tai asian luonteesta johtuviin, ns. ”relevantteihin funktioihin”.⁶³

---

⁶⁰ Esimerkkinä muoto-funktio-konstruktion toissijaisuudesta mainitaan tilanteet, joissa tavalliset laintulkintakeinot, kuten lain kokonaistarkastelu tai tutustuminen lain esitöihin, eivät riitä ratkaisemaan oikeustoimen pätevyyteen liittyvää ongelmaa. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 139.

⁶¹ Lahtinen esittää, että muotovaatimus on lähtökohtaisesti mahdollista asettaa vain silloin, kun sille on järkevä syy. Ks. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 135. Ks. myös Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 201 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia.

⁶² Vaikka Lahtinen ei mainitsekaan asiaa nimenomaisesti kirjoituksessa, hänen ajatuksissaan näyttää olevan yhtäläisyyksiä hallintolaista tutun suhteellisuusperiaatteen kanssa (HL 6 §). Suhteellisuusperiaate on hallinto-oikeudellinen käsite, jonka tavoitteena on varmistaa, ettei oikeussubjektien oikeuksia rajoiteta enempää kuin haitan poistamiseksi on tarpeen. Ks. lisää Mäenpää: Hallinto-oikeus, s. 165–169. Niinpä ajatus, jolla pyritään vähentämään epäolennaisien vaatimusten määrää lainsäännöksissä etenkin silloin, kun niiden taustalla ei ole tarpeeksi vahvoja perusteita tai absoluuttista tarvetta vaatia niiden noudattamista, esiintyy myös muilla oikeuden osa-alueilla.

⁶³ Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 140.

Vaikka Lahtinen käy kirjoituksessaan läpi yksittäisen funktion arvon määrittelyprosessin,⁶⁴ hänen kirjoituksessaan ei funktioiden luonteen vuoksi missään muuallakaan ole saatavissa tyhjentävää listaa funktioista, joita voidaan pitää relevantteina. Lahtinen huomauttaa, että muodon funktiot eivät ole aina selkeitä,⁶⁵ mutta asian myöntäminen kirjailijan puolesta ei estänyt kirjoituksen julkaisua seurannutta kritiikkiä.

2.3.2 Vastaanotto

Oikeuskirjallisuudessa Lahtisen kirjoitus muoto-funktio-opista on saanut enemmän kritiikkiä kuin hyväksyntää. Yleinen oikeusyhteisön mielipide on ollut, että opin soveltaminen heikentäisi liaksi oikeusvarmuutta sekä ennakoitavuutta ja voisi johtaa ristiriitaisuuksiin lain soveltamisessa.⁶⁶ Erityisesti Muukkosen kohdistaa muoto-funktio-oppiin useita kriittisiä näkökohtia vuoden 1958 väitöskirjassaan.

Lahtisen esitys muoto-funktio-konstruktioista on jo perusajatukseltaan ristiriidassa Muukkosen muotovaatimukseen kohdistuvien ajatusten kanssa: Muukkosen mukaan liian yleistävät menetelmät olivat virheellisiä, kun taas Lahtisen kirjoituksessaan ajettu oppi oli varsin yleistävä.⁶⁷ Vaikka Lahtinen esittääkin muoto-funktio-konstruktion toissijaisena tavallisiin laintulkintakeinoihin, Muukkonen huomauttaa kaikkien Lahtisten antamien esimerkkien lähestyvän tapauksia ensisijaisesti muoto-funktio-konstruktion kautta.⁶⁸ Päinvastoin kuin Lahtinen antaa omalla esityksellään ymmärtää, Muukkonen kieltää sellaisen yhden ja ainoan

---

⁶⁴ Lahtinen esittää, että perintökaaren osalta näyttöfunktiota ei tule nähdä todistajavaatimukseen nähden relevanttina funktiona. On kuitenkin tärkeää pitää mielessä kyseessä olevan vain yksittäinen esimerkki, sillä funktioiden relevanttius juontuu nimenomaan asian luonteesta, mikäli funktiota ei ole nimenomaisesti mainittu. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 140–142.

⁶⁵ Lahtisen mukaan erityisesti tilanteet, joissa on kyse funktioiden toteutumisesta muotovaatimusten täyttymättä, ovat hankalia, sillä muodon funktioita ei ole tarkasti määritelty. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 143.

⁶⁶ Oikeuskirjallisuudessa on nostettu esimerkkinä tilanne, joissa ensisijainen arviointivalta on pesänjakajalla, kuten esteellisen todistajan todistama avioehto. Huolimatta pesänjakajan antamasta arviosta, epävarmuus oikeustoimen pätevydestä jatkuisi koko moiteprosessin ajan jopa toimitusosituksen jälkeen, sillä ylimalkaisen tilannekohtaisen arvioinnin mahdollisuus ei takaisi samanlaista tilanteen arviointia tuomioistuimelta. Lohi: Aviovarallisuus-oikeus, s. 118. Ks. ennakoitavuudesta myös Helin: Testamentin muoto, s. 1160–1161.

⁶⁷ Yleistämisen sijaan mahdolliset poikkeukset tulee ratkaista jokaisessa tapauksessa erikseen. Käytännössä tämä voi osoittautua mahdottomaksi, mutta se ei ole syy jättää ongelmaa ratkaisematta, vaan tällöin tuli esittää vähintäänkin näkökohtia, joilla on vaikutusta kussakin yksittäistapauksessa. Muukkonen: Muotosäännökset, s. 89 ja 199.

⁶⁸ Ks. Muukkonen: Muotosäännökset, s. 202, ja Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 139–140.

teorian, jolla voidaan selittää muutosäännösten noudattamatta jättämisen oikeusvaikutukset, olemassaolon.⁶⁹

Muukkonen kommentoi väitöskirjassaan erityisesti Lahtisen muoto-funktio-konstruktion käytännöllisyyden puutetta.⁷⁰ Lahtisen esityksen heikkous piilee Muukkosen mukaan ajatuksessa funktioiden jaottelusta relevantteihin ja ei-relevantteihin funktioihin, sillä muutosäännöksen taustalla oleva funktio on voinut muuttua ajan saatossa siitä, mitä lainsäätäjä säännöksiä laatiessaan on tarkoittanut. Tämä tekee konstruktion epäluotettavaksi pitkällä aikavälillä. Vastoin Lahtisen tulkintaa, joka keskittyy vahvasti funktioiden keskeiseen asemaan, Muukkonen katsoo, että jollekin niin epävarmalle pohjalle ei voi rakentaa mitään niin varmaa ja ehdotonta.⁷¹ Epämääräisten käytäntöjen sijaan hän kannattaa muutosäännösten tiukkaa soveltamista, sillä hänen mukaansa joustaminen säännöistä johtaisi tilanteeseen, jossa palaaminen takaisin tiukempaan linjaukseen olisi hyvin vaikeaa. Viime kädessä tämä oikeusvarmuuden vaarantumiseen.⁷² Muukkonen toteaa, ettei muutosäännösten funktioita voida ohittaa täysin, mutta kuitenkin laskee niiden merkityksen kaikkien muiden tulkinnallisten näkökohtien tasolle.

Muukkosen muoto-funktio-oppiin kohdistamaan kritiikkiin yhtyy Helin, joka nostaa esille hankaluuden, joka piilee funktioiden korostamisessa oikeustoimien pätevyyden arvioinnissa: Mikäli muotovaatimukset karsitaan oikeustositseikkojen joukosta ja tuomioistuinten tulee tehdä ratkaisunsa sen pohjalta, tuliko funktio täytetyksi vai ei, johtaisi se hänen mukaansa

---

⁶⁹ Muukkonen kuvaa ”pääsääntöjen” esittämisen ainoastaan tilastollisena todennäköisyysarviona, josta huolimatta jokaisessa tapauksessa tulee käyttää tilannekohtaista harkintaa. Ajatuksen mukaan muoto-funktio-opin käyttö sokeasti jokaisessa vastaan tulevassa muoto-ongelmassa ei luo hyvää käytäntötapaa. Muukkonen: Muutosäännökset, s. 89 ja 199.

⁷⁰ Funktion ”relevanttiuden” määrittäminen ei ole yksinkertaista, mikä heikentää vahvasti konstruktion käytännöllisyyttä. Muukkonen: Muutosäännökset, s. 202 ja 206. Ks. myös Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 143 ja Ylöstalo: Testamentin tulkinnasta, s. 38. Vrt. Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 204.

⁷¹ Muukkonen ei katso järkeväksi tulkinnallisen merkityksen antamista edes tilanteissa, joissa funktiot – niin objektiiviset tai varsinkaan lainsäätäjän asettamat subjektiiviset funktiot – tunnetaan tarkasti. Muukkonen: Muutosäännökset, s. 206.

⁷² Toisin kuin ”joustavan oikeuden”, ankan oikeuden tehtäväksi on katsottu oikeusvarmuuden ylläpito. Etenkin tulkinnan soveltaminen muotovaatimuksista joustamiseksi on osoittautunut vaaralliseksi, sillä sen katsotaan muuttavan laintekstin merkitystä tavalla, jota ei voi helposti korjata. Muukkonen: Muutosäännökset, s. 214, 220. Ks. myös Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi?, s. 49–50, ja Alanen: Yleinen oikeustiede, s. 57–59.

erittäin hankaliin, epäluotettaviin ja jopa kalliisiin menettelyihin.⁷³ Muodon asema oikeustoimen pätemättömyyteen liittyvänä oikeustositseikkana voi niin helpottaa riitatapauksiin liittyvän näytön esittämistä kuin myös vähentää tuomioistuinriitoja ylipäänsä.⁷⁴ Esittämästään kritiikistä huolimatta Helin tunnustaa Lahtisen älyllisen johdonmukaisuuden ja hänen esittämien ajatusten paikkansapitävyyden koskien sitä, kuinka ankara muotovaatimusten seuraaminen voi viime kädessä mitätöidä aineellisen oikeuden toteutumisen. Sen sijaan, että hän kuitenkin yhtyisi Lahtisen esitykseen, Helin ehdottaa muotovaatimusten kohtuullistamista. Hän viittaa tässä ehdotuksessa Muukkosen ja Ylöstalon esittämään mahdollisuuteen, jossa tuomioistuin voisi jättää soveltamatta muotosäännöksiä, mikäli niiden soveltaminen johtaisi muutoin kohtuuttomuuteen.⁷⁵ Helin huomauttaa siviilioikeuden yleisen kehittymisen Muukkosen sekä Ylöstalon kirjoitusten jälkeen tukevan tätä keinoa välttyä täysin epäoikeudenmukaisilta päätöksiltä.⁷⁶

Eniten tukea Lahtisen opille osoitti Aarnio, joka tarkasteli muotovirheoppia kriittisestä näkökulmasta 1970-luvulla.⁷⁷ Kirjoituksessaan Aarnio kyseenalaistaa, miksi pätemättömyys on liitetty nimenomaan muotovirheeseen, vaikka oikeustoimi voi olla aineellisesti täydellisen asianmukainen, vaikkei jotakin tiettyä muotovaatimusta olisi noudatettu. Yhtä lailla muotovaatimuksen täytyminen ei välttämättä johda aineellisen oikeuden toteutumatta

---

⁷³ Helin arvostelee Lahtisen esitystä mm. siitä, kuinka hän ei anna lainkaan painoarvoa muotovaatimusten ylläpidosta johtuville hyödyille, joista moni liittyy riitatilanteen ratkaisemisen tuomioistuimessa helpottamiseen. Hän kuvailee kyseistä Lahtisen suhtautumista lain tavoitteiden merkitykseen *tekoutilitaristisena*. Helin: Testamentin muoto, s. 1160. Ks. lisää tekoutilitarismista teoksessa Helin: Lainoppi ja metafysiikka, s. 136–138 ja 381–382.

⁷⁴ Jopa pätemättömyysseuraamus on Helinin mukaan tarpeellinen, sillä se ohjaa muutoin hyvin monimutkaisesti todistettavissa olevat riidat, kuten tilanteet, joissa on kyse testamentin tekijän henkisen toiminnan häiriöstä, muotoperusteisiksi. Helin: Testamentin muoto, s. 1160. Ks. myös Lohi: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistön saannon lainhuudatus, s. 951.

⁷⁵ Muotovaatimusten sivuuttaminen niukasti vastaavissa tilanteissa antaa Helinin mukaan tilaa oikeudenmukaisuudelle aiheuttamatta vaaraa ns. ”ikiliikkujasta”, joka vie muotovaatimuksilta pohjan. Helin: Testamentin muoto, s. 1161. Ks. myös Muukkosen: Muotosäännökset, s. 219–220, ja Ylöstalo: Formkrav och billighet, s. 301.

⁷⁶ Kyseisen mekanismin soveltaminen käytännössä nousee esille mm. ratkaisussa KKO 19987:37.

⁷⁷ Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 185–220 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II. Lisäksi Aarnio nosti esille muoto-funktio-opin jo 1960-luvun lopulla, jolloin hän hyödynsi Lahtisen ajatuksia muotovaatimusten sekä yhden testamenttiin liitetyn tunnusmerkin, henkilökohtaisuuden, välisen suhteen tarkastelussa. Ks. Aarnio: Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta: Tutkimus eräistä oikeudellisen käsitteenmuodostuksen peruspiirteistä, s. 48–49.

jäämiseen.⁷⁸ Samaan aikaan vaatimuksen noudattamatta jättämisen seurauksen ollessa oikeustoimen pätemättömyys, voi oikeussubjekti tulla rangaistuksi, vaikka aineellinen oikeus on toteutunut. Aarnio suuntaa katseensa Lahtisen esittämään muoto-funktio-rakennelmaan ja huomauttaa sen johtavan todellisuudessa samaan lopputulokseen kuin mitä muotovirheopissa esitetään. Niinpä hänen mukaansa ero kahden opin välillä kytkeytyy lähinnä kielelliseen ilmaisuun, ja oppien välisiä eroja on todellisuudessa liioiteltu.⁷⁹ Lahtisen edustaman ajatustavan mukaan oikeustoimen pätevyyden ratkaisemisessa katse tulee suunnata funktioon, joka on oikeustoimelle määrätyn tekotavan taustalla. Vallitseva muotovirheoppi taas mahdollistaa kohtuuden huomioonottamisen jättämällä tietyissä tilanteissa muotovirheen huomiotta.⁸⁰ Se, minkä Aarnio huomauttaa jäävän usein epäselväksi, on prosessioikeudellinen näkökulma sekä muotoseikkojen merkitys siitä katsottuna.

Aarnio selventää kyseistä kantaa muistuttamalla, että aineellisesta virheestä tulee riitatilanteessa esittää luotettavaa näyttöä. Koska muotovaatimusten noudattaminen tai noudattamatta jättäminen kuvastaa varsin vahvaa näyttöä aineellisesta oikeudellisuudesta, muodolla on lähinnä merkitystä oikeusprosessiin kuuluvan näyttövelvollisuuden osalta. Tämän vuoksi muotovirheiden ja oikeustoimen pätevyyden liittäminen tiukaksi syyseurausyhteydeksi on ongelmallinen.⁸¹ Sen sijaan muotovirheet tulee ymmärtää vain yksittäisinä tekijöinä, jotka vaikuttavat omalta osaltaan tuomioistuinten suorittamaan kokonaisarviointiin mutta pitävät mahdollisuuden kohtuusratkaisujen tekoon avoinna.⁸²

---

⁷⁸ Aarnio kuvailee muotovirheen ja pätemättömyysseuraamuksen liittämistä toisiinsa ”formaalisesti ja normisokeaksi juridiikan heikkoudeksi”. Hänen mukaansa käytäntö olettaa oikeussubjektit tasaveroisiksi laintuntemuksen osalta, mikä ei todellisuudessa pidä paikkaansa. Ks. Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 196–198 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II.

⁷⁹ Kahden opin vertailussa keskiössä ei tule olla siinä, määrittyvätkö tietyt käsitteet samoilla kriteereillä, vaan siinä, mikä on muotomääräysten rooli juridisessa päätöksenteossa. Syyksi kahden opin erojen liioittelulla Aarnio arvelee sitä, ettei muotovirheongelmaa kytketty tarpeeksi selkeästi juridisen ratkaisutoiminnan ongelmaan. Ks. asiasta tarkemmin, Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 204–210 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II.

⁸⁰ Oikeuskirjallisuudessa esille nostettu kohtuullistamismahdollisuus viestii Aarnion mukaan Lahtisen ajatusmallin hyväksymisestä, sillä pohjimmiltaan kumpikin oppi merkitsee samaa asiaa. Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 209 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II. Vrt. Muukkonen: Muotosäännökset, s. 219–220, ja Ylöstalo: Formkrav och billighet, s. 301.

⁸¹ Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 210–211 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II.

⁸² Erityisesti kohtuusratkaisut, joissa tuomioistuin voi sallia muotovaatimuksista poikkeamisen tapauskohtaisen harkinnan perusteella, puhuvat tämän kannan puolesta. Aarnio esittää tämän todistavan sen, että niin muotovirheopissa, joka sallii kohtuusratkaisut, kuin Lahtisen muoto-funktio-opissa, on kyse pyrkimyksestä

Niinpä sekä muotovirheoppi että muoto-funktio-oppi pyrkivät viimekädessä tapauskohtaisiin kohtuusratkaisuihin, ja käsitys oppien eroavaisuuksista kytkeytyy ilmaisukselliseen eroon.

Kokonaisuudessaan Lahtisen muoto-funktio-konstruktion saama vastaanotto ei toisin sanoen ollut kovinkaan jakautunutta. Yleinen suhtautuminen muoto-funktio-konstruktion oli vähintäänkin erittäin varautunutta. Muukkonen on esittänyt erimielisyytensä muoto-funktio-konstruktiosta voimakkaimmin. Myös Helin ilmaisi ymmärtävänsä muoto-funktio-konstruktion vastaanottaman kritiikin – toisaalta hän myös esitti mahdollisuuden Lahtisen teorian soveltamisesta rajoitettuna esimerkiksi sallimalla muodosta poikkeaminen, jos asiakirja täyttää jonkin tietyn vähimmäismuodon ja siihen vetoava osoittaa funktiot täytetyksi muulla tavalla, mutta jätti mahdollisuuden avoimeksi käsittelemättä sitä sen laajemmin.⁸³

Viime kädessä Helinin suhtautuminen oli kuitenkin varsin varovainen. Eniten kannatusta oppi sai kannatusta Aarniolta, joka vertasi Lahtisen konstruktiota muotovirheoppiin ja kehitteli sitä pidemmälle, esittämällä, että funktiot tulisi huomioida muotovaatimusten ohella.⁸⁴

Kieltämättä on mahdollista epäillä, että Lahtinen oli tarkoittanut ilmaista samaa kuin Aarnio kirjoittaessaan funktioiden toissijaisuudesta, mutta Muukkosen huomiota siitä, kuinka Lahtinen kuitenkin sivuuttaa kyseisen seikan ja lähestyy jokaista esimerkkitapausta hyvin funktiokeskeisesti, ei voida sivuuttaa.⁸⁵

2.4 Nykyinen suhtautuminen muotoon

Kuten muoto-funktio-konstruktion vastaanotosta voineen päätellä, oppi ei saanut vakiintunutta asemaa oikeusjärjestyksessämme. Suomessa suhtautuminen muotovaatimuksiin, erityisesti tämän tutkielman kannalta olennaisiin testamenteille asetettuihin

---

tapauskohtaiseen kohtuusratkaisuun. Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 211 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II.

⁸³ Vaikka kirjoituksessa eritetty kanta olikin pääasiassa kielteinen, suhtautumisen muoto-ongelmaan voidaan katsoa muuttuneen ajan myötä aavistuksen funktiomyönteisempään suuntaan. Helin: Testamentin muoto, s. 1161, s. 1161 (alaviite 21), ja 1166.

⁸⁴ Aarnion kanta otti askeleen kauemmas siitä radikaalin muotovirheopin ajatuksesta, joka olisi kieltänyt funktioiden merkityksen ja kohtuusratkaisujen merkityksen täysin. Sitä, oliko Aarnion todellisuudessa kannattanut Lahtisen oppia, voi kuitenkin kyseenalaistaa, sillä hänen perimmäinen ajatuksensa oli, ettei muoto-funktio-oppi todellisuudessa eronnut muotovirheopista. Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 211 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II.

⁸⁵ Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 139. Vrt. Muukkonen: Muotosäännökset, s. 201–202.

muotovaatimuksiin, on ankaraa. Muodon merkitys ymmärretään muotovirheopin mukaisesti, jolloin havaittu muotovirhe johtaa hyvin vahvan oletaman mukaisesti oikeustoimen pätemättömyyteen.

Vaikka muotovirheoppi onkin Suomessa vallitseva muoto-oppi, on tärkeää pitää mielessä erot nykyisen muotovirheopin sekä radikaalimman solenniteettitodistaja-termiä käyttävän Liliuksen käsityksen muotovirheopista välillä.⁸⁶ Muotovirheen sivuaminen tuomioistuimessa on nykyään mahdollista: Aarnio rinnasti muotovirheopin ajatukset muoto-funktio-oppiin, sillä hän katsoi kummankin opin pyrkivän loppujen lopuksi ”yksittäistapauksittaiseen kohtuusratkaisuun”.⁸⁷ Siitä, kuinka herkästi tai millaisin perustein muotovaatimuksista poikkeaminen on mahdollista, ei kuitenkaan olla yhtä mieltä. Vaikka Aarnio rinnastikin opit keskenään ja kuvasi niiden eron piilevän pääasiassa ilmaisuteknisissä seikoissa, Muukkonen antoi ymmärtää, että oikeustoimen pitäminen pätevänä muotovirheestä huolimatta vaatisi hyvin korkean kynnyksen ja näin asia on käytännössä ollut tähän asti.⁸⁸ Lahtisen kirjoitus sen sijaan antaa ymmärtää, että katse tuli suunnata tiukasti funktioihin pätevyyden oikeustosisekkoina itse muotovaatimusten sijasta.⁸⁹ Tämän vuoksi, vaikka Aarnion kuvaama tulkinta onkin looginen, voi olla vaikea nähdä erojen rajoittuvan pelkkiin ilmaisuteknisiin seikkoihin. Huomioon tulee ottaa mm. taipuvaisuus nimenomaisten kohtuusratkaisujen tekoon sekä mahdollinen kynnys, joka muotovaatimuksista poikkeamiselle asetetaan, mikä tekee muotovirheopin ja muoto-funktio-opin käsittämisestä kahtena erillisenä oppina helppoa: Muotovirheopin mukaan muotovaatimukset ovat oikeustosisekoja ja muotovaatimuksista poikkeamiselle asetettu erittäin korkea kynnys.⁹⁰ Sen sijaan Lahtinen ei edes mainitse

---

⁸⁶ Lilius: Testamentin muodosta, s. 159–160, Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi?, s. 47–50. Vrt. Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi?, s. 46, Muukkonen: Muotosäännökset, s. 230, Ylöstalo: Formkrav och billighet, s. 301, 304, Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 190–191 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II. Ks. lisäksi ratkaisu KKO 1987:37, jossa korkein oikeus rinnastaa tapauksessa käytetyn muodon hätätilatestamentin muotovaatimukset täyttävään muotoon. Helin pitää tätä hyvänä keinona purkaa aineellisen ja muodollisen oikeellisuuden välistä jännitettä. Helin: Testamentin muoto, s. 1163–1164.

⁸⁷ Aarnio: Muodon merkitys oikeudellisessa käyttäytymisessä, s. 211 teoksessa Suomen Lakimiesyhdistys, Oikeustiede 1972:1: Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja II.

⁸⁸ Muukkonen: Muotosäännökset, s. 219–221.

⁸⁹ On totta, että Lahtinen esitteli muoto-funktio-opin toissijaisena keinona ratkaista ongelmatilanteet, mutta, kuten Muukkonenkin tuli esittäneeksi, Lahtinen teksti kokonaisuudessaan ei tukenut kyseistä oletamaa. Ks. Lahtinen: Oikeustoimen muoto-opista, s. 139. Vrt. Muukkonen: Muotosäännökset, s. 201–202.

⁹⁰ Ks. erityisesti ratkaisu KKO 1985 II 103, josta muotovaatimuksen sivuuttamiselle asetettu korkea kynnys ilmenee hyvin selkeästi. Tapauksessa kaksi todistajaa oli saapunut todistamaan testamenttia, mutta toinen

kirjoituksessaan muotovaatimusten hyötyjä. Niinpä muotovaatimukset sivuavista kohtuusratkaisujen vähäisestä määrästä sekä oikeuskäytännössä esitetyistä perusteluista päätellen, on perusteltua katsoa juuri muotovirheopin säilyneen vallitsevana oppina tähän päivään saakka.

Se, että muotovirheoppi ei ole menettänyt asemaansa vallitsevana muoto-oppina, ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö nykyhetken muotovirheopissa olisi elementtejä muoto-funktio-opista. Ottaen huomioon Liliuksen ajatusten ehdottomuus 1900-luvun alkupuolella, pienikin mahdollisuus kohtuuserusteiseen muotovaatimusten sivuamiseen katsoa viitteeksi siitä, että oikeuskäytäntö on omaksunut elementtejä muoto-funktio-opista, vaikka oikeuskirjallisuus ei olekaan hyväksynyt oppia kokonaisuudessaan. Myöhemmässä kirjallisuudessaan Aarnio ja Kangas kieltävät muoto-funktio-opin soveltamisen laintulkinnassa, mutta ennustavat muoto-funktio-ajattelun voivan lisätä kannatustaan tulevaisuudessa.⁹¹ Aarnion suhtautuminen aineellista oikeudellisuutta enemmän huomioivaan asenteeseen on ollut positiivinen jo pidemmän aikaa, sillä selostaa muodon merkityksen sekä muotoa koskevien asenteiden olevan muutoksessa aikaisemmassakin julkaisussaan ”Muodon uusi tuleminen?”. Vaikka Aarnio tiedostaakin muutoksesta johtuvat mahdolliset vaarat, hän katsoo, että ne on mahdollista kiertää harjoittamalla onnistunutta harkintaprosessia: ”[...] kun harkinta kehittyy, monipuolistuu ja avautuu ulospäin, voidaan myös muodoista joustaa oikeusvarmuuden kärsimättä.”⁹²

Muoto-funktio-opin suuntaan viittaavat muutokset on yhdistetty hyvinvointivaltiollisen oikeusvaltion tavoittelun kannatuksen lisääntymiseen.⁹³ Aineellisen oikeudellisuuden toteutuminen lisää oikeusturva-ajattelun toteutumista hyvinvointivaltiollisia arvoja ja

---

todistajista oli poistunut ennen kuin testamentin tekijä oli tunnustanut heille yhtäaikaisesti allekirjoituksensa. Ensiksi poistunut todistaja allekirjoitti testamentin myöhemmin. Korkein oikeus julisti testamentin pätemättömäksi.

⁹¹ Aarnion ja Kankaan mukaan lainsäätäjä voi käyttää muoto-funktio-oppia ajatuksellisena apuvälineenä. Heidän mukaansa mitä monimutkaisemmaksi yhteiskunta muodostuu, sitä vähemmän kannatusta ”ylimuodolliset” traditiot saavat. Erityisesti todistajien jääviyttä koskevien muotovirheiden on katsottu olevan sitä laatua, joissa tuomioistuimet voisivat luopua ankarasta tulkinnasta. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 145, 154–155, 158.

⁹² Aarnio: Muodon uusi tuleminen?, s. 284. Aarnio on myös nostanut esiin liian joustamattomasta muotomääräysten tulkinnasta johtuvan ongelman: mahdollisen liiallisen jyrkän ja kohtuuttoman ristiriidan muodollisen ja aineellisen oikeuden välillä. Ks. Aarnio: Jälkisäädökset, s. 163.

⁹³ Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 154, ja Tammi-Salminen: Muotosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus?, s. 841.

tavoitteita korostavassa yhteiskunnassa. Muutos on huomattavissa eritoten siitä, kuinka aineellisen oikeuden täytyminen on alkanut nousta aiempaa enemmän esille oikeustoimen pätevyyttä koskevassa argumentoinnissa lainsäädännön sanamuodon täyttymisen rinnalla. Tammi-Salminen nostaa kyseisen näkökulman esille ratkaisua KKO 2011:32 käsittelevässä artikkelissaan. Kyseinen ratkaisu ei sinänsä liity testamenttioikeuteen, mutta se demonstroi korkeimman oikeuden suorittamaa punnintaa aineellisen oikeuden toteutumisen, muotovaatimusten funktioiden sekä muotosäännöksen sanamuodon täyttymisen välillä.⁹⁴ Tammi-Salmisen mukaan korkeimman oikeuden ratkaisussa otettua *muodon korvattavuuden* periaatetta⁹⁵ noudattavaa kantaa voidaan pitää osoituksena mahdollisesta muutoksesta oikeuskäytäntömme suhtautumisessa muotovaatimuksiin.⁹⁶ Ratkaisu KKO 2011:32 ei kuitenkaan yksinään merkitse mahdollisuutta tietoiseen muotovaatimusten seuraamatta jättämiseen ilman oikeustoimen pätemättömyysseurausta.⁹⁷

Ratkaisun KKO 2011:32 esittämä mahdollisuus muodon korvattavuudesta nousi esille kymmenen vuotta myöhemmässä ratkaisussa KKO 2021:28. Toisin kuin edellisessä ratkaisussa, korkein oikeus ei hyväksynyt asiakirjaa päteväksi vuonna 2021 ja lausui, että muotosäännösten noudattamisesta voidaan poiketa ainoastaan KKO 2011:32:n esittämässä erityistilanteessa.⁹⁸ Rovaniemen hovioikeus taas mainitsi ratkaisun HO 17.10.2019 361 perusteluissa, ettei oikeuskäytäntö ole hyväksynyt muoto-funktio-oppia käyttöönsä. Täten

---

⁹⁴ Tammi-Salminen: Muotosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus?, s. 841–842.

⁹⁵ Muodon korvattavuuden periaate mahdollistaa oikeustoimen pätevyyden, mikäli lain vaatiman muotosäännöksen tavoitteet täyttyvät noudattamalla jonkin toisen lainsäädännön muotovaatimuksia. Oikeuskirjallisuudessa sen katsotaan kallistuvan Lahtisen ja Aarnion esittämien ajatusten suuntaan ankaran laissa määriteltyjen muotosäännösten noudattamisen sijasta. Tammi-Salminen: Muotosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus?, s. 842, 846. Lohi: KKO 2011:32 Avio-oikeuden poissulkevan määräyksen muotovaatimus kiinteän omaisuuden lahjoituksessa, s. 275 teoksessa Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2011:I.

⁹⁶ Tammi-Salminen: Muotosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus?, s. 846–847.

⁹⁷ Puheena olevassa tapauksessa tilanne oli sikäli erikoinen, että kyse ei ollut ainoastaan avioliittolain alaisesta oikeustoimesta vaan sen lisäksi myös maakaaren mukaisesta luovutuksesta, minkä vuoksi AL 66 §:n muotovaatimuksen korvaaminen MK 2:1:n muotovaatimuksella oli tietyllä tavalla jopa ennakoitavaa. Ks. Tammi-Salminen: Muotosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus?, s. 856.

⁹⁸ Erityistilanteen muodostavat mm. näyttö siitä, että muotovirhe on aiheutettu tahallaan, jotta sitä voi myöhemmin käyttää hyväksi, taikka osapuoli selkeästi luopui vetoamasta muotovirheeseen. Kyseisessä tapauksessa kummastakaan ei esitetty riittävää näyttöä. Ks. Kolehmainen: KKO 2021:28 Avioehtosopimuksen määräys, s. 237 teoksessa Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2021:I. Ks. lisäksi Tammi-Salminen: Muotosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus?, s. 854–855.

korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2021:28 saa aikaan ajatuksen siitä, että mikäli oikeuskäytäntö on kulkemassa aineellista oikeutta huomioonottavampaan suuntaan, muutos on tapahtumassa hyvin hitaasti.⁹⁹

---

⁹⁹ Toisaalta on pidettävä mielessä, ettei kumpikaan, KKO 2011:32 tai 2021:28, koske testamenttioikeudellista kysymystä. Lisäksi ennakkoratkaisut eivät ole lainsäädännön tavoin vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä Suomessa. Täten, vaikka periaate, jonka mukaan tahallisesti aiheutettu muotovirhe ei välttämättä johda pätemättömyyteen, saikin korkeimman oikeuden hyväksynnän avioehtosopimusoikeudellisissa kysymyksissä ratkaisun KKO 2021:28 kohdassa 20, ratkaisu ei osoita täydellä varmuudella, mihin suuntaan suhtautuminen aineelliseen oikeudellisuuteen tulee suuntaamaan testamenttioikeudessa. Ks. lisää pätemättömyyteen johtamattomista muotovirheistä aviovarallisuusoikeudessa teoksissa Lohi: Aviovarallisuusoikeus, s. 121, ja Koskinen: Lakiosan täydennyskanteen määräajasta, s. 889–890.

3 Muotovaatimukset sekä muotovirheet

3.1 Perintökaaren testamentille asettamat muotovaatimukset

Määrämuotoiset oikeustoimet, ovat poikkeuksia muotovapauden olettamuksesta.

Lähtökohtaisesti oikeusvaikutukset on mahdollista saada oikeustoimella aikaan muotovapaasti. Poikkeuksen lähtökohdalle muodostavat tilanteet, joissa toimelle on laissa erikseen asetettu tietyt muotovaatimukset.¹⁰⁰ Sääntö ilmenee etenkin sopimusoikeudessa, jossa sopimusvapauden periaate tukee vapautta päättää sopimuksen solmimistavasta.¹⁰¹ Testamentin laatiminen on kuitenkin yksi niistä oikeustoimista, joiden tekemistä ohjataan perintökaaren säännöksillä.

Muotovaatimukset voidaan jaotella kolmeen eri kategoriaan: varsinaisiin, epävarsinaisiin sekä ohjesisältöisiin muotomääräyksiin.¹⁰² Ensiksi mainitut ovat muotovaatimuksia, joita lainsäädäntö edellyttää oikeustoimen pätevyydelle. Testamenttioikeudessa näitä ovat PK 10:1:ssä mainitut vaatimukset sekä PK 10:4:n todistajien esteettömyyttä koskevat vaatimukset. Epävarsinaiset muotovaatimukset ovat vaatimuksia, joiden noudattamatta jättäminen ei sinänsä johda oikeustoimen pätemättömyyteen, mutta asiasta voi seurata jotain muita haitallisia seurauksia.¹⁰³ Ohjesisältöisten muotovaatimusten on taas kuvattu toimivan ohjenuorana sille, kuinka oikeustoimen osapuolten tulisi toimia. Niiden sivuuttaminen ei itsessään johda haitallisiin seurauksiin, mutta niiden noudattamisesta voi olla hyötyä.¹⁰⁴

Muotovirheestä puhutaan, kun kyse on PK 13:1 kohdan 2 mukaisesta tilanteesta, jossa testamenttia ei ole säädetty lain säätämässä muodossa. Säännöksen mukaan testamentti

---

¹⁰⁰ Ks. mm. Muukkonen: Muotosäännökset, s. 235, Kivimäki, Ylöstalo: Suomen siviilioikeuden oppikirja, s. 301, Telaranta: Sopimusoikeus, s. 216–217, ja Saarnilehto, Annola: Sopimusoikeuden perusteet, s. 53. Toisin kuin määrämuotoiset oikeustoimet, muotovapaat oikeustoimet perustuvat niin sanottuun tahtojen yhtymiseen, joka voi olla vapaamuotoista. Ks. Muukkonen: Muotosäännökset, s. 233.

¹⁰¹ Saarnilehto ja Annola lukevat muotovapauden yhdeksi sopimusvapauden sisältyvistä seikoista. Saarnilehto, Annola: Sopimusoikeuden perusteet, s. 17. Ks. myös Hemmo, Hoppu: Sopimusoikeus, luku 6: Sopimuksen tekeminen. *Verkkokirja*.

¹⁰² Kivimäki, Ylöstalo: Suomen siviilioikeuden oppikirja, s. 308–310, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 143–144.

¹⁰³ Mahdollisina haitallisina vaikutuksina on esitetty mm. rekisteröintikelvottomuus moottoriajoneuvon kaupassa. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 143.

¹⁰⁴ PK 10:2:n mukainen todistuslausuuli, jolla on todistelua helpottava vaikutus, on ensi sijassa ohjesisältöinen muotovaatimus. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 275.

voidaan tällöin moitteen johdosta julistaa pätemättömäksi. Tässä on erittäin tärkeä huomata, että muotovirhe itsessään ei tarkoita, etteikö testamenttia voi panna täytäntöön. Ensiksikin testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi ainoastaan moitteen johdosta, ja silloinkin testamentista tulee pätemätön vain siltä osin, kuin moitekanteen nostanut pesänosakas on estynyt saamasta osuuttaan jäämistöstä.¹⁰⁵ Toiseksi taas kuolinpesän osakkailla on täysi oikeus hyväksyä testamentti keskeisessä yhteisymmärryksessä, vaikka testamentissa olisi hyvin olennainenkin muotovirhe.¹⁰⁶ Nämä seikat huomioon ottaen, kaikki tässä tutkielmassa käsitellyt hypoteettiset tilanteet perustuvat siihen lähtökohtaan, että testamenttia on moitittu.

Testamentin pätevyyden edellyttämä muoto on sisällytetty PK:n testamentin tekemistä ja peruuttamista koskeviin 10:1, 10:2 sekä 10:4:ään. Perintökaari asettaa muotovaatimuksiksi kirjallisen muodon, testamentin tekijän allekirjoituksen, kahden todistajan yhtäaikaisen läsnäolon testamenttia tehtäessä sekä heidän nimikirjoituksensa todistajina (PK 10:1). Laki tarkentaa testamentin todistamisen tapaa edellyttämällä todistajat merkitsemään nimikirjoitusten ohien ammattinsa, asuinpaikkansa, todistamisen ajan ja paikan sekä muut seikat, joiden he katsovat vaikuttavan testamentin pätevyyteen (PK 10:2).¹⁰⁷ Muita testamentin pätevyyteen vaikuttavia seikkoja voivat olla mm. todistus siitä, että testamentin tekijä oli testamentintekohetkellä testamentintekokelpoinen – toisin sanoen, että hän oli ollut täydessä ymmärryksessä, laatinut testamentin vapaasta tahdostaan ja että todistajat ovat olleet tietoisia siitä, että kyseessä oli tosiaan testamentti. Tavallisesti kyseiset seikat merkitään testamenttiin todistuslauselman muodossa. Perintökaari sisältää oman, nimenomaisesti testamenttia koskevat todistajan esteettömyyttä koskevan säännöksen (PK 10:4), jonka mukaan henkilö on todistamiskelvoton, mikäli hän on alle 15-vuotias tai ei kykene todistamiseen sieluntoiminnan häiriön, kuten päihteiden vaikutuksen, vuoksi. Perintökaari

---

¹⁰⁵ Täten tuomioistuimien ei voi julistaa testamenttia pätemättömäksi kokonaisuudessaan yhden perillisen nostaman moitteen johdosta. Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 593.

¹⁰⁶ Testamentin hyväksyminen johtaa PK 14:5:n nojalla moiteoikeuden menettämiseen. Lisäksi Lohi nosti mielenkiintoisen huomion ratkaisun KKO 2016:68 tulkinnassaan, jossa hän huomautti, että testamentin hyväksymisestä voi seurata luopuminen vetoamisoikeudesta muihinkin kuin PK 13:1:n pätemättömyysperusteista. Käytännössä tällaisen testamentin ”kokonaisuhyväksynnän” katsotaan olevan lähtökohtainen oletamus, lukuun ottamatta tilannetta, jossa hyväksyjä ei tiennyt tai hänen ei voida olettaa tienneen joistakin tosiseikasta, joka voi toimia testamentin riitauttamisperusteena. Ks. Lohi: Testamentin hyväksymisen oikeusvaikutuksista – KKO 2016:68, s. 250–255.

¹⁰⁷ PK 10:2:ssä asetetut vaatimukset todistajia sekä todistamista koskevista merkinnöistä eivät lukeudu varsinaisiin muotovaatimuksiin, vaan niiden tehtävänä on helpottaa yhteydenottoa todistajiin testamentin moitteesta johtuvassa oikeudenkäynnissä sekä antaa mahdollista tietoa todistamisen olosuhteista. Kyse on ohjesisältöisestä muotomääräyksestä. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 270–275.

kieltää testamentin todistamisen testamentin tekijän puolisolta, henkilöltä, joka on testamentin tekijän sukulainen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa taikka lankoudessa, testamentin tekijän sisaruksilta sekä sisarusten puolisoilta, samoin kuin testamentin tekijän ottovanhemmalta tai ottolapselta. Samanlainen jääviys koskee myös kaikkia, joiden hyväksi tai joiden puolison taikka jonkun muun, joka on häneen samassa suhteessa kuin I momentissa on kuvattu, hyväksi testamentti on tehty. Sen sijaan henkilö, joka on määrätty testamentin toimeenpanijaksi, on kelpoinen todistamaan testamenttia.¹⁰⁸

Yksinkertaisesti testamentin muotovaatimusten voidaan siis todeta sisältävän lähinnä kirjallisen muodon sekä testamentin tekijän ja kahden todistajan allekirjoitukset. Muotovaatimusten näennäinen yksinkertaisuus on kuitenkin petollista. Koska itse muoto on kuvattu niin pelkistetyllä tavalla, säännökset on mahdollista käsittää monella tavoin. Tämän johdosta keskiöön nousee laintulkinta. Tuomioistuimet harjoittavat laintulkintaa jatkuvasti tuomioissaan, ja etenkin korkeimman oikeuden ennakkoratkaisut antavat hyvän ohjenuoran koskien testamentin muotosäännösten tulkittamista käytännössä.¹⁰⁹ Seuraavassa tutkin oikeuskirjallisuuden ja -käytännön avulla, mitä PK:n 10 luvun muotovaatimukset todella ovat ja millä tavoin niitä on tulkittu.

3.2 Kirjallisen muodon vaatimus

3.2.1 Tulkinta

Tilanteissa, joissa oikeustoimi on asetettu määrämuotoiseksi, etenkin vaatimus kirjallisesta muodosta on varsin tavanomainen¹¹⁰: testamentin lisäksi muun muassa kiinteistön kauppa (maakaari (MK, 1995/540) 2:1), sopimus osamaksusta (laki osamaksukaupasta

---

¹⁰⁸ Testamentin todistamista koskeva todistajien esteettömyys määräytyminen on sidottu historiallisesti todistamishetkeen. Toisin sanoen henkilö, joka ei ollut esteellisyyden aiheuttavassa suhteessa tai asemassa testamentin todistamishetkellä, ei ole esteellinen, vaikka hän olisi kyseissä suhteessa tai asemassa jonain muuna hetkenä. Ks. Lilius: Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan, s. 159. Ks. myös Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 228, sekä ratkaisu KKO 1977 II 97.

¹⁰⁹ Vaikka korkeimman oikeuden ratkaisut eivät ole vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä, etenkin alempiin oikeusasteisiin kohdistuu oletamus korkeimman oikeuden antamien ennakkoratkaisujen seuraamisesta. Ks. Tolonen: Oikeuslähdeoppi, s. 121–125, Karhu: Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia, s. 1026, Laukkanen: Selvä ja täsmällinen tuomio: Selvitys käräjäoikeuden tuomion kirjoittamisesta, s. 115.

¹¹⁰ Telaaranta: Sopimusoikeus, s. 220–229, Saarnilehto, Annola: Sopimusoikeuden perusteet, s. 54. Kirjallisen muodon vaatimuksesta testamenttien osalta ei ole syytä unohtaa, että vuoteen 1954 asti, ennen nykyisen perintökaaren voimaantuloa, testamentti oli mahdollista tehdä suullisesti. Tämä johti kuitenkin suureen määrään testamenttiriitoja. Ks. Helin, Testamentin muoto, s. 1154, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 159–160.

(OsamaksukauppaL, 1966/91) 1c §) kuin myös avioehtosopimukset (avioliittolaki (AL, 1929/234) 42 §) edellyttävät kirjallista muotoa. Kirjallista muotoa pidetään suullista muotoa luotettavampana sekä helpommin toteen näytettävänä mahdollisissa riitatilanteissa. Myös allekirjoitusvaatimus, jollainen on asetettu testamenttienkin osalta PK 10:1:ssä, katsotaan useimmiten osaksi kirjallista muotoa.¹¹¹

Testamentin kirjallisen muodon on perinteisesti nähty tarkoittavan sitä, että se ei ole suullisessa muodossa. Niin kauan kuin testamentti on kirjallisessa muodossa, se voidaan laatia monenlaiselle alustalle millä tahansa kielellä. Näin ollen jopa lyijykynällä, salakielellä pahvinpalalle raapustettu testamentti voi olla pätevä niin kauan kuin se täyttää PK:n muotovaatimukset.¹¹²

Se, ettei esimerkiksi videolle nauhoitettu testamentti täytä kirjallisen muodon vaatimusta, on pääteltävissä osittain jo siitä, ettei videomateriaalia lähtökohtaisesti katsota kirjalliseksi.¹¹³ Kuitenkin, toisin kuin videotestamentit, tekstiviestiksi laadittu testamentti voidaan nykyajassa mieltää kirjalliseksi – loppujen lopuksi kyseessä on tekstimuotoinen testamentti, jonka alustana toimii matkapuhelin. Tästä huolimatta, tekstiviestinä laadittua testamenttia ei meidän oikeusjärjestelmässämme tunnusteta. Laine ja Ponka ovat pyrkineet selittämään syytä tähän ilmaisemalla, ettei kirjallisen muodon vaatimusta voi täyttää tekstiviestillä, sillä heidän mukaansa tapa ei varmista muuttumattomuutta riittävästi. Mikäli tekstiviesti tallennetaan alustalle, jossa sen muokkaaminen on mahdollista, viestin sisällön muuttumattomuus jonkun toisen kuin sen lähettäjän toimesta muuttuu epävarmaksi.¹¹⁴ Toisen ongelman tekstiviestitestamenttien osalta muodostaa vaatimus allekirjoituksesta: Kun katse suunnataan

---

¹¹¹ Talaranta: Sopimusoikeus, s. 224. Vrt. HE 194/2001 vp, s. 16: ”Sopimuksen kirjalliseen muotoon on *joissakin* tapauksissa liitetty myös allekirjoitusvaatimus.”

¹¹² Kaariniemi kommentoi tapauksia NJA 1950 s. 351 sekä NJA 1950 s. 498 nostaen esille lyijykynällä laaditun testamentin mahdollinen ongelma testamentin sisällön muuttumattomuudesta. Hänen mukaansa lyijykynän käyttö on luonnollisempaa hätätilatestamenteissa. Kummassakin tapauksessa lyijykynällä laaditut testamentit katsottiin päteviksi. Kaariniemi: Testamente: formkrav och testationsbehörighet, s. 36–37.

¹¹³ Vaikka videotestamentti ei riitä yksinään päteväksi testamentiksi, sillä voi olla muotovaatimusten mukaisesti laaditun testamentin rinnalla merkitystä testamentin tekijän kelpoisuudesta määrätä omaisuudesta ja jopa vähentämään perintöriitoja. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s.162 sekä Nyholm: 37. Koska ja miten testamentti tulisi laatia?

¹¹⁴ Esimerkkinä tästä he esittivät osassa puhelinmalleista olevan toiminnon, jonka avulla on mahdollista muokata vastaanotettuja viestejä. Laine, Ponka: Kirjallisen muodon täyttäminen sähköisesti, s. 1041. Esitettyyn perusteluun voi kuitenkin suhtautua tänä päivänä kriittisesti, sillä vastaavanlaiset muokkaukset voidaan mahdollisesti jäljittää nykyajan teknologialla.

Ruotsiin, missä testamentin muotosäännös (Ärvdabalk (1958:637) 10 kap. 1 §) vastaa identtisesti Suomen PK 10:1:tä, Svean hovioikeus torjui tekstiviestitestamentin vuonna 2014 (HovR T 11306-12) sillä perusteella, ettei tekstiviestiä voi allekirjoittaa.¹¹⁵ Suomen tuomioistuinten kannan voidaan olettaa vastaavan kyseistä päätöstä, sillä allekirjoitus sisältyy muotovaatimuksiin myös meidän testamenttioikeudessa.¹¹⁶

3.2.2 Sähköiset testamentit

Verrattuna aikaan 1960-luvulla, johon nykyisen perintökaaren voimaantulo ajoittui eikä teknologia ollut lähestulkoon samassa pisteessä kuin nykyisen vuosituhannen vahvasti digitalisoituneessa yhteiskunnassa, ”kirjallisen” muodon merkitystä voi olla tänä päivänä vaikeampi ymmärtää. Yksi olennaisimmista digitalisaation herättämistä kysymyksistä on, voiko kirjallisen muodon vaatimuksen täyttää sähköisesti mahdollista. Koska nykyinen perintökaaremme ajoittuu 1960-luvulle, sen laatimisvaiheessa kannanotto sähköisiin testamentteihin ja niiden pätevyys ei ollut ajankohtaista.¹¹⁷ Laine ja Ponka pohtivat kysymystä vuonna 2003 sekä nostivat esille ongelman, joka syntyy nimenomaan allekirjoituksen vaatimuksesta. Heidän mukaansa sähköinen allekirjoitus todentaa ainoastaan asiakirjan eheyttä, joka tarkoittaa sen takaamista, ettei asiakirjaa ole muutettu sen laatimisen jälkeen. Ongelmia voi kuitenkin syntyä mm. tilanteissa, joissa allekirjoituksen oletettu tekijä kiistää allekirjoituksensa.¹¹⁸ Testamenttien osalta kyseistä ongelmaa ehkäistään kahden esteettömän todistajan vaatimuksella, joka varmistaa testamentin tekijän allekirjoituksen alkuperän sekä kiistämättömyyden testamentin täytäntöönpanotilanteessa.¹¹⁹

---

¹¹⁵ Tapauksessa oli kyse holografisesta hätätilatestamentista. Ruotsin lainsäädännön mukaan testamentin tuli olla omakätisesti kirjoitettu sekä sisältää allekirjoituksen (Ärvdabalk 9 kap. 1 §). Koska tekstiviestin lähettäjistä ei ollut kiistaa, Svean hovioikeus katsoi, että se oli omakätisesti kirjoitettu. Hovioikeus kuitenkin julisti testamentin perustellen päätöstään sillä, että tekstiviesti ei voinut sisältää allekirjoitusta. Vrt. saman asian Solnan käräjäoikeuden päätös ja perustelut. Ks. Liite 1. Ks. myös Walin, Lind, Kommentar till ärvdabalken. Del 1, (1–17 kap.), Arv och testamente, s. 293.

¹¹⁶ Suomessa tekstiviestin muodossa jätettyä testamenttikysymystä on käsitelty kerran liittyen valtion jäämistösaantoon. Oletusten mukaisesti valtiokonttori tulkitsi tilanteen niin, ettei tekstiviesti täyttänyt lainmukaisia muotovaatimuksia, joten testamenttia ei katsottu päteväksi. Kangas: Perhevarallisuusosoikeus, s. 504.

¹¹⁷ Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet, s. 586.

¹¹⁸ Laine, Ponka: Kirjallisen muodon täyttäminen sähköisesti, s. 1041.

¹¹⁹ Hypoteettisesti voidaan kuitenkin pohtia, jäisikö vaatimus kahdesta todistajasta voimaan myös testamentin sähköisen muodon tilanteessa – ja mikäli kahden todistajan vaatimusta pyrittäisiin ylläpitämään, millä tavalla todistaminen tulisi suorittaa, jotta myös todistamiseen liitetty yhtäaikaisuusvaatimus täyttyisi. Pongan väitöskirjassaan esityksen perusteella siirtymistä sähköiseen ympäristöön on mahdollista lähestyä *substantiaalisesti* tai *funktionaalisesti*. Substantiaalinen lähestymistapa viittaa yksinkertaisesti paperisen muodon

Mitä tulee sähköisestä allekirjoituksesta lausuttuun, vahvasti vallitseva lähtökohta on, että vaikka itse testamentin voi tehdä sähköisiä laitteita hyödyntämällä,¹²⁰ kuten laatimalla testamentti tietokoneella, itse sähköinen allekirjoitus ei ole saanut tilaa yleisesti hyväksytystä käytännöstä. Vuoden 2004 perintökaaren uudistamistarpeita koskevassa työryhmämietinnössä sähköisistä testeistä todettiin seuraavaa:

—[testamentin muoto] edellyttää, että testamentti laaditaan paperille, tuohelle tai vastaavalle konkreettiselle alustalle, johon testamentin tekijä ja todistajat voivat omakätisesti merkitä allekirjoituksensa. Toisaalta ainakaan tällä hetkellä ei voida nähdä käytännön tarvetta siihen, että testamentille kehitettäisiin erityinen sähköinen muoto. [...] Sähköisen testamentin mahdollistaminen aiheuttaisi siten tässä vaiheessa vain uusia oikeudellisia ongelmia. Jos tarve tällaiseen joskus syntyy, asia voidaan järjestää siinä vaiheessa lisäämällä muotovaatimukseen vaihtoehtoja.¹²¹

Kymmenen vuotta myöhemmin, Rovaniemen hovioikeuden ratkaisu vuodelta 2014 otti pienen askeleen digitalisaatiomyönteisemmän testamentin laatimisen suuntaan. Kyseisessä ratkaisussa HO 11.9.2014 421 hovioikeus julisti päteväksi testamentin, jonka allekirjoitus oli liitetty testamenttiin skannaamalla testamentin tekijän omakätinen allekirjoitus toisesta asiakirjasta tietokoneelle ja liittämällä se testamenttiin sähköisesti. Toimenpide oli tehty yksin testamentin tekijän toimesta, minkä jälkeen hän oli tulostanut testamentin ja vienyt sen todistettavaksi kahdelle todistajalle, joille hän tunnusti allekirjoituksen olevan hänen omansa. Ratkaisusta voi päätellä, että tuomioistuimet ovat tietoisia teknisestä kehityksestä ja voivat ottaa sen jossain määrin huomioon tulkittessaan kirjallisen muodon vaatimusta. Tapauksessa ei ollut kyse tilanteesta, jossa olisi esitetty vahvaa näyttöä allekirjoittajan sairaudesta tai muusta

---

siirtoon sähköiseen muotoon, kun taas funktionaalinen lähestymistapa korostaa sähköiseen ympäristöön siirtymistä siten, että alkuperäisen muodon funktiot säilyvät ja toteutuvat mahdollisimman hyvin. Ks. lisää, Ponka: Sähköinen tunnistaminen ja allekirjoitus Suomen velvoiteoikeudessa, s. 20–21. Tällä hetkellä Suomessa perheoikeudellisista asiakirjoista perukirja on mahdollista allekirjoittaa sähköisesti. Ks. Maanmittauslaitos: Sähköiset allekirjoitukset – milloin niitä voi käyttää? (<https://www.maanmittauslaitos.fi/tietoa-maanmittauslaitoksesta/yhteystiedot/sahkoiset-allekirjoitukset>).

¹²⁰ Rautiala: Testamentin tekemisestä ja pätemättömyydestä: perintökaaren uusitun 16. luvun selitykset, s. 24, Norri: Perintö ja testamentti, s. 95. Vrt. myös PK 10:1:n säännöstä PK 10:3.1:n hätätilatestamenttisäännökseen, jossa puolestaan vaaditaan kokonaisuudessaan ”omakätisesti” kirjoitettua testamenttia, mikäli kyse on hätätilatestamentin holografisesta eikä suullisesta muodosta. ”Omakätisyydelle” ei ole löydettävissä tarkkaa määritelmää, mutta sen on käsitetty tarkoittavan ”käsin laadittua” asiakirjaa. Tähän voidaan katsoa ainakin testamentin tekijän itse kynällä paperille laadittua tekstiä. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 171–172, 205–206, Norri: Perintö ja testamentti, s. 118.

¹²¹ Kantaa perusteltiin erityisesti sillä, uudet tekniset muodot olivat vielä kehitys- ja kokeiluvaiheessa. Tällöin sähköisten muotojen hyödyt ovat suurimmillaan oikeustoimissa, joita tehdään ”joukkomittaisesti”, kun taas testamentti on suhteellisen harvoin tehtävä oikeustoimi, joka saattoi realisoitua vasta pitkän ajan myötä. Ks. OM 17/41/2003 Perintökaaren uudistamistarpeet, s. 60.

syystä johtuvasta kykenemättömyydestä allekirjoittaa asiakirja perinteiseen tapaan omakätisesti. Sen sijaan tuomioistuimien antoi ratkaisussaan eniten painoarvoa todistajien antamille lausunnoille siitä, kuinka testamentin tekijä oli todentanut allekirjoituksensa. Muita huomioon otettuja seikkoja olivat *mahdollisuus* siitä, ettei testamentin tekijä kyennyt omakätiseen allekirjoitukseen sairastamansa syövän takia, sekä todistelusta seurannut päätelmä testamentin tekijän tavasta allekirjoittaa asiakirjoja myös sähköisesti. Hovioikeus nosti ratkaisussaan esille testamentin muotomääräysten funktioita, kuten testamentin valmistelua koskevien toimien erottaminen lopullisesta testamentista, testamentin teon vakavuuden ja riittävän harkinnan varmistaminen, sekä pätemättömyysperusteiden esiintymismahdollisuuden vähentäminen.¹²² Vastaava allekirjoituksen muoto ei ole ollut historiallisesti hyväksytty.¹²³ Lisäksi kyse on vain hovioikeustason ratkaisusta, joten sen sitovuus muihin tuomioistuimiin on heikkoa.¹²⁴ Sen sijaan, sitä voidaan kuitenkin pitää merkinä mahdollisesta alkavasta ajattelutavan muutoksesta, joka antaa muotosäännösten taustalla oleville funktioille aiempaa suurempaa merkitystä.

Vaikka hovioikeus antoi toivoa siirtymisestä teknologiamyönteisempään tapaan todentaa testamentteja niiden laatimishetkellä, kyseisestä ratkaisusta on kulunut tämän tutkielman kirjoitushetkellä lähes 9 vuotta ilman huomattavia muutoksia sähköisessä muodossa olevien allekirjoitusten vakiinnuttamiseksi testamenttioikeudessa. Ratkaisusta on myös tärkeä huomata, ettei se ollut yksimielinen: yksi hovioikeuden neuvos esitti poikkeavan kantansa skannaamalla tehdyn allekirjoituksen pätevyydestä perustellen asiaa sillä, ettei asiassa esitetty riittävää näyttöä testamentin tekijän sairaudesta tai muusta syystä, joka olisi estänyt häntä

---

¹²² Korkein oikeus on ilmaissut kyseisen tarkoituksen myös ratkaisussaan KKO 1993:2, jossa vahvistettiin, että testamentista puuttuva testamentin tekijän allekirjoitus johti asiakirjan pätemättömyyteen. Ks. myös KKO 2011:57, kohta 10. Nämä funktiot ovat samoja, kuin oikeuskirjallisuudessa esiin nostetut lainsäätäjän muotovaatimuksilla tavoittelemat tarkoitukset. Ks. lisäksi Lilius: Testamentin muodosta, s. 194, Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 135, Lohi: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus, s. 950–951, ja Aarnio: Jälkisäädökset, s. 166–167. Lisäksi hovioikeuden tekemästä viittauksesta funktioiden toteutumiseen sekä kirjallisen muodon vaatimuksen poikkeuksellisuudesta tulee huomata yhteys Lahtisen ajatuksiin muoto-funktio-konstruktioon. Vrt. HO 17.10.2019 261, jossa Rovaniemen hovioikeus kiistää oikeuskäytännön hyväksyneen muoto-funktio-oppia käyttöönsä.

¹²³ Aarnio ja Kangas pitävät HO 11.9.2014 421:ssä annettua ratkaisua ongelmallisena. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 167.

¹²⁴ Hovioikeustason ratkaisulla katsotaan kuitenkin olevan auktoriteettiasema oman tuomiopiirinsä alioikeustason lainkäyttöelimiin. Sitovuus ei ole kuitenkaan ehdotonta, sillä tuomarin riippumattomuus sallii tapauskohtaisen perustellun harkinnan jokaisella oikeustasolla. Hovioikeuksien antamilla linjaratkaisuilla on heikompi sitovuus kuin korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla. Ks. Karhu: Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia, s. 1026. Vrt. Tolonen: Oikeuslähdeoppi, s. 124.

allekirjoittamasta asiakirjaa perinteiseen tapaan.¹²⁵ Niinpä sähköisten testamenttien ei voida pelkän HO 11.9.2014 421:ssä otetun kannan perusteella sanoa varsinaisesti kasvattaneen hyväksyntää merkityksellisellä tavalla.

3.3 Todistajiin liittyvät muotovaatimukset

3.3.1 Aluksi

Kirjallisen muodon lisäksi pätevä testamentti edellyttää, että se on todistettu. Todistamiseen liittyvät vaatimukset ovat seuraavat: testamentin pätevään todistamiseen vaaditaan *kahden* PK 10:4:n mukaisesti todistamiskelpoisen todistajan yhtäaikaista läsnäoloa, kun testamentin tekijä joko *allekirjoittaa tai tunnustaa* testamenttiin jättämänsä allekirjoituksen omakseen *tietäen, että kyseessä on testamentti*. Todistajien tulee tämän jälkeen jättää omat *nimikirjoituksensa* testamenttiin sekä merkitä siihen ammattinsa, asuinpaikkansa, todistamisen paikan ja ajan sekä mahdolliset muut olennaiset seikat PK 10:2:n mukaisesti. Todistajia koskevan muotovaatimuksen osalta virhe voi ilmetä monella tavalla: todistajien eriaikainen läsnäolo, asiakirjan allekirjoittaminen ennen testamentin tekijää, tietämättömyys siitä, että kyseessä on testamentti, taikka PK 10:4:n mukainen esteellisyysperuste johtavat kaikki lähtökohtaisesti muotovirheeseen, joka on moiteperuste testamentin pätevyydelle (PK 13:1 kohta 2). Tässä luvussa syvennyn tutkimaan testamentin todistamista koskevia muotovaatimuksia ja niiden soveltamista.

3.3.2 Todistajakelpoisuus ja esteellisyys

Testamenttioikeudessa todistajalla on oltava niin yleinen kuin erityinen todistajakelpoisuus. Yleinen todistajakelpoisuus tarkoittaa todistajalta vaadittua vähintään 15 vuoden ikää¹²⁶ ja erityinen todistajakelpoisuus viittaa muihin todistajalta vaadittaviin seikkoihin kuten siihen,

---

¹²⁵ Myös viisi vuotta myöhemmissä ratkaisussaan HO 17.10.2019 261 Rovaniemen hovioikeus ilmaisi kielteisen kannan muoto-funktio-opin soveltamiseen oikeuskäytännössä.

¹²⁶ Ks. ratkaisu KKO 1948 II 374, jossa alle 15-vuotiaan todistama testamentti julistettiin pätemättömäksi yleisen toimikelpoisuuden puutteen vuoksi. Vrt. ratkaisuun KKO 1950 II 72, jossa nousi esiin testamentin pätemättömäksi julistamisen yhteys nostettuun moitekanteeseen sekä periaatteeseen, jonka mukaan testamentti julistetaan pätemättömäksi vain siltä osin kuin se estää moittijaa saamasta saantoaan.

ettei todistajalla ole sieluntoiminnan häiriötä¹²⁷, hän on oikeustoimikelpoinen,¹²⁸ ja hän todistaa testamentin nimikirjoituksellaan.¹²⁹ Todistajakelpoisuus ei riitä yksinään pätevän todistuksen antamiseksi, sillä todistajakelpoinenkin henkilö voi olla esteellinen todistamaan testamenttia. Testamentin todistamisen osalta esteellisyysjäävit määritellään PK 10:4:ssä. Esteellisyyden aiheuttavien suhteiden perusteella muistisääntönä voidaan pitää sitä, että testamentin tekijän sukulaiset sekä sukulaispiirissä olevat henkilöt (esim. lankouden, ottolapsi- tai ottovanhempi suhteen, taikka testamentin tekijän sisaruksen kanssa solmitun parisuhteen perusteella), ovat esteellisiä todistamaan testamenttia.¹³⁰ Myös henkilö, joka on edellä mainitussa suhteessa testamentin saajaan, on esteellinen todistamaan.¹³¹

Henkilö, joka hyötyy itse tai jonka edellä mainittuun piiriin kuuluvat henkilöt hyötyvät testamenttimääräyksestä, on myös esteellinen. Näistä jääviyden aiheuttavista suhteista ei ole oikeuskäytännössä varsinaista suljettua listaa. Esimerkkinä tästä on korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1993:126, jossa yksi todistajista todisti testamentin, joka sisälsi määräyksen hänen isäpuolensa hyväksi. Korkeimman oikeuden ratkaisu tukee näkemystä siitä, että todistajan esteellisyyttä arvioitaessa tulee ymmärtää, mihin PK 10:4:ssä pyritään luettelemalla tiettyjä sukulaisuussuhteita ja yhteyksiä: todistajan viimeisen tahdon luotettavaan

---

¹²⁷ Käsitettä ”sieluntoiminnan häiriö” ei löydy lääketieteellisestä käsitteistöstä, eikä sille ole suoraa vastinetta tautiluokituksessa. Oikeustieteessä se ymmärretään oikeustoimikelvottomuudeksi, eli itsenäisen kyvyn sitoutua oikeustoimeen puutteeksi, joka voi olla tilapäistä esim. väkijuomien tai huumeiden vaikutuksesta. Käsitteellä ei ole yhteyttä vajaavaltaisuuden kanssa. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 224–225, ja Norri: Perintö ja testamentti, s. 100.

¹²⁸ Laissa oikeustoimikelvottomuuden puute on määritelty holhoustoimesta annetun lain (1999/442, HolhTL) 2 §:ssä. Ks. oikeustoimikelvottomuudesta myös Saarnilehto, Annola: Sopimusoikeuden perusteet, s. 107–110.

¹²⁹ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 224–226.

¹³⁰ Toisaalta oikeuskirjallisuudessa Norri on kommentoinut sääntelyn epäjohdonmukaisuutta huomauttamalla, kuinka veljen vaimo voi todistaa testamentin päteväksi, mutta vaimon veli katsotaan esteelliseksi. Ks. Norri: Perintö ja testamentti, s. 101.

¹³¹ Tällöin kyseessä on *intressijääviys*, josta on kyse, kun todistajalle taikka hänen lähisukulaiselleen on odotettavissa testamentista johtuvaa etua. Intressijääviys johtaa kuitenkin vain testamentin osittaispätämättömyyteen, jolloin pätemättömiksi muodostuvat vain ne kohdat, jotka koskevat sitä testamentinsaajaa johon todistaja oli jääviyden aiheuttamassa suhteessa. Ks. PK 13:2 ja Aarnio, Kangas: Avioliitto, perintö ja testamentti, s. 215.

toteutumiseen.¹³² Korkein oikeus katsoi, että suhde isäpuoleen, joka hyötyi testamentista, oli liian läheinen ollakseen johtamatta esteellisyyteen.¹³³

Aarnio ja Kangas identifioivat PK 10:4:n esteellisyyssääntelyn päätarkoitukseksi todistajien uskollisuuden ja pyyteettömyyden.¹³⁴ Todistajat eivät saa olla taipuvaisempia todistamaan testamentin pätevänä pitämisen puolesta, mikäli testamenttia moititaan. Vastaava esteellisyyssäännöksen laajempi tulkinta varmistaa todistuksen aitouden ja vilpittömyyden.¹³⁵ Ottaen kuitenkin huomioon laajemman tulkinnan mahdollisuus, jonka KKO 1993:126 osoitti, uskon lain sanamuodon voivan olla selkeämpi. PK 10:4:n säännös voi antaa helposti vaikutelman suljetusta listasta. Tämän vuoksi katson, että lisäys ”*taikka muuta henkilöä, joka on edellä mainittujen sukulaisuussuhteita vastaavassa asemassa*” voisi selkiyttää lain sanamuotoa ja lisätä ennakoitavuutta tekemällä oikeuskäytäntöön perehtymättömällekin ihmiselle selväksi, että mm. sellaisen henkilön, jonka isäpuoli hyötyy testamentista, todistajaksi pyytäminen on myös riskialtista.¹³⁶

Esimerkin todistajan liian läheisestä tai riippuvaisesta suhteesta testamentinsaajaan voi ilmetä myös *organisaatiojääviyden* muodossa, josta on kyse tapauksissa, joissa todistajalla on määräysvaltaa oikeushenkilössä, joka saa hyötyä testamentista.¹³⁷ Esimerkiksi

---

¹³² Timonen: KKO 1993:126, s. 287 teoksessa Timonen: Kirjoituksia ja keskeistä oikeuskäytäntöä perhe- ja jäämistöoikeudesta 1997.

¹³³ Varatuomari Harri Kontturi tiivistää testamentin todistajan esteellisyyden napakasti lausumalla: ”Todistajien esteettömyys merkitsee sitä, että todistajalla ei saa olla koskaan mitään mahdollisuutta missään oloissa saada testamentin kautta itselleen taloudellista etua.” Kontturi: Saisiko olla yksi testamentti?, s. 42.

¹³⁴ Heidän mukaansa todistajien esteettömyys on myös keskeisimpiä testamentin muotovaatimuksia, jonka noudattamista tulee korostaa. Kangas kuvailee esteellisyyssäännöksiä erityisen mutkikkaita. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 226, Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet, s. 587.

¹³⁵ Samaan aikaan tiukat esteellisyyssäännökset voidaan nähdä myös toiselta kannalta: Kangas kutsuu säännöstöä paradoksaaliseksi siinä mielessä, että täysin tuntematonta kadulla ensimmäistä kertaa tavattua henkilöä pidetään objektiivisena todistajana, kun taas testamentin tekijään muodollisessa sukulaissuhteessa olevaa läheistä, joka todella tuntee testamentin tekijän, ei. Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 510.

¹³⁶ Oikeuskirjallisuudessa on otettu huomioon, ettei ratkaisussa KKO 1993:126 esille noussut isäpuolisuhde lukeudu varsinaisiin PK 10:4:n jääviyden aiheuttaviin suhteisiin. Ratkaisua on kuitenkin pidetty esimerkkinä rinnakkaisuusmuoto-opista, jossa on annettu painoarvoa muodon tavoitteille sekä aineellisen oikeuden toteutumiselle. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 209. Ks. myös Timonen: KKO 1993:126, s. 287 teoksessa Timonen: Kirjoituksia ja keskeistä oikeuskäytäntöä perhe- ja jäämistöoikeudesta 1997.

¹³⁷ Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet, s. 587. Testamentin todistajan asemasta jääviyden kannalta erilaisissa organisaatioissa ks. erityisesti Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 238–248.

oikeuskäytännössä korkein oikeus on todennut, ettei yhdistyksen hallitukseen kuulunut henkilö voi pätevästi todistaa testamenttia, josta kyseessä oleva yhdistys hyötyisi.¹³⁸

Automatisoituja päätöksiä ei kuitenkaan voida tehdä edes tapauksissa, joissa testamentista hyötyvän tahon alaisuudessa työskentelevä henkilö todistaa testamentin. Tilannekohtainen arvioiminen nousee olennaiseksi tekijäksi esteettömyyden arvioimisessa.¹³⁹ Tätä käytäntöä tukee ratkaisu KKO 1997:101, joka osoittaa, ettei pelkkä työsuhde testamentinsaajaan johda todistajan jääviyteen. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden ratkaisun, jossa todistaja D oli todettu esteelliseksi, perustellen asiaa seuraavasti: Vaikka D:llä oli takana pitkä, 30 vuoden työsuhde testamentinsaajayhdistyksen kanssa, muut seikat puhuivat esteettömyyden puolesta. Testamentin tekohetkellä D toimi yhdistyksen osapäiväisenä lakimiehenä ja oli jäämässä eläkkeelle. Hän ei kuulunut johtokuntaan, eikä hänelle kuulunut lainkaan päätäntävaltaa yhdistyksen raha-asioita koskien. Näyttöä D:n henkilökohtaisesta hyödystä taikka odotettavissa olevasta hyödystä, joka seurasi testamentin todistamista ja toimeenpanoa, ei esitetty.¹⁴⁰ Lisäksi D oli nimikirjoitusoikeutettu yhdistyksen puolesta ainoastaan yhdessä toisen nimikirjoitusoikeutetun kanssa. D:n tausta ja toiminta toimeenpanijana ei siten vaarantanut testamentin tekijän tahdon asianmukaista toteutumista, ja korkein oikeus lausui testamentin olevan todistajamuotovaatimusten mukainen.

Testamentin todistajien esteellisyyttä arvioidaan aina katse todistamishetkessä: mikäli henkilö ei ollut PK 10:4:n mukaisella tavalla esteellinen todistamaan todistamishetkellä, hänen antamaa todistusta ei lähtökohtaisesti pidetä esteellisyyssyistä pätemättömänä.¹⁴¹ PK 10:4.2:n mukaan myöskään testamentin toimeenpanijaksi nimetty henkilö ole lähtökohtaisesti esteellinen todistamaan testamenttia. Mikäli toimeenpanijalle kuitenkin määrätään palkkio, joka ylittää suuruudeltaan tavanomaisena pidetystä työmäärästä saadun palkkion, voidaan

---

¹³⁸ Ks. ratkaisut KKO 1967 II 51 sekä KKO 1975 II 68, joissa kummassakin testamentista hyötyvän yhdistyksen hallituksen jäsen oli todistanut testamenttia.

¹³⁹ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 238–239, 241.

¹⁴⁰ Esteellisyyden linkittyminen todistamishetkeen nousee esille myös organisaatio- ja intressijääviyttä tutkittaessa. Jääviyteen vetoavan tulee siis kyettävä osoittamaan, että henkilöllä oli ollut intressiyhteys organisaatioon jo testamentin todistamishetkellä. Mikäli todistaja ei ollut todistamishetkellä hallituksen jäsen, näytetyn intressiyhteyden on oltava vahvaa. Ks. Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 510.

¹⁴¹ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 228. Ks. myös ratkaisu KKO 1977 II 97, jossa testamentin yhtenä todistajana oli ollut testamentin tekijän jo kuolleen veljen leski. Testamentin tekijän ja tämän veljen lesken välillä ei vallinnut todistamishetkellä sellaista sukulaisuussuhdetta, joka olisi estänyt leskeä toimimasta todistajana, joten leskeä ei pidetty esteellisenä todistajana.

tämä tulkita legaattimääräykseksi, jolloin toimeenpanija on esteellinen todistamaan testamenttia.¹⁴²

3.3.3 Yhtäaikaisuusvaatimus

PK 10:1 asettaa testamentin todistajille yhtäaikaisuusvaatimuksen. Vaatimus tarkoittaa käytännössä sitä, että kahden todistajan tulee olla paikalla samanaikaisesti todistaessaan testamentin tekijän testamentin allekirjoittamista taikka hänen allekirjoituksen omakseen tunnustamistaan. Yhtäaikaisuusvaatimusta on tulkittu oikeuskäytännössä hyvin tiukasti: Ratkaisussa KKO 1985 II 103 testamentin todistajat eivät olleet yhtäaikaisesti läsnä testamentin tekijän tunnustaessa allekirjoituksensa, joten korkein oikeus julisti testamentin pätemättömäksi, vaikka tapauksesta oli tullut ilmi testamentin tekijän tahdon ja aikomusten olleen saman sisältöisiä testamentin määräyksen kanssa usean vuoden ajan ennen hänen kuolemaansa.¹⁴³ Päätös kuvastaa hyvin säännöksen joustamattomuutta sekä tuomioistuinten kielteistä asennetta funktioperusteisiin päätöksiin testamentin muotoasioissa. Korkein oikeus toteaa ratkaisussaan säännöksen ehdottomuuden tarkoituksen olevan tilaisuuden vakavuuden ja tärkeyden varmistaminen, jotta testamentin tekijä ei määräisi jäämistöstään huolimattomasti.¹⁴⁴ Ratkaisu KKO 1996:102 on oikeusohjeeltaan samanlainen: yhtäaikaisuusvaatimuksesta ei jousteta. Siinä kyse oli tapauksesta, jossa kumpikin testamentin todistajista olivat kuolleet, eivätkä näin ollen voineet todistaa olleensa yhtäaikaisesti läsnä testamentin todistamishetkellä. Testamentti ei sisältänyt PK 10:2.2:n mukaista todistusta yhtäaikaisuudesta. Vaikka asiassa ei tullut ilmi riittävää näyttöä kummastakaan, todistajien yhtäaikaisuudesta sen suuremmin kuin yhtäaikaisuuden puuttumisesta, korkein oikeus julisti testamentin pätemättömäksi. Koska yhtäaikaisuusvaatimusta pidetään hyvin ehdottomana, tapauksessa, jossa todistajia on mahdotonta kuulla, todistustaakka testamentin

---

¹⁴² Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 249, Norri: Perintö ja testamentti, s. 102. Ks. lisäksi Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen, s. 88.

¹⁴³ Korkein oikeus oli ratkaisullaan kumonnut hovioikeuden päätöksen, jossa tapauksen tosiseikkojen perusteella muotovirhe oli katsottu vähäiseksi ja pätemättömyysseurausta oli pidetty kohtuuttomana. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 157. Ks. lisäksi, Muukkonen: Muotosäännökset, s. 219–220, Ylöstalo: Formkrav och billighet, s. 301. Ks. myös kohtuuttomuuden merkityksestä velvoite- ja esineoikeudellisessa tilanteessa, Kivimäki: Faktuurihinnasta ja tavarain omaksitosta, s. 750.

¹⁴⁴ Ks. Lohi: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus, s. 950–951. Vrt. KKO 1987:37, jossa korkein oikeus hylkäsi yhtäaikaisuusvaatimusta koskevan moitekanteen. Kyse oli hätätilatestamenttitapauksesta, jossa testamentin todistaja ei ollut ehtinyt saamaan toista todistajaa paikalle yrityksistään huolimatta.

muotovaatimusten täytymisestä on siihen vetoavalla.¹⁴⁵ Niinpä jopa ilman näyttöä yhtäaikaisuuden puuttumisesta, testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi kyseisellä perusteella.

3.3.4 Tietoisuusvaatimus

Jotta testamentin todistamisen katsotaan olevan pätevä ja täysin muotovaatimuksien mukainen, tulee kummankin todistajan olla tietoinen siitä, että he todistavat nimenomaan testamenttia. Kyseisen vaatimuksen taustalla on katsottu olevan pyrkimys varautua tilanteisiin, jossa asiakirjasta ei täysin selviä, onko se tosiaan testamentti vai jokin muu asiakirja, jolla sen tekijä halusi tehdä jonkin oikeustoimen *inter vivos*. Lisäksi tietoisuusvaatimus varmistaa, että todistajat kiinnittävät huomiota mm. testamentin tekijän testamentintekokelpoisuuteen.¹⁴⁶

Käytännön esimerkkinä voidaan käyttää ratkaisua KKO 1969 II 25, jossa käsiteltiin suostumukseksi nimettyä asiakirjaa. Tapauksessa todistajat olivat olleet tietoisia asiakirjan sisällöstä sekä asiakirjan laatijan tarkoituksesta luovuttaa eräälle toiselle henkilölle elinaikainen elinoikeus hänen omistamaansa kiinteistöön sen jälkeen, kun hän itse olisi kuollut. Todistajat olivat siis asiakirjaa todistaessaan tienneet, että asiakirjalla oli tehty määräys kuoleman varalta, joten asiakirjaa pidettiin testamenttina.¹⁴⁷

3.3.5 Todistuslauselma

PK 10:2:n säännös ohjeistaa testamentin tekijöitä merkitsemään nimikirjoitustensa oheen ammattinsa, asuinpaikkansa, todistamisen paikan ja ajan, sekä merkinnän muista seikoista, joiden he katsovat vaikuttavan testamentin pätevyYTEEN. Näiden kaikkien PK 10:2:n mukaisten lisätietojen esittämistä testamentissa kutsutaan *todistuslauselmaksi* tai

---

¹⁴⁵ Lohi: Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus, s. 936, 957 (alaviite 2), Tolppa: Todistustaakka testamentin tekijän tahdonmuodostuskyvystä ja ymmärryksestä, s. 592.

¹⁴⁶ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 260–262. Ks. myös, Aarnio: Testamentin suunnittelusta, s. 25–28 teoksessa Onikki: Perintö ja vero-oikeutta.

¹⁴⁷ Vaikka ratkaisussa KKO 1969 II 25 todistajat olivat olleet tietoisia asiakirjan sisällöstä, tällaista tietoisuutta ei vaadita tietoisuusvaatimuksen täyttämiseksi. Tapauksen keskeiseksi kysymykseksi pelkistyi lopulta kysymys testamenttaajan testamenttaustahdon olemassaolosta. Saarenpää: *Inter vivos* ja *mortis causa*. Näkökohtia kuoleman vaikutuksesta oikeustoimiin, s. 257–258. Ks. myös Lilius: Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan, s. 164, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 260, ja Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet, s. 586. Vrt. tilanne, jossa testamentin tekijä on näkövammaisen: Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 506.

todistusklauzuuliksi. PK 10:2:ssa esitetty säännös ei kuulu varsinaiseen testamentin määrämuotoon vaan se on ns. ohjesisältöinen muotoa koskeva määräys, eikä sen noudattamatta jättäminen heikennä testamentin pätevyyttä tai aiheuta varsinaista haittaa.¹⁴⁸ Säännöksen pääasiallisena tarkoituksena on helpottaa testamentin pätevyyden osoittamista mahdollisissa riitatilanteissa: Esimerkiksi todistajia koskevien tietojen merkitseminen testamenttiin helpottaa todistajien tavoittamista, mikäli heitä tarvitaan moitekanteesta syntyneessä oikeudenkäynnissä suoritettavaa todistelua varten. Ajan ja paikan merkitsemisellä voi sen sijaan olla merkitystä yhtäaikaisuusvaatimuksen täyttymisen toteennäyttämiseen tai testamenttien keskinäisen järjestyksen määrittämiseen, mikäli testamentin tekijä on laatinut useita testamentteja.¹⁴⁹

Todistuslauselmalle on muodostunut tavallisiksi miellettyjä lausekkeita, joita testamenteissa usein käytetään. Aarnio ja Kangas esittävät teoksissaan tavanomaiseksi kuuluvan seuraavasti:

Varta vasten kutsuttuina ja yhtä aikaa läsnä olevina todistamme täten, että NN jonka henkilökohtaisesti tunnemme, on tänään terveellä ja täydellä ymmärryksellä sekä vapaasta tahdostaan ilmoittanut edellä olevan sisältävän hänen viimeisen tahtonsa ja testamenttinsa sekä että hän on tämän testamentin omakätisesti allekirjoittanut.¹⁵⁰

Lauselmaa seuraavat päiväys, todistajien nimenkirjoitukset sekä mahdolliset muut todistajien yksilöimistä koskevat lisätiedot, kuten nimenselvennykset, ammatit, henkilötunnukset sekä osoitetiedot.

Kuten esitetystä todistuslauselmaesimerkistä näkee, sillä vahvistetaan, että testamentin laadinnassa on noudatettu PK 10 luvun pakollisia muotosäännöksiä. Mm. sellaisten seikkojen kuin todistamisen yhtäaikaisuuden sekä testamentin tekijän testamenttaustahdon toteutumisen

---

¹⁴⁸ Ks. lisää ohjesisältöisistä muotomääräyksistä Kivimäki, Ylöstalo: Suomen siviilioikeuden oppikirja, s. 310, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 143, 275, ja Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 506–507. Ks. myös Helsingin hovioikeuden ratkaisu HO 25.11.1992 S 91/997. Tapauksessa oli kyse testamentin moitteesta, joka johtui todistajien ammattien ja asuinpaikkojen merkitsemättä jättämisestä testamentissa. Hovioikeus hylkäsi moitteen ja pysytti testamentin voimassa.

¹⁴⁹ Rautiala: Testamentin tekemisestä ja pätemättömyydestä: perintökaaren uusitun 16. luvun selitykset, s. 36, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 272–275, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 506.

¹⁵⁰ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 270, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 508.

voidaan vakuuttaa täyttyneen.¹⁵¹ Vaikka todistuslauselmaa ei ole välttämätöntä sisällyttää testamenttiin, sen käyttämisellä on suurta merkitystä näyttökysymysten selvittämisessä: Lauselmaa tulee pitää uskottavana, ellei tapauksessa esitetä sellaisia seikkoja, jotka vähentävät sen uskottavuutta (PK 10:2.2).¹⁵² Myös oikeuskäytäntö on antanut sille paljon painoarvoa. Yhtäaikaisuusvaatimuksen täyttymistä koskevassa tapauksessa KKO 1996:102 testamentin todistajia ei voitu kuulla heidän kuolemansa johdosta. Koska testamentissa ei ollut todistuslauselmaa, se julistettiin pätemättömäksi sillä perusteella, ettei yhtäaikaisuuden täyttymisestä ollut tarpeeksi näyttöä. Jos testamentista ei siis ilmene selvästi, että yhtäaikaisuusvaatimus täyttyi, eikä todistajaa voida jostain syystä kuulla, moitteenalainen testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi.¹⁵³ Ratkaisua voi verrata ratkaisuun KKO 2016:40, jossa todistuslauselma oli tehty. Tällöin korkein oikeus piti testamenttia pätevänä perustaen ratkaisunsa hyvin vahvaan oletamaan todistuslauselman uskottavuudesta.¹⁵⁴ Niinpä, vaikka todistuslauselma ei kuulu varsinaisiin muotovaatimuksiin eikä se ole testamentin pätevyyden edellytys, sillä on selkeää merkitystä todistelun osalta. Tämä ilmenee erityisen hyvin ratkaisusta KKO 2016:40.

3.4 KKO 2016:40

3.4.1 Tapauskuvaus ja alioikeuksien ratkaisut

KKO 2016:40 kuolinpesä moitti testamenttia PK 10:1:n mukaisen muotovirheen johdosta. Kanne oli nostettu sillä perusteella, että todistajia koskevat yhtäaikaisuusvaatimus ja

---

¹⁵¹ Saarenpää: *Inter vivos ja mortis causa. Näkökohtia kuoleman vaikutuksesta oikeustoimiin*, s. 257. Vrt. Mäki-Petäjä-Leinonen, Kiukkonen, Juva: *Onko päämies tolkussaan? – Asianajaja oikeudellisen toimintakyvyn arvioitsijana*, s. 627–628, jossa kirjoittajat nostavat esille ongelman todistajien kyvystä arvioida oikeustoimen tekijän oikeudellista toimintakykyä.

¹⁵² Ks. kritiikki, Aarnio, Kangas: *Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus*, s. 270, ja Kolehmainen: *KKO 2016:40 Testamentin tekeminen*, s. 351 teoksessa Timonen (toim.): *KKO:n ratkaisut kommentein 2016:I*. Ks. lisäksi, Aarnio, Saarenpää: *Testamenttiasian käytäntöä. Defensor Legis -lehdessä vuonna 1969 julkaistu artikkeli*, s. 33.

¹⁵³ Tämä testamentin saajalle varsin epäedullinen todistussääntö, jonka mukaan riitaisessa tilanteessa todistustaakka on testamentin saajalla, toimii osoituksena muotovaatimusten merkityksestä. Syyinä siihen on katsottu ainakin osittain olevan vanha käsitys siitä, että sukulaisperintö on etusijassa testamenttiin nähden. Ks. Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen, s. 84, ja Lohi: *Muotovirheinen testamentti ja kiinteistösaannon lainhuudatus*, s. 936. Ks. myös Aarnio, Kangas: *Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus*, s. 275, ja Kangas: *Perhevarallisuus-oikeus*, s. 508.

¹⁵⁴ On kuitenkin huomattava, että todistuslauselma ei varsinaisesti käänneä todistustaakkaa aineellisten virheiden todistelun osalta. Sillä on kuitenkin huomattavaa testamentinsaajan todistustaakkaa helpottavaa tosiasiallista merkitystä. Aarnio, Kangas: *Avioliitto, perintö ja testamentti*, s. 218.

tietoisuusvaatimus eivät toteutuneet. Todistajien nimikirjoitusten oheen oli laadittu seuraava todistuslauselma: *"Vartavasten kutsuttuina ja samanaikaisesti paikalla olleina todistamme, että hyvin tuntemamme rouva B on tänään allekirjoittanut tämän testamentin täysin oikeustoimikelpoisena sekä hyvässä henkisessä ja ruumiillisessa kunnossa."*

Todistajien kuulemisen jälkeen sekä huomioituaan testamenttiin sisällytetty todistuslauselma käräjäoikeus hylkäsi moitekanteen.

Asian siirryttyä hovioikeudelle todistajat E ja F eivät kuulemisessaan muistaneet olleensa allekirjoitustilaisuudessa B:n luona, eivätkä missään muussa vastaavanlaisessa tilaisuudessa. Hovioikeus ei hyväksynyt ajankulua muistamattomuuden syyksi, joten todistusten katsottiin heikentävän todistuslauselman luotettavuutta. Hovioikeus ei katsonut asiassa tulleen riittävällä tavalla ilmi, että todistajat olisivat todella todistaneet testamentin täyttäneen yhtäaikaisuusvaatimuksen, joten käräjäoikeuden tuomio kumottiin.

3.4.2 Asian käsittely korkeimmassa oikeudessa

Asian saavuttua korkeimman oikeuden käsiteltäväksi, keskeisiksi kysymyksiksi nousivat kysymykset siitä, noudatettiinko testamentin tekohetkellä laissa asetettuja muotovaatimuksia sekä onko kuolinpesä esittänyt riittävästi näyttöä heikentääkseen testamentin todistuslauselman luotettavuutta siten, että testamentin saajien tuli esittää muuta näyttöä muotovaatimusten täyttymisestä.¹⁵⁵

E:n korkeimmalle oikeudelle esittämä kertomus poikkesi niin olennaisesti hänen kertomuksistaan alioikeuksissa, ettei korkein oikeus voinut antaa hänen kuulemiselleen painoarvoa. F:n kertomusta ei taas voitu pitää täysin luotettavana, sillä asiassa jäi epäselväksi, miltä osin F muistaa tapahtumia ja miltä osin kyse on hänen olettamuksistaan. Testamentin saajien C:n ja D:n kertomukset kuitenkin tukivat sitä, että allekirjoitustilaisuus oli pidetty. Myös se, että testamenttiin jätetyt nimikirjoitukset kuuluivat todistajille E ja F, oli riidatonta. Lisäksi kyseessä oli tilanne, jossa testamentti oli laadittu vuosia ennen testamentin tekijän

---

¹⁵⁵ Tässä on huomattava, että todistuslauselman luotettavuuden riittävästi heikentäviä seikkoja ole ennalta määritelty. Kyse on siis tapauskohtaisesta harkinnasta ja näytön punninnasta. Riittävän todistuslauselmaa heikentävän näytön hankkimista on kuitenkin kuvattu hankalana tehtävänä. Todistuslauselma mielletään aiempaakin vahvemmaksi, mikäli sen on antanut ”asiantuntija”, kuten juristi, oikeudenkäyntiasiamies tai muu henkilö, jolla on erityistä tietoa testamentin teosta. Sen sijaan tilanteissa, joissa tulee näytetyksi, etteivät todistajat varmistuneet kunnolla esim. todistuslauselmalla vakuuttamiensa aineellisten seikkojen toteutumisesta, voi todistuslauselman näyttöarvo olla heikompi. Ks. Aarnio: Jälkisäädökset, s. 193–194, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 907, 910.

kuolemaa. Niinpä korkein oikeus piti muistamattomuutta siinä määrin ymmärrettävänä, ettei se yksinään riittänyt heikentämään todistuslauselman paikkansapitävyysolettamaa.¹⁵⁶

Korkein oikeus tuli siihen tulokseen, että asiassa ei esitetty riittävästi sellaista näyttöä, joka heikentäisi olettamaa todistuslauselman paikkansapitävyydestä.

3.4.3 Tulkinta

Ratkaisu demonstroi todistuslauselman arvoa erityisen hyvin, etenkin, kun sitä heijastaa vasten aiempaa ratkaisua KKO 1996:102

, jossa testamentti ei sisältänyt todistuslauseketta lainkaan.¹⁵⁷ Vuoden 1996 tapauksessa todistajia ei voitu kuulla, koska he olivat kuolleet – kun taas vuoden 2016 tapauksessa todistajien kuulemiset eivät olleet luotettavia.¹⁵⁸ Koska kummassakaan tapauksessa todistajien kuulemisiin ei voitu nojautua, erona tapausten tosiseikastossa onkin nimenomaan todistuslauselman olemassaolo. Asiasta ei tule kuitenkaan tehdä virheellistä käsitystä siitä, että todistuslauselma olisi edellytys testamentin pätevyydelle. Sen sijaan ratkaisujen vertaaminen osoittaa todistuslauselman vahvan merkityksen todistamista helpottavana seikkana testamentin saajalle.¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ Todistuslauselmiin liittyvä muistamattomuus on noussut aiemmin esille mm. hovioikeusasteella. Rovaniemen hovioikeus hylkäsi moitekanteen tapauksessa HO 2.3.1998 S 97/239, jossa toinen todistajista ei muistanut testamentin allekirjoittamista, mutta tunnisti allekirjoituksensa. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 907–914.

¹⁵⁷ Todistuslausuulin puuttuminen merkitsee sitä, että testamentin saajan on näytettävä testamentin olevan PK 10:1:n mukainen muulla näytöllä. Aarnio ja Kangas kuitenkin korostavat kyseisen näytön esittämisen olevan miltei mahdotonta, mikäli todistajat ovat kuolleet asiaa oikeudessa käsitellessä. Tämän vuoksi todistuslauselman puutteella voi olla ratkaiseva merkitys testamentin pätevyuden osalta. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 914, Kolehmainen: KKO 2016:40 Testamentin tekeminen, s. 351 teoksessa Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2016:I.

¹⁵⁸ Testamentin todistamiselle järjestettyä tilaisuutta pidettiin erikoisena ja kummankin todistajan arjesta poikkeavana tapahtumana: Vaikka todistaja F oli käynyt testamentin tekijän luona useita kertoja, joskus jopa päivittäin, sekä allekirjoittanut siellä joitakin asiakirjoja, asiassa esitetyn perusteella todistamiselle oli järjestetty B:n kotona erityinen allekirjoitustilaisuus, jossa testamentti odotti todistajia valmiina pöydällä. Todistaja E ei sen sijaan ollut käynyt allekirjoittamassa muita asiakirjoja B:n kotona. Niinpä todistajien muistamattomuutta on mahdollista pitää varsin erikoisena. Viime kädessä sen voi katsoa jopa puhuvan sitä vastaan, että he olisivat olleet paikalla todistamassa testamenttia perintökaaren muotovaatimusten mukaisesti lainkaan. Ks. Kolehmainen: KKO 2016:40 Testamentin tekeminen, s. 350 teoksessa Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2016:I, ja KKO 2016:40 kohta 39.

¹⁵⁹ KKO 2016:40:ssä annettu ratkaisu heijastettuna korkeimman oikeuden ratkaisuun tapauksessa KKO 1996:102 korostaa Kolehmaisen mukaan nimenomaan todistuslauselman merkitystä siinä, kenen osalle todistustaakka lankeaa. Ks. Kolehmainen: KKO 2016:40 Testamentin tekeminen, s. 351 teoksessa Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2016:I.

Ottaen huomioon, että kysymys liittyi PK 10:1:n muutosäännökseen, jota lähtökohtaisesti noudatetaan erittäin tiukasti ja johon liittyvät puutteet johtavat herkästi muotovirheeseen, testamentin moitekanteen hylkääminen tapauksessa KKO 2016:40 osoittaa oikeuskäytännön antavan todistuslauselmalle varsin paljon painoarvoa.

Vuoden 2016 tapauksessa tuomioistuin totesi, ettei testamentin todistajien kertomuksille voitu antaa painoarvoa E:n kertomuksen radikaalista muuttumisen sekä F:n kertomuksen muista syistä johtuvasta luotettavuuden puutteen vuoksi (kohta 38). Tässä vaiheessa haluan kuitenkin esittää hypoteettisen kysymyksen tunnustellakseni todistuslauselman näyttöarvoa ajatuksen tasolla entistä enemmän: *jos todistajien kertomukset olisivat olleet uskottavampia siinä, että E olisi säilyttänyt kantansa siitä, ettei muistanut tilaisuudesta mitään, ja F olisi esittänyt oman näkemyksensä ilman, että asiassa jäi epäselväksi, mitä hän muisti ja mitä hän vain oletti, olisiko todistajien muistamattomuudella ollut siinä tilanteessa enemmän painoarvoa kuin testamentissa olleella todistuslauselmalla?*

Korkein oikeus ilmaisi ratkaisun kohdassa 26, ettei pelkkä testamentin todistajien muistamattomuus riitä horjuttamaan todistuslauselman luotettavuutta etenkin tilanteissa, joissa lauselman puhuu sen puolesta, että todistaminen tapahtui lain edellyttämällä tavalla.¹⁶⁰ Edes todistajien todistamishetken humalatilasta johtuvaa muistamattomuutta ei ole itsessään pidetty syynä epäillä todistuslauselman luotettavuutta.¹⁶¹ Tuomioistuin suuntaa katseensa asiassa nykyhetken muistamattomuuden sijaan todistushetkeen ja pyrkii selvittämään, oliko todistaminen tuolloin tehty asianmukaisella tavalla.¹⁶² Se että todistajat eivät nykyhetkessä muista jotain, ei tarkoita, etteikö asiaa olisi tapahtunut menneisyydessä. Lisäksi

---

¹⁶⁰ Ks. myös erityisesti Kouvolan hovioikeuden ratkaisu HO 13.5.1992 S 91/221, jossa kumpikaan todistajista ei muistanut testamentin todistamista lainkaan, mutta tunnistivat allekirjoituksensa testamentista. Todistajat eivät tieneet lainkaan, kuinka allekirjoitukset olivat päätyneet testamenttiin. Hovioikeus hylkäsi moitekanteen, sillä asiassa ei tullut näytetyksi, missä muussa yhteydessä allekirjoitukset olisivat voineet päätyä testamenttiin. Ks. myös Rovaniemen hovioikeuden ratkaisu HO 2.3.1998 S 97/239.

¹⁶¹ Asiaa käsiteltiin Kouvolan hovioikeuden ratkaisussa HO 22.11.1995 S 95/284. Hovioikeus lausui, ettei todistajan humalatilalla heikennä todistuslauselmaa riittävästi niin kauan kuin todistaja on kykeneväinen ymmärtämään todistamisen merkityksen.

¹⁶² Tarkastelun ajankohta on toisin sanoen sama kuin todistajien jääviyttä koskevassa käytännössä: Todistajan jääviyttä tutkitaan testamentin tekohetken mukaan eikä myöhemmin syntynyt jääviysperuste vaikuta jo tehtyyn todistukseen. Myöhemmin syntyneellä jääviysperusteella ei voi olla varsinaista vaikutusta menneeseen hetkeen, jona todistajat olivat todistamassa testamenttia. Ks. mm. Lilius: Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan, s. 159, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 228, ja Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 509.

todistuslauselma on tehty nimenomaan toimiakseen todisteena tietyistä seikoista tulevaisuudessa.

Todistuslauselmalle oikeuskäytännössä annettua vahvaa luotettavuusolettamaa ei kuitenkaan pidetä täydellisenä. Kolehmainen kommentoi, että ratkaisusta KKO 2016:40 ”epäilemättä seuraa, että sellaisiakin testamentteja tullaan pitämään pätevinä, joita ei tosiasiallisesti ole tehty PK 10:1:n edellyttämällä tavalla”.¹⁶³ Tällä hän viittaa mahdollisuuteen todistuslauselman kopioimisesta kaavakekokoelmasta sekä sen sisällyttämisestä testamenttiin tapauksissa, joissa lauselman sisältö ei vastaa todellisuutta. Oikeuskirjallisuudessa Aarnio ja Kangas sen sijaan huomauttavat, etteivät todistajat aina ymmärrä, mitä todistuslauselma sisältää asiallisesti, mikä viime kädessä heikentää oikeusvarmuutta.¹⁶⁴ Heidän mukaansa laki peräti pakottaa todistajia oikeudelliseen kaavamaisuuteen.¹⁶⁵ Aarnio ja Kangas esittävät KKO 2016:40:stä poikkeavan arvion, jonka mukaan todistuslauselma yksinään ei riittäisi tekemään testamentista pätevää, mikäli todistajilla ei olisi lainkaan muistikuvia testamentin todistamisesta.¹⁶⁶

Vastauksena hypoteettiseen kysymykseeni, todistuslauselman vahvaan luotettavuusolettamaan kohdistetusta kriitikistä huolimatta uskon, että korkein oikeus olisi ratkaissut asian samalla tavalla jopa tilanteessa, jossa E olisi kertonut, ettei muista tapahtumaa, ja F:n kanta muistamattomuudesta olisi ollut vähemmän häilyvää. Todistajat E ja F tunnistivat allekirjoituksensa testamentista, mikä antaa heti oletuksen siitä, että he todensivat todistuslauselman todistushetkellä oikeaksi.¹⁶⁷ Niinpä ajattelen, että korkeimman oikeuden ilmaisu siitä, ettei muistamattomuus riitä horjuttamaan todistuslauselman

---

¹⁶³ Kolehmainen: KKO 2016:40 Testamentin tekeminen, s. 351 teoksessa Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2016:I.

¹⁶⁴ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 270. Ks. lisäksi todistuslauselman arvosta Walin, Lind: Kommentar till Ärvdabalken. Del 1 (1–17 kap.), Arv och testamente, s. 285–287.

¹⁶⁵ Ks. kaavakokoelmien käytöstä Aarnio, Saarenpää: Testamenttiasiain käytäntöä. Defensor Legis -lehdessä vuonna 1969 julkaistu artikkeli, s. 26–28, 30, 33.

¹⁶⁶ Asiassa on kuitenkin huomattava, että Aarnio ja Kangas esittivät arvionsa ennen kuin korkein oikeus oli antanut ratkaisun KKO 2016:40. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 271.

¹⁶⁷ Vaikka hovioikeuden ratkaisuilla eivät sido korkeinta oikeutta, esitettyä väitettä tukee myös Kouvolaan hovioikeuden ratkaisu HO 13.5.1992 S 91/221, jossa todistajat olivat hyvin varmoja muistamattomuudestaan. Hovioikeus piti testamentin voimassa, sillä asiassa ei tullut näytetyksi, millä muulla tavoin kuin yhtäaikaisen todistamisen yhteydessä todistajat olisivat allekirjoittaneet testamentin. Vrt. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 271.

luotettavuutta, koskee myös vahvaa muistamattomuutta.¹⁶⁸ Sen sijaan näyttö, joka olisi viitannut vahvemmin todistajien eriaikaiseen todistamiseen eikä vain muistamattomuuteen, voisi johtaa erilaiseen lopputulokseen.

Se, että asia päätyi korkeimpaan oikeuteen asti, kertoo siitä, ettei kysymys todistuslausekkeiden murtamisesta ollut yksiselitteinen: Suomen oikeusprosessi on järjestetty tavalla, joka ei takaa uudelleenkäsitelyä ylemmällä oikeusasteella jokaisen asian osalta.¹⁶⁹ Varsinaisten muutoksenhakukeinojen osalta, jotta asia voidaan viedä hovioikeuteen, muutosta tulee hakea valittamalla. Jos taas valittajalle ei myönnetä jatkokäsittelylupaa, käräjäoikeuden päätös jää voimaan.¹⁷⁰ Mitä tulee valittamisesta korkeimpaan oikeuteen, valituslupajärjestelmän seulasta pääsevät ylimmän oikeusasteen ratkaistavaksi vain hyvin pieni osa kaikista hovioikeuksista tulevista valituslupahakemuksista.¹⁷¹ Vaikka korkein oikeus onkin nyt antanut arvionsa ainakin todistajien muistamattomuutta koskeviin tilanteisiin, uskon todistuslauselmien voivan nousta pinnalle tulevaisuudessakin – johtuu se sitten aivan uudeltaisista tilanteista, jollaisia oikeuskäytännössä ei ole vielä käsitelty, tai jo nykyään todistuslauselmiin ja niiden sopimattomaan ja kritisoituun käyttöön liittyvistä ongelmista.

---

¹⁶⁸ Ks. Kohelmaisen johtopäätös ratkaisusta KKO 2016:40 vastauksena Aarnion ja Kankaan esittämään käsitykseen, Kolehmainen: KKO 2016:40 Testamentin tekeminen, s. 351 teoksessa Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2016:I.

¹⁶⁹ Perusteluksi tälle voidaan mainita mm. prosessiekonomian periaate, jonka mukaan oikeusprosessista tulee tehdä mahdollisimman nopea ja halpa. Tarpeettomat jatkokäsittely- ja valituslupien myöntämiset johtavat niin kustannusten nousuun kuin myös oikeusturvan heikkenemiseen pitkien käsittelyaikojen myötä. Vuorenpää, Helenius, Hietanen-Kunwald, Hupli, Koulu, Lappalainen, Lindfors, Niemi, Rautio, Saranpää, Turunen, Virolainen: Prosessioikeus, s. 118–119.

¹⁷⁰ Vuorenpää, Helenius, Hietanen-Kunwald, Hupli, Koulu, Lappalainen, Lindfors, Niemi, Rautio, Saranpää, Turunen, Virolainen: Prosessioikeus, s. 1128.

¹⁷¹ Vuonna 2020 noin 8 % kaikista vuoden aikana tehdyistä valituslupahakemuksista pääsi korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Vuorenpää, Helenius, Hietanen-Kunwald, Hupli, Koulu, Lappalainen, Lindfors, Niemi, Rautio, Saranpää, Turunen, Virolainen: Prosessioikeus, s. 1179.

4 Hätätilatestit

4.1 Aluksi

4.1.1 Säännöksen tarkoitus ja sisältö

Vaikka testamenttien laatiminen vaatiikin perintökaaren asettamien muotosäännösten tiukkaa seuraamista, joskus ihminen voi joutua tilanteeseen, jossa hänen on mahdotonta ilmaista testamenttaustahtonsa lain edellyttämiä muotomääräyksiä noudattaen ennen kuolemaansa. Kyseisen ongelman muodostama merkittävä oikeudenmukaisuuden heikkous tiedostettiin jo Roomalaisessa oikeudessa.¹⁷² Suomessa vastaaviin poikkeustilanteisiin on vastattu PK 10:3:n hätätilatestitisäännöksellä.

Siitä huolimatta, että hätätilatestitteja säännellään erillisellä säännöksellä, sitä ei tule käsittää vaihtoehtoisena testamentintekotapana tai mahdollisuutena laiminlyödä PK 10:1:n mukainen muoto. Sen sijaan se on ymmärrettävä hyvin suppeasti sovellettavana säännöksenä,¹⁷³ jolla lievennetään epäoikeudenmukaisia seuraamuksia poikkeuksellisissa, PK 10:3:n ja oikeuskäytännön tarkentamissa, tilanteissa.¹⁷⁴ Hätätilatestitisäännös ei tarkoita täyttä muodon sivuuttamista, vaan määrittää omat, tietyissä tilanteissa sovellettavat muotovaatimukset, joiden valossa tuomioistuimet tarkastelevat tapauksia.

PK 10:3:n hätätilatestitisäännös antaa mahdollisuuden pitää testamenttia muotovirheettömänä, vaikka sitä ei olisi tehty PK 10:1:n vaatimalla tavalla.

Hätätilatestitityyppejä on kaksi: suullinen hätätilatestiti, sekä kirjallinen eli *holografinen* hätätilatestiti, joista kummallekin tyyppille on määritelty omat muotovaatimukset säännöksen PK 10:3.1:ssä. Samassa kohdassa muotosäännöksistä poikkeavan testamentin tekoa on rajoitettu mahdollistamalla se ainoastaan oikeussubjektille,

---

¹⁷² Hätätilatestiti kehittyi ns. ruttotestamentista, joka tarkoitti alun perin testamenttia, jonka todistajat olivat todistaneet eriaikaisesti ruttotautitartunnan välttämiseksi. Lisäksi ruttotautitesti oli mahdollista tehdä kenen tahansa todistamana, mikäli notaari, jonka tavallisesti vaadittiin todistavan testamentti, oli kuollut ruttotautiin. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 187–188.

¹⁷³ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 187, ja Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 501.

¹⁷⁴ Aarnio ja Kangas ilmaisevat näyttökynnyksen olevan kuitenkin varsin korkea. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 193, 200–201. Ks. myös Gottberg-Talve: Jäämistöoikeuden perusteet, s. 125. Vrt. Rautiala: Perintö ja testamentti, s. 232, ja Walin, Lind: Kommentar till Ärvdabalken. Del 1, (1–17 kap.), Arv och testamente, s. 291, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 502–503.

joka ”sairauden tai muun pakottavan syyn vuoksi on estynyt tekemästä testamenttia 1 §:ssä säädetyllä tavalla”. Vaikka kyseessä ei ole suljettu lista, käytännössä sovellettavuus on osoittautunut niukaksi.¹⁷⁵ Lisäksi hätätestamenttisäännöksen sovellettavuutta rajoittaa voimassaoloaika: hätätilatestamentti raukeaa, mikäli testamentin tekijällä on ollut tilaisuus määrätä jäämistöstään PK 10:1:n säätämällä tavalla kolmen kuukauden ajan ensimmäisen momentin tarkoittaman esteen lakkaamisesta (PK 10:3.2).

4.1.2 Perusedellytykset

Vaikka hätätilatestamentti mahdollistaakin poikkeamisen PK 10:1:n asettamista muotovaatimuksista, vaatii se silti tiettyjen testamentin tekemiseen tarpeellisten edellytysten täyttymisen: testamentin tekijän tulee olla testamentintekohetkellä testamentintekokelpoinen ja hänellä on myös oltava tavalliseenkin testamenttiin vaadittava testamenttaustarkoitus, jotta hätätilatestamentti olisi pätevä.¹⁷⁶ Olennaisin osa, joka tekee testamentista nimenomaan hätätilatestamentin, on kuitenkin *hätätilan* olemassaolo testamentintekohetkellä.

Täysin muotovaatimuksia noudattamatonta hätätilatestamenttia ei ole mahdollista tehdä. Käytännössä hätätilatestamentit voidaan jakaa kahteen ryhmään: suullisiin ja holografisiin hätätilatestamentteihin. Suullisen hätätilatestamentin, jolla poiketaan kirjallisen muodon vaatimuksesta, voi tehdä kahden esteettömän todistajan todistamana. Todistajien ehdoton yhtäaikaisuusvaatimus pätee suullisten testamenttien osalta.¹⁷⁷ Holografinen, eli kirjallinen hätätilatestamentti taas antaa mahdollisuuden poiketa todistajavaatimuksesta. Tällöin testamentin tulee olla täysin testamentin tekijän omakätisesti kirjoittama sekä allekirjoittama (PK 10:3.1).¹⁷⁸

---

¹⁷⁵ Norrin mukaan hätätestamenttisäännöstä tarvitaan etenkin poikkeuksellisissa olosuhteissa, kuten sota-aikana. Normaalioloissa hätätestamenttia sen sijaan sovelletaan korkeintaan merihädässä tai onnettomuustilanteissa. Tyypillisesti hätätilatestamenttisäännös kuitenkin tulee kysymykseen etenkin itsemurhatilanteissa. Norri: Perintö ja testamentti, s. 116. Ks. myös Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 188.

¹⁷⁶ Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet, s. 586. Ks. laajasti testamentintekokelpoisuudesta, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 311–396.

¹⁷⁷ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 190. Suullinen hätätilatestamentti on myös mahdollista tehdä jäämistöä koskeviin kysymyksiin vastaamalla. Aloitteen tällaisen testamentin tekoon tulee tulla testamentin tekijältä ja todistajien tulee varmistua, ettei testamentin tekijää johdatella kysymyksillä. Suomessa kyseisiin testamentteihin on suhtauduttu hyvin pidättyväisesti. Ks. Aarnio: Jälkisäädökset, s. 203.

¹⁷⁸ Vrt. ratkaisuun KKO 1958 II 44, jossa testamentin tekijän nimen sisältänyt holografinen hätätilatestamentti katsottiin päteväksi, vaikka siitä puuttui allekirjoitus.

4.1.3 Häätätilan määrittely

Koska häätätilatestamenttisäännöksen keskeisin osa on häätätilan vallitseminen testamentin tekohetkellä, on tärkeää ymmärtää, millaiset olosuhteet luokitellaan häätätilaksi. Pelkästään testamentin tekijän kuolema pian tai jopa välittömästi testamentin teon jälkeen ei merkitse automaattisesti, että kyse olisi häätätilatestamentista.¹⁷⁹ Itse häätätilan merkitystä on vaikea määrittää täsmällisesti, sillä häätätila voi esiintyä monenlaisena riippuen tilanteesta, jossa testamentin tekijä on.

Häätätilaa on kuvattu tilana, joka tulee testamentin tekijälle ”tilaamatta ja yllätyksenä”: Aarnio ja Kangas ovat kuvanneet siihen liitettävän tietynlaisen ajan riittämättömyyden ajatuksen, jonka vuoksi muutosäännösten mukaista testamenttia ei kyetä tekemään.¹⁸⁰ Olennainen osa sekä yhdistävä tekijä erilaisissa mahdollisissa häätätiloissa on testamentintekijän subjektiivinen käsitys siitä, että hän on hädän vallassa: Tyypillisin esimerkki häätätilatestamentista on itsemurhaa edeltäneessä ahdinkotilassa tehty PK 10:1:n muotovaatimuksia noudattamaton testamentti. Sairaus- ja onnettomuustapauksissa häätätila voi taas tulla kyseeseen johtuen siitä, ettei määrämuotoista testamenttia ehditä laatia juuri ajanpuutteen vuoksi.¹⁸¹ Ratkaisu häätätilatestamentin pätevydestä ottaa huomioon kummatkin, niin häätätilan todellisen olemassaolon nimenomaisella testamentintekohetkellä kuin myös testamentintekijän subjektiivisen käsityksen omasta tilastaan: Esimerkiksi ratkaisussa KKO 1978 II 3, jossa testamentti katsottiin päteväksi häätätilatestamentiksi, korkein oikeus otti huomioon niin suullisen testamentin tekijän oman kokemuksen huonosta terveydentilastaan kuin myös esitti

---

¹⁷⁹ Ks. Vaasan hovioikeuden ratkaisu HO 18.2.1993 S 92/407, jossa perittävä oli kertonut suullisesti kahdelle todistajalle tahdostaan jättää omaisuuttaan testamenttina kolmannelle osapuolelle. Perittävä sopi todistajien kanssa kirjallisen testamentin ajankohdasta, mutta menehtyi seuraavana aamuna. Hovioikeus ei pitänyt testamenttia häätätilatestamenttina, vaikka perittävä kuoli pian suullisen testamentin jättämisen jälkeen, sillä tapauksessa ei näytetty toteen suullisen testamentin tekohetkellä vallitsevaa häätätilaa.

¹⁸⁰ Erityisesti testamentin tekeminen PK 10:1:n muotovaatimuksia noudattaen psyykkisen esteen vuoksi kysymys on nimenomaan siitä, kuinka testamentin tekijä on käsittänyt tilanteen. Esimerkiksi sillä, että sivullinen arvioi tilanteessa olleen riittävästi aikaa testamentin laatimiseen normaalimuodossa, ei ole ratkaisevaa merkitystä. Ks. Aarnio, Kangas: Avioliitto, perintö ja testamentti, s. 219. Ks. myös Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 191.

¹⁸¹ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 188, Norri: Perintö ja testamentti, s. 116. Mikäli kyseessä on sairaudesta johtuva este, sairaus ei saa yleensä olla ns. ”sielullista”, sillä se voi tehdä testamentin tekijän testamentintekokelvottomaksi. Tilannetta kuitenkin arvioidaan tapauskohtaisesti. Mm. sielullinen häätätila itsemurhatapauksissa muodostaa monesti häätätilana pidettävän pakottavan syyn. Ks. Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 229–230.

tosiasialliset vakavia sairauksia koskevat tosiseikat, joiden katsottiin osoittavan tosiasiallisen hätätilan olemassaolon testamentintekohetkellä.¹⁸²

4.2 Hätätilatestamenttien jaottelu

4.2.1 Suullinen hätätilatestamentti

Ennen 1965-vuoden perintökaarta laki salli testamentin teon suullisesti.¹⁸³ Nykyisen lain mukaan suullinen testamentti ei ole pätevä, ellei kyse ole PK 10:3:n mukaisesta poikkeustilanteesta. Koska säännöksen 1 momentti mahdollistaa testamentin tekemisen suullisesti kahden todistajan ollessa yhtäaikaa läsnä, on selvää, ettei kirjallisesta muodosta voida poiketa edes hätätilassa, mikäli suullista testamenttia ei todisteta yhtäaikaisesti kahden todistajan toimesta.¹⁸⁴ PK 10:4:ssä määritellyt esteellisyysperusteet pätevät myös suullisesti laadittuihin hätätilatestamentteihin.¹⁸⁵

Suullisesta hätätilatestamentista on kyse, kun se on annettu kokonaan tai osittain suullisesti. Mikäli siihen kuuluu kirjallisia muistiinpanoja, ne tulee saattaa todistajien tietoon.¹⁸⁶ Suullinen hätätilatestamentti voidaan hyväksyä ainoastaan, mikäli testamentin tekijä on tosiasiallisesti estynyt tekemästä testamenttia kirjallisesti. Pätevä este voi kuitenkin olla fyysinen tai psyykinen, ja testamentin tekijän omalla subjektiivisella käsityksellä hätätilasta on merkitystä.¹⁸⁷ Fyysinen este voi syntyä mm. onnettomuuden tai sairauden johdosta, ja se

---

¹⁸² Tapauksessa testamentin tekijän katsottiin olleen estynyt tekemästä testamenttia PK 10:1:n mukaisesti nimenomaan psyykkisen esteen vuoksi, sillä sairaus ei itsessään estänyt testamentin tekijää laatimasta PK 10:1:n mukaista testamenttia. Kynnys vastaavanlaiselle perustelulle on kuitenkin varsin korkea, eivätkä pelkät testamentin tekijän omat mielikuvat aina riitä testamentin pätevoittämiseksi. Gottberg-Talve: Jäämistöoikeuden perusteet, s. 125, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 503, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 200–201.

¹⁸³ ”*Jos jocu mies, eli waimo, tahto tehdä testamentiä; olcon hänellä walda tehdä sen suusanalla eli kirjallisesti, ehdon canssa eli ilman, ja todistacon caxi wierasta miestä, että se testamenti silloin tehtin terwellä ja täydellä järjellä, ja wapaasta tahdosta; olcon myös hänen wallasans, anda todistajain tietä sen sisällepidon, eli ei. Jos ei todistaita ole saapuilla, ja löytän testamenti omalla kädellä kirjoitetuxi ja alakirjoitetuxi, olcon myös sillä laillinen woima.*” Perintökaari (1734/5) 16 luku 1 §.

¹⁸⁴ Vanhan perintökaaren antama mahdollisuus tehdä testamentti suulliseksi ei ollut ongelmaton ja siihen liittyi paljon haittoja sekä oikeudellista epävarmuutta. Niinpä nykyään suullinen testamentti on rajoitettu ainoastaan hätätilatestamenttitapauksiin. Ks. Aarnio: Jälkisäädökset, s. 196–197, Gottberg-Talve: Jäämistöoikeuden perusteet, s. 122.

¹⁸⁵ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 191.

¹⁸⁶ Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 233.

¹⁸⁷ Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 232, Gottberg-Talve: Jäämistöoikeuden perusteet, s. 124, Aarnio, Kangas: Avioliitto, perintö ja testamentti, s. 218–219.

tulee kyetä osoittamaan todeksi, mikäli suullisen hätätilatestamentin pätevyys muodostuu kiistanalaiseksi.¹⁸⁸ Esimerkkinä tästä on ratkaisu KKO 1960 II 28. Tapauksessa suullisen testamentin tekijä oli sairastanut sääreihaavaa, kohonnutta verenpainetta, verisuonten kalkkeutumista sekä sydämen toimintavajasta. Hän oli joutunut sairaalahoitoon 3. syyskuuta 1956 ja kuollut veritulppaan 11 päivää sairaalahoidon alkamisesta. Suullinen testamentti oli tehty 18. kesäkuuta 1956. Korkein oikeus lausui, että koska tapauksessa ei tullut näytetyksi, että testamentin tekijä olisi ollut testamentintekotilaisuudessa estynyt tekemästä testamenttia kirjallisesti sairauden taikka muun syyn takia, testamenttia ei pidetty pätevänä.¹⁸⁹ Aarnio on huomauttanut, että nimenomaan suullisten testamenttien osalta ankara tulkintalinja on perusteltu, jotta PK 10:1:n sekä hätätilatestamenttisäännöksen raja pysyisi selkeänä. Pelkästään testamentin tekijän mielikuva testamenttauskyyttömyydestä ei siis siitä, vaan kyseessä tulee olla todellinen psyykinen ahdinkotila.¹⁹⁰

Toisaalta psyykkisen esteen olemassaoloa testamentin tekohetkellä on vaikea arvioida yhtä objektiivisesti kuin fyysistä estettä, joten testamentin tekijän subjektiivisella kokemuksella on kieltämättä painoarvoa. Psyykkisen esteen subjektiivista olemassaoloa voi olla vaikea arvioida testamentin tekijän ollessa kuollut. Tämän vuoksi oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että kynnystä vastaavanlaisen psyykkisen esteen olemassaololle ei tule asettaa *liian* korkeaksi: Pelkät testamentin tekijän omat mielikuvat eivät riitä sellaisinaan ja tekijän todella tulee olla ahdinkotilassa.¹⁹¹ Testamentin tekijän todellisesta mahdollisuudesta tehdä muutosäännösten

---

¹⁸⁸ Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 236–237, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 198.

¹⁸⁹ Korkein oikeus päätyi samanlaiseen lopputulokseen myös ratkaisussa KKO 1964 II 106. Siinä testamentin tekijä oli pyytänyt toista henkilöä allekirjoittamaan testamentin omasta puolestaan, sillä hän ei kokenut kykenevänsä kirjoittamaan hyvin testamentintekohetkellä käteensä tärinän takia. Todistaja oli huomauttanut, että testamentin tekijän tulisi vielä allekirjoittaa testamentti, mutta asia oli unohtunut. Eriävistä mielipiteistä huolimatta, korkein oikeus ei katsonut tuossakaan tapauksessa näytetyksi, että testamentin tekijä olisi sairauden taikka muun pakottavan syyn vuoksi ollut estynyt laatimasta kirjallista testamenttia. Ks. Aarnio: Jälkisäädökset, s. 198–199, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 180. Vrt. KKO 1959 II 56. Tapauksessa testamentin tekijä oli ollut leikkauksessa mahasyövän takia 8. maaliskuuta. Hän oli jättänyt testamenttinsa suullisesti kahden todistajan ollessa yhtäaikaisesti läsnä 13. maaliskuuta ja kuollut 10. huhtikuuta. Korkein oikeus näki esitetyn näytön esteestä noudattaa kirjallisen muodon vaatimusta riittävänä ja julisti testamentin päteväksi hätätilatestamenttina.

¹⁹⁰ Aarnio kuvasi tällaista ahdinkotilaa kestoaltaan rajoitetuksi sekä sen verran vakavaksi, että sivullinenkin arvioisi testamentin tekijän olevan täysin estynyt käyttäytymästä normaalilla tavalla. Aarnio: Jälkisäädökset, s. 199.

¹⁹¹ Rautiala: Perintö ja testamentti, s. 232, Walin, Lind: Kommentar till Ärvdabalken. Del 1, (1–17 kap.), Arv och testamente, s. 291, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 156, 209, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 502–503.

mukaista testamenttia ei tule kuitenkaan johtaa suoria johtopäätöksiä ilman tilanteen tosiseikkojen tarkastelua ja punnintaa.¹⁹²

4.2.2 Holografinen hätätilatestamentti

Kirjallisesta eli *holografisesta* hätätilatestamentista puhutaan silloin, kun hätätilatestamentti on tehty kirjalliseen muotoon mutta sitä rasittava muotovirhe kohdistuu PK 10:1:ssä asetettuun todistajavaatimukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että testamentista puuttuu yksi tai kumpikin todistuskelpoinen todistaja, taikka todistamisen yhtäaikaisuudessa esiintyy virhe.

Holografisen testamentin keskeisiä piirteitä ovat allekirjoitusvaatimus sekä *omakätisyys* (PK 10:3.1). Testamentin on katsottu tulevan kirjalliseksi nimenomaan allekirjoituksen kautta, joten se on otettu osaksi holografisen hätätilatestamentin vaatimuksia.¹⁹³ Kuitenkin ratkaisu KKO 1974 II 84 antaa esimerkin tapauksesta, jossa allekirjoitusvaatimuksen täytyminen ei ollut niin selkeää. Tapauksessa todistajien puuttumisen lisäksi niin testamentin allekirjoitus kuin päiväys katsottiin puutteellisiksi. Puutteellisuuksista huolimatta, testamentti julistettiin päteväksi: Ensinnäkin korkein oikeus katsoi testamentin tekijän todella olleen testamentintekohetkellä muun muassa sydäntaudin sairastamisesta johtuneessa vaikeassa masennustilassa, joka johti itsemurhaan. Tämän vuoksi oli perusteltua, ettei hän ollut kyennyt tekemään testamenttia PK 10:1:n mukisella tavalla. Tämän lisäksi ratkaisussa esitettiin, että testamentin tekijän etunimi yhdessä muiden testamenttikirjeestä ilmenevien seikkojen lisäksi vastasi PK 10:3:n tarkoittamaa allekirjoitusta. Päiväyksen puutteellisuus ei heikentänyt testamentin pätevyyttä, sillä se ei kuulu testamentin pakottaviin muotovaatimuksiin eikä

---

¹⁹² Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 502–504. Ks. myös ratkaisu KKO 1978 II 3, jossa korkein oikeus katsoi testamentin tekijän olleen psyykkisesti estynyt laatimasta testamenttia normaalimuodossa, sekä ratkaisun kommentit teoksessa Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 200–201. Ks. lisäksi Aarnio: Jälkisäädökset, s. 301.

¹⁹³ Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 233, Telaranta: Sopimusoikeus, s. 224.

testamentin tekoajasta ollut epäilystä.¹⁹⁴ Ratkaisu osoittaa erityisesti oikeuskäytännön ymmärtävistä suhtautumista hätätilatestamenttien muotovirheitä kohtaan.¹⁹⁵

Omakätisyys taas tarkoittaa käytännössä sitä, että testamentin tekijän tulee laatia koko testamentti alusta loppuun ”käsini”. Tavallisesti vaatimuksen on käsitetty tarkoittavan kynällä paperille laadittua tekstiä.¹⁹⁶ Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että testamentti, joka on olennaiselta osaltaan kirjoitettu muutoin kuin käsini, katsotaan kokonaisuudessaan pätemättömäksi.¹⁹⁷ Mikäli testamentin tekijän tahdonsisällöstä ei ole epäselvyyttä ja testamentin pätevyyden hylkääminen muodon vuoksi johtaisi objektiivisesta näkökulmasta täysin epäoikeudenmukaiseen lopputulokseen, on testamenttia voitu kuitenkin pitää pätevänä.¹⁹⁸

Koska hätätilatestamentti poikkeaa muutoin hyvin tiukasti sovelletusta todistajavaatimuksesta, sekä omakätisyyden että allekirjoituksen sisältyminen testamenttiin voidaan katsoa olevan erittäin tärkeää testamentintekijän tahdon sekä itse testamentin oikeaperäisyyden varmistamiseksi. Kangas mainitsee mm. tapauksen, jossa henkilön kuoleman jälkeen oli löytynyt todistamaton testamentti tietokoneelle tallennetun asiakirjan muodossa. Vaikka asiakirjan lokitiedoista kävi ilmi, että se oli tallennettu välittömästi ennen kuolemaa, tietokoneen muistiin tallennettu asiakirja ei ollut täyttänyt holografisen hätätilatestamentin muotovaatimuksia.¹⁹⁹

---

¹⁹⁴ Vaikka päiväys ei kuulu varsinaisiin muotovirheisiin, se tulee kuitenkin aina merkitä testamenttiin, jotta tahdonilmaisun valmistuminen voidaan sijoittaa aikajalalle mahdollisen muiden laadittujen testamenttien kanssa. Rautiala: Testamentin tekemisestä ja pätemättömyydestä, s. 24, Aarnio, Kangas: Avioliitto, perintö ja testamentti, s. 212. Ks. myös LaVM 5/1953 vp, s. 1.

¹⁹⁵ Mitä voimakkaammasta ahdinkotilasta on ollut kyse, sitä vähemmän vaatimuksia oikeuskäytännön on katsottu kohdistavan testamenttiin ja sen muotoon. Ks. Aarnio: Jälkisäädökset, s. 201, ja Kangas: Perhevarallisuus oikeus, s. 597.

¹⁹⁶ Tarkkaa määritelmää ”omakätisyydelle” ei ole kuitenkaan annettu. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 206–207, ja Norri: Perintö ja testamentti, s. 118.

¹⁹⁷ Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 235, Kangas: Perhevarallisuus oikeus, s. 504.

¹⁹⁸ Omakätisyyden vaatimusta on lainkäytössä tulkittu vapaamielisemmin kuin mitä PK 10:3.1:n sanamuoto antaa ymmärtää: mm. mikäli testamentti on vain osittain omakätinen, koneella kirjoitettu osa voi aiheuttaa tyypillisesti vain testamentin osittaispätemättömyyden. Jos taas osittain omakätisessä testamentissa käsini kirjoitettu osa viittaa selvästi koneella kirjoitettuun osaan, koko testamenttia on voitu pitää pätevänä. Ks. Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 235, Aarnio: Jälkisäädökset, s. 201, Aarnio, Kangas: Avioliitto, perintö ja testamentti, s. 220, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 207–209, Kangas: Perhevarallisuus oikeus, s. 504.

¹⁹⁹ Kangas: Perhevarallisuus oikeus, s. 503–504.

Voimassa olevan lain väljentäminen on tullut puheeksi oikeusministeriön mietintötasolla, kun testamentin muotovaatimusta omakätisyydestä ehdotettiin poistettavaksi vuonna 2004. Mietintö otti huomioon teknologian kehittymisen ja nosti esille ajatuksen holografisen hätätilatestamentin muodon muuttamisesta välineneutraaliksi. Vuonna 2004 testamenttia ei pidetty ”oikeana asiayhteytenä” uusien sähköisten muotojen kokeilemiseksi, mutta mietintö piti mahdollisuuden tulevista muutoksista välineneutraalin testamentin muodon suuntaan avoinna. Sen sijaan mietinnössä ehdotettiin omakätisen laatimisen vaatimuksen poistamista nimenomaisesti hätätilatestamenttien osalta esittämällä, että ottaen huomioon kysymyksessä olevan hätätila, testamentti olisi kohtuullista katsoa päteväksi riippumatta sen laatimistavasta, mikäli asiassa voidaan osoittaa testamentin tekijän laatineen asiakirjan.²⁰⁰

Muutoin holografisen hätätilatestamentin edellytykset ovat käytännössä samat kuin suullisen hätätilatestamentin osalta: testamentin tekijän tulee olla estynyt tekemästä testamenttia PK 10:1:n mukaisesti sairauden taikka muun pakottavan syyn vuoksi, joka voi olla fyysinen tai psyykkinen.²⁰¹

4.3 Hätätilatestamentit oikeudenmukaisuuden valossa

4.3.1 Harkintavaltaa lain rajojen puitteissa

Vanhan Roomalaisen oikeuden lailla PK 10:3 tavoitteena on pyrkimys välttää mahdolliset laista johtuvat seuraukset, jotka olisivat testamentin tekohetkellä vallinneissa poikkeuksellisissa olosuhteissa täysin epäoikeudenmukaisia.

Hätätilatestamenttisäännökselläänkin on kuitenkin rajansa: vaikka testamentin tehnyt henkilö olisikin kokenut olevansa hätätilassa, voidaan hänen laatimansa testamentti julistaa pätemättömäksi, mikäli riittävää hätätilaa tai estettä PK 10:1:n testamenttimuotovaatimusten noudattamiselle ei katsota tosiasiallisesti testamentin tekohetkellä olleen. Lisäksi lainsäätäjä on

---

²⁰⁰ OM 17/41/2003 Perintökaaren uudistamistarpeet, s. 60–61. Ks. keskustelu omakätisestä laatimisesta myös teoksessa Walin, Lind: Kommentar till ärvdabalken Del 1, (1–17 kap.), Arv och testamente, s. 293, sekä Ruotsin oikeuskäytännössä, ratkaisussa HovR T 11306-12 (Liite 1).

²⁰¹ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 204. Ks. lisäksi ratkaisu KKO 1972 II 60, jossa testamentti oli tehty venäjän kielellä omakätisesti laaditulla sekä allekirjoitetulla asiakirjalla, josta puuttuivat todistajat. Testamentin tekijä oli laatinut testamentin odottaessaan sairaalassa leikkausta ja kuollut jälkitauteihin kuusi päivää leikkauksen jälkeen. Korkein oikeus ei katsonut testamentintekijän olleen testamentintekohetkellä estynyt laatimasta testamenttia PK 10:1:n muotosäännösten mukaisesti.

asettanut niin suulliselle kuin myös holografiselle testamentille niitä koskevat muotovaatimuksensa PK 10:3.1:ssä.²⁰²

Hätätilatestamentit tarjoavat mahdollisuuden ilmaista viimeinen tahto huomattavasti kevennetyin muotovaatimuksin silloin, kun PK 10:1:n muotovaatimusten noudattamisen vaatiminen olisi kohtuutonta sekä epäoikeudenmukaista. Kuitenkin joissain vastaan voi tulla tapauksia, joissa jopa kevennetyn hätätilatestamenttimuodon noudattamisen vaatiminen voi olla kohtuutonta. Oikeuskirjallisuus esittää hätätilatestamenttisäännösten soveltamisen puutteellisissakin tilanteissa olevan mahdollista, mikäli sitä muutoin seurauksena olisi erittäin epäoikeudenmukainen lopputulema.²⁰³ Mahdollisuuteen soveltaa hätätilatestamenttisäännöstä väljemmin tulee kuitenkin suhtautua varauksella. Hätätilatestamentit ovat jo itsessään poikkeusmuoto tavallisista, muotomääräyksiä noudattavista testeistä, joita sovelletaan erittäin tiukasti. Mikäli jo annetusta mahdollisuudesta poiketa PK 10:1:n muotovaatimuksista tietyissä olosuhteissa tehdään edelleen lisää poikkeuksia, voi tämä johtaa liialliseen varsinaisen pääsäännön heikentymiseen. Siksi kyseinen toimintatapa tuleekin nähdä lähtökohtaisesti vain pienenä mahdollisuutena, joka tulee sovellettavaksi vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa.²⁰⁴ Esimerkin tilanteesta, jossa korkein oikeus sovelsi hätätilatestamenttisäännöstä huomattavasti väljemmin, on KKO 1987:37.

4.3.2 KKO 1987:37

Tapauksessa KKO 1987:37 kyse oli testamentista, jonka toinen henkilö oli kirjoittanut testamentin tekijän ohjeiden mukaisesti koneella. Testamentin tekijä oli sairastanut sydänsairautta ja huomattuaan lääkkeiden jäävän tehottomiksi allekirjoittanut testamentin

---

²⁰² Vrt. ratkaisu KKO 1974 II 84. Vaikka hätätilatestamentilla on lainmukainen vähimmäismuoto, tuomioistuimien sovelsi tapauskohtaista harkintavaltaansa ja jousti holografisen hätätilatestamentin allekirjoitusvaatimuksen osalta. Aarnio ja Kangas huomauttavat, että ratkaisu on jo ääritapaus muotovaatimuksista joustamisesta. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 207.

²⁰³ Ponka: Sähköinen tunnistaminen ja allekirjoitus Suomen velvoiteoikeudessa, s. 345–346, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 157–158, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 504. Ks. lisäksi KKO 1.2.2008 S 2007/203, jossa korkein oikeus katsoi, ettei sen ollut mahdollista antaa ennakkoratkaisua kysymykseen siitä, voidaanko muotovirhe jättää ottamatta huomioon. Mahdollisuutta ei siis ole kielletty ennakkoratkaisutasolla, muttei se ole saanut myöskään varsinaista korkeimman oikeuden hyväksyntää.

²⁰⁴ Mahdollisuuden on tähän asti katsottu olevan ainoastaan hätätilatestamenttitapauksissa, tosin silloinkin vain hyvin harvoin. Niin PK 10:1:n kuin PK 10:3:n testeissä muotovirheellinen testamentti on katsottu miltei aina pätemättömäksi. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 155–156. Ks. lisäksi KKO 1985 II 103, jossa korkein oikeus painotti muutosäännösten ehdottomuutta, sekä Turun hovioikeuden ratkaisu HO 19.12.1986 S 86/14, jossa hovioikeus ilmaisi, ettei muotovaatimuksista voida poiketa edes kohtuussyistä.

yhden todistajan ollessa läsnä. Hän oli pyrkinyt saamaan paikalle toista todistajaa välittömästi allekirjoittamisen jälkeen, muttei ehtinyt saada yhteyttä sopivaan henkilöön ennen kuolemaansa. Testamentin tekijä oli kuitenkin ehtinyt tavoittaa testamentin sisällön koneella kirjoittaneen henkilöön, ja ilmaissut hänelle suullisesti testamentin sisällön edelleen vastaavan viimeistä tahtoaan. Vaikka testamentin tekijä oli ilmaissut testamenttaustahtonsa suullisesti kahdelle todistajalle, yhtäaikaisuusvaatimuksen ei katsottu täyttyneen. Näin ollen testamentti ei täyttänyt kummankaan, holografisen eikä suullisen testamentin, muotovaatimuksia. Korkein oikeus kuitenkin otti myönteisen kannan testamentin pysyttämiseksi voimassa perustelunaan testamentin oleminen kyseisissä olosuhteissa ”rinnastettavissa perintökaaren 10 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin testamentteihin ja siis hätätilatestamenttina pätevä”.

Tapaus oli poikkeuksellinen siinä, että se täytti testamentin tekohetkellä vallinneen hätätilan kriteerin, mutta se ei täyttänyt täysin kummankaan hätätilatestamenttityypin muotovaatimuksia.²⁰⁵ Testamentti muistutti holografista testamenttia, mutta se ei ollut testamentin tekijän omakätisesti laatima. Toisaalta taas testamentin tekijä ilmoitti testamentistaan suullisesti kahdelle todistajalle, mutta todistajat eivät täyttäneet yhdenaikaisuusvaatimusta.²⁰⁶ Sen sijaan, että testamentti olisi julistettu pätemättömäksi, korkein oikeus kuitenkin katsoi testamentin rinnastuvan PK 10:3.1:n tarkoittamiin testamentteihin ja olevan tällä perusteella hätätilatestamenttina pätevä.

Tapauksesta on hankala koota kaiken kattavaa listaa siitä, mitkä seikat saavat testamentin sellaiseksi, että sen voidaan katsoa rinnastuvan PK 10:3.1:ssä tarkoitettuihin testamentteihin, sillä tosiasiallisesti ne ovat tapausriippuvaisia.²⁰⁷ KKO 1987:37:ssä merkitystä oli erityisesti sillä tosiseikalla, että testamentti vastasi testamentin tekijän viimeistä tahtoa. Seikka katsottiin kiistattomaksi, sillä kaikki tapauksesta ilmenevät seikat puhuivat sen puolesta, että

---

²⁰⁵ Helin huomauttaa oikeustapauskommentissaan, että huolimatta siitä, ettei testamentti täyttänyt testamentin normaalimuodon tai kummankaan sallitun hätätilatestamenttimuodon muotovaatimuksia, sen käyttämä muoto oli kuitenkin melko vahva. Helin: KKO 1987:34, s. 65.

²⁰⁶ Vaikka testamentin tekijä olikin saanut yhteyden toiseen todistajaan puhelimitse, nimenomaan fyysisen läsnäolon vaatimuksen soveltamisen on katsottu olevan tiukkaa. Helin: KKO 1987:34, s. 65. Ks. myös perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen, s. 83–84, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 250, 254. Yhtäaikaisuusvaatimuksen ehdottomuudesta oikeuskäytännössä ks. KKO 1985 II 103.

²⁰⁷ Erityisesti hätätilatestamenttien osalta, jotka jo omalta osaltaan ovat kohtuullistamassa testamenttilainsäädäntöä, muotovaatimuksia tarkastellaan tilanteessa vallinneiden olosuhteiden valossa. Ks. Aarnio, Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 575. Ks. lisäksi Helin: KKO 1987:34, s. 67, Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 156, ja Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 597.

testamentin tekijä oli pyrkinyt parhaansa mukaan laatimaan pätevän testamentin. Helin tulkitsee korvaavan muodon vaativan ainakin, että käytetty muoto on runsas virheellisyydestään huolimatta, ja että testamentin tekijän viimeinen tahto on kiistaton. Sen sijaan siitä, tuleeko korvaavan muodon antaa yhtä suuret takeet lainmukaisen muodon tarkoituksen täyttymisestä, tai tuleeko testamentin tekijän syyn muodosta poikkeamisesta olla hyväksyttävä, ei varmuudella tiedetä.²⁰⁸

Tilanteen poikkeuksellisuutta korostaa myös eri mieltä olevan esittelijän mietintö sekä siihen yhtyvien jäsenten määrä: Esittelijäneuvos Tuomola lausuu mietinnössään, että molempien, niin PK 10:1:n kuin myös PK 10:3:n muutosäännösten noudattamatta jättämisen tulisi johtaa testamentin pätemättömyyteen. Vahvennetussa jaostossa ratkaisuun osallistuivat presidentti sekä kymmenen oikeusneuvosta, joista viisi hyväksyi Tuomolan mietinnön. Presidentti sekä viisi muuta oikeusneuvosta katsoivat, että testamentti tuli jättää päteväksi. Pelkkä korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1987:37 ei avaa ovea hätätilatestamenttisäännöksen suopeaan tulkintaan, johon nykyiset ja tulevat hätätilatestamenttiin vetoavat voivat nojautua.²⁰⁹ Sen sijaan, että ratkaisu olisi tarkoitettu merkiksi tuleville testamenttiin vetoaville ja testamentin tekijöille mahdollisuudesta poiketa lainmukaisista muotovaatimuksista tai edes ohjenuoraksi tulevalle tuomioistuinkäytännölle, näen ratkaisun pikemminkin *muistutuksena tuomioistuimille* heidän oikeudestaan ja velvollisuudestaan välttää automatisoituja päätöksiä sekä kiinnittää huomiota tapauskohtaisiin seikkoihin.²¹⁰

Ratkaisu on kaikkea muuta kuin tyypillinen tiukkaan muutosäännösten noudattamiseen sitoutuneessa oikeuskäytännössämme, mutta sen olemassaolo on tärkeä tiedostaa kokonaisvaltaisen kuvan muotovaatimukseen suhtautumisesta ymmärtämiseksi.²¹¹

---

²⁰⁸ Helin: KKO 1987:37, s. 67–68.

²⁰⁹ Helin huomauttaa, ettei ratkaisusta tule johtaa suoria johtopäätöksiä, sillä tapauksessa ei esitetty ohjeita tilanteille, joissa testamenttia ei voida katsoa päteväksi rinnasteisella muodolla, mutta testamentin julistaminen olisi erittäin epäoikeudenmukaista. Helin: KKO 1987:37, s. 68.

²¹⁰ Ks. 13. Tuomarinohje: ”Yleinen hyvä on lakina paras. Niinpä pidettäköön lakina sitä mikä on yleisesti hyödyksi, vaikka säädetty laki olisi toisin.” Olavus, Norri, Susiluoto, Blomstedt: Tuomarinohjeet 1545, s. 51. Tuomarinohjeista on kuitenkin huomioitava, että niillä on lähinnä tuomareiden käyttäytymistä ja ajattelua ohjaava vaikutus, eikä varsinaista sitovuutta itsessään. Laki on oikeusjärjestyksemme ensisijainen vahvasti velvoittava oikeuslähde, eikä siitä tule mielivaltaisesti poiketa. Ks. Olavus, Norri, Susiluoto, Blomstedt: Tuomarinohjeet 1545, s. 6, Tolonen: Oikeuslähdeoppi, s. 103. Ks. myös Karhu: Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia, s. 1025.

²¹¹ Toisen, vaikkakin vähemmän radikaalin, esimerkin oikeuskäytännön suhtautumisesta hätätilatestamenteja koskevasta muodosta poikkeamisesta esittävät ratkaisut KKO 1958 II 44 sekä KKO 1974 II 84. Kummassakin

4.3.3 Hätätilatestit muoto-funktio-opin näkökulmasta

Ajatukset muoto-funktio-opin mahdollisesta aavistuksen suuremmasta jalansijasta Suomen oikeuskäytännössä tulevaisuudessa ²¹²herättävät ajatuksen siitä, että ratkaisun KKO 1987:37:n kaltaisia poikkeuksia voi mahdollisesti tulla vastaan tästäkin eteenpäin. Poikkeukset eivät ole olleet tähän mennessä kovin suuria, eikä niitä ole määrällisesti ollut huomattavasti, mikä tulee selväksi oikeuskäytännön yhtäläisistä ratkaisuista. Syvälle juurtuneet tavat tiukkojen muotovaatimusten seuraamisesta sekä pyrkimys oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden ylläpitoon ovat parhaillaan selkeästi vahvemalla pohjalla testamenttioikeudessamme.

Kuten KKO 1987:37 sekä KKO 1974 II 84 todistavat, oikeuskäytännöstä on havaittavissa tapauksia, joissa tuomioistuimet ovat päätyneet vähemmän tiukkaan lopputulemaan kuin mitä Lilius aikanaan kannatti.²¹³ Pelkästään korkeimman oikeuden tähän mennessä tehtyjen ratkaisujen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä olettaa siitä, että suhtautuminen testamenttien PK 10:1 tai PK 10:3:n muotovaatimukseen olisi muuttumassa.²¹⁴ Näin ollen, ottaen huomioon PK 10:1 ja PK 10:3:n soveltamisen tavanomaisen joustamattomuuden, katson, että testamenttioikeutemme muotosäännökset ovat edelleen varsin järkähtämättömiä, eikä hätätilatestitienkaan osalta tehty poikkeavat ratkaisut osoita loittonemistä muotokeskeisestä tulkinnasta lähemmäs muoto-funktio-oppia.

---

ratkaisussa kyse oli tilanteesta, joissa kyse oli holografisesta hätätilatestitistä, mutta testamentin tekijän allekirjoitus sekä päivämäärä olivat puutteellisia. Oikeus huomautti, ettei päivämäärä kuulunut osaksi varsinaisia muotovaatimuksia. Puutteelliset allekirjoitukset katsottiin omakätisyyden vuoksi riittäviksi. Ks. Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 209, 211.

²¹² Tammi-Salminen: Muotosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus?, s. 846–847.

²¹³ Lilius kommentoi kirjoituksessaan vahvasti tiukoista muotosäännöksistä poikennutta tapausta vuonna 1907. Hän vastusti oikeuden tuomiota ja kritisoi todistajavaatimuksesta poikkeavan testamentin pitämistä pätevänä mm. koko muotovaatimusten olemassaolon tarkoituksen heikentämisestä johtuen. Ks. Lilius: Onko testamentti muuttumaisillaan meillä vapaamuotoiseksi, s. 49–50.

²¹⁴ Helin nostaa esille ratkaisun KKO 1987:37 samansuuntaisuuden Lahtisen 1950-luvun ajatusten sekä Aarnion esittämän kannan muodosta todistustositseikkana oikeustositseikan sijaan kanssa. Tästä huolimatta hän ei katso ratkaisun tukevan Aarnion ja Lahtisen ajatuksia, sillä korkein oikeus ei katsonut muodon funktion korjanneen muodon puutetta, vaan kyse oli nimenomaan muodon rinnastamisesta. Ponka sen sijaan kuvaa KKO 1987:37:n ratkaisua muotovaatimuksen tulkitsemisena muutoin kuin kirjaimellisesti. Hän huomauttaa kynnyksen tähän olevan korkea. Helin: KKO 1987:37, s. 66–67, Ponka: Sähköinen tunnistaminen ja allekirjoitus Suomen oikeudessa, s. 345.

5 Vertailukohteena Australia

5.1 Vertailun rajaaminen

Ennen tutkielmani viimeisiä johtopäätöksiä vertailen Suomen lainsäädännön testamentin muutosäännöksiä toisen oikeusjärjestelmän testamentin muutosäännöksiin. Vertailukohteeksi valikoitui Australia, koska suhtautuminen muutosäännöksiin poikkeaa huomattavasti Suomen käytännöistä. Oikeusvertailun tarkoituksena on esitellä vaihtoehtoista suhtautumistapaa testamentin muotoon, havahduttaa lukijaa maailman testamenttilainsäädännön monimuotoisuudella, sekä selkiyttää kuvaa Suomen muutosäännösten tiukasta soveltamisesta. Lukijan tulee kuitenkin suhtautua vertailuun jokseenkin kriittisesti, sillä toisin kuin Suomessa vallitsevassa roomanis-germaanisessa civil law -oikeuskulttuurissa²¹⁵, Australiassa vallitsee englantilaisperäinen common law -tapaoikeus, jossa ennakkoratkaisuja pidetään samanarvoisena oikeuslähteenä lainsäädännön kanssa.²¹⁶

Rajaan oikeusvertailun kahteen näkökohtaan: Ensimmäisessä niistä esittelen Australian oikeusjärjestelmän suhtautumista testamentteihin sekä perittävän tahdonautonomiaan. Toisessa analysoin Australian eroa Suomeen muotoa koskevan lainsäädännön sopeuttamisessa poikkeusolosuhteissa tutkien ennen kaikkea COVID-19-pandemian aikana suoritettuja toimenpiteitä.

5.2 Australian testamenttilainsäädäntö

Australian nykyisen testamenttilainsäädännön historia alkoi kolonialismin ajasta, jolloin Australia oli yksi Iso-Britannian siirtomaista. 1800-luvulla Australiassa otettiin käyttöön Iso-Britanniassa voimaan saatettu testamentteja sääntelevä laki, Wills Act 1837.²¹⁷ Vaikka

---

²¹⁵ Kyseisen tradition mielletään vastaavan eniten meidän oikeuttamme, vaikka pohjoismaiden ei olla katsottu vastaavan roomanis-germaanisesta traditiota täysin vaan muodostavan oman oikeustraditioperheensä. Ks. Hertel: *An Overview of Legal Systems*, s. 130, 133, 138, ja Husa: *Pohjolan oikeus – yhtä perhettä?*, s. 78 teoksessa *Mäenpää, Frände, Korpisaari: Oikeuden historiasta tulevaisuuden Eurooppaan*.

²¹⁶ Dainow: *The Civil Law and Common Law*, s. 424–426. Ks. lisää common law järjestelmästä Hertel: *An Overview of Legal Systems*, s. 130–133, Tamm, Vanamo: *Oikeuden maailma. Näkökulmia oikeuskulttuureihin*, s. 69–70, 79. Common law -oikeusjärjestyksestä Australiassa, ks. Gummow: *Common Law*, s. 197–198 teoksessa *Saunders, Stone: The Oxford Handbook of the Australian Constitution*.

²¹⁷ Ennen varsinaista testamentteja koskevaa lakia, jälkimmäisiä säänteli Australian kolonisaation aikana *Statute of Frauds 1677*, eli sopimusten laatimista koskeva laki. Ks. Peart: *Testamentary Formalities in Australia and New Zealand*, s. 333 teoksessa *Reid, de Waal, Zimmermann: Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities*.

Australiasta tuli oma kansakuntansa vuonna 1901,²¹⁸ Wills Act 1837 pidettiin käytössä ja se on tähän päivään asti jokaisen Australian osavaltion ja territorion testamenttilainsäädännön perustana.²¹⁹ Ajan kuluessa Australian suhtautuminen muotovaatimuksiin erityisesti oikeuskäytännön saralla on löysentynyt lain aiemmasta Iso-Britannialle tyypillisestä tiukasta soveltamisesta.²²⁰

Nykyään Australia on itsenäinen liittovaltio, jonka jokaisella osavaltiolla ja kolmella tärkeimmällä territoriolla on omat lainsäädäntö- sekä hallinto-oikeutensa.²²¹ Liittovaltion lait sääntelevät valtionlaajuisesti, mutta muu lainsäädäntö vaihtelee riippuen aluekohtaisista osavaltio- ja territoriolaista. Testamentin muodosta Australiassa säännellään nimenomaan osavaltio- ja territoriotasolla.²²²

Eri alueiden testamentteihin kohdistetut muotovaatimukset ovat pitkälti yhdensuuntaisia: kaikkien osavaltioiden ja territorioiden lait vaativat kirjallista muotoa, testamentin tekijän (tai valtuutetun henkilön) allekirjoitusta, jonka vähintään kaksi todistajaa todistavat.²²³ Lisäksi vähintään kahden todistajan tulee allekirjoittaa testamentti testamenttaajan läsnä ollessa.²²⁴ Jo Australian testamentin muotovaatimusten eroavaisuudet suomalaisten testamentin

---

²¹⁸ Iso-Britannia menetti oikeudet säätää itsenäisesti Australian laista 30 vuotta myöhemmin Iso-Britannian The Statute of Westminster 1931:n nojalla (ks. erityisesti 10 §). Iso-Britannia säilytti kuitenkin oikeuden säätää asioista, joista Australian liittovaltiolla ei ollut lainsäädäntövaltaa (9 §). Iso-Britannian lainsäädännöllinen valta Australiaan päättyi Australia Act 1986:een.

²¹⁹ Peart: Testamentary Formalities in Australia and New Zealand, s. 332 teoksessa Reid, de Waal, Zimmermann: Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities, ja Gray: Succession Law: Reflections and Directions, s. 332.

²²⁰ Peart: Testamentary Formalities in Australia and New Zealand, s. 331 teoksessa Reid, de Waal, Zimmermann: Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities. Ks. mm. Wills Act Amendment Act (No 2) 1975 (SA) s 9, joka muutti Etelä-Australiassa voimassa olevan Wills Act 1936 s 12(2):a siten, että tuomioistuimella oli oikeus pysyttää pitää pätevänä muotovirheestä huolimatta, mikäli perittävän testamenttaustahto oli riidaton.

²²¹ Ks. lisää Australian oikeusjärjestelmästä, Gordon: Legal Systems in Australia: Overview ([https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/0-638-7137?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/0-638-7137?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)).

²²² Testamenteista säännellään Australian osavaltioissa seuraavilla lailla: Wills Act 1936 (SA) (Etelä-Australia), Wills Act 1970 (WA) (Länsi-Australia), Succession Act 1981 (Qld) (Queensland), Wills Act 1997 (Vic) (Victoria), sekä Succession Act 2006 (NSW) (Uusi Etelä-Wales). Tärkeimpiä territorioita säätelevät Wills Act 1968 (ACT) (Australian pääkaupunkiterritorio), Wills Act 2000 (NT) (Pohjoisterritorio), ja Wills Act 2008 (Tas) (Tasmania).

²²³ Syynä yhdensuuntaiseen lainsäädäntöön voidaan pitää aiempaa yhteistä testamenttilakia, Wills Act 1837:ää.

²²⁴ Todistajien ei kuitenkaan tarvitse allekirjoittaa testamenttia muiden todistajien läsnä ollessa. Poikkeuksen tästä muodostaa ainoastaan Australian pääkaupunkiterritorio. Ks. Wills Act 1968 (ACT), s 9(1)(d).

muotovaatimusten kanssa voi havaita esimerkiksi siinä, että usea Australian osavaltio ja territorio ei mm. edellytä todistajien tietoisuutta siitä, että he todistavat juuri testamenttia.²²⁵ Mitä tulee todistajien esteellisyyteen, tavanomainen esteellisyysperuste on todistajan sokeus²²⁶ sekä hyötyminen testamentista.²²⁷ Etelä-Australian sekä Australian pääkaupunkiterritorion lakien mukaan todistajien todistuskelvottomuus ei johda testamentin pätemättömyyteen lainkaan (Wills Act 1936 (SA) s 16, ja Wills Act 1968 (ACT) s 14).²²⁸ Liittovaltion sisäisiä eroavaisuuksia Australian testamentin muotovaatimuksissa nousee myös oikeuskäytännöstä: erityisesti Etelä-Australia tunnetaan testamentin muotokysymyksissä muita liberaalimpana osavaltiona, kun taas Queenslandin oikeuskäytäntö on pidättyvämpää.²²⁹

5.3 Suhtautuminen testamentteihin ja perittävän tahdonautonomiaan

5.3.1 Testamenttaustahto

Testamentin tekijän tahto – tahto määrätä kuoleman jälkeisestä jäämistöstään – liitetään usein osaksi testamentin käsitystä.²³⁰ Suomessa lainsäätäjät on pyrkinyt varmistumaan harkitusta testamenttaustahdosta asettamallaan muotovaatimuksilla, joista pidetään yhä tiukasti kiinni.

---

²²⁵ Peart: Testamentary Formalities in Australia and New Zealand, s. 343 teoksessa Reid, de Waal, Zimmermann: Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities. Ks. lisäksi lainkohdat Succession Act 1981 (Qld) s 10(5), Wills Act 1997 (Vic) s 8, Succession Act 2006 (NSW) s 7, Wills Act 2000 (NT) s 9, ja Wills Act 2008 (TAS) s 9.

²²⁶ Syynä tähän on se, ettei sokea henkilö voi nähdä allekirjoitusta. Peart: Testamentary Formalities in Australia and New Zealand, s. 335, 344 teoksessa Reid, de Waal, Zimmermann: Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities. Ks. lainkohdat Wills Act 1936 (SA) s 11, Wills Act 1970 (WA) s 11, Succession Act 1981 (Qld) s 11, Wills Act 1997 (Vic) s 10(1), sekä Succession Act 2006 (NSW) s 9, Wills Act 2000 (NT) s 11, ja Wills Act 2008 (Tas) s 11.

²²⁷ Mikäli henkilö, joka hyötyy testamentista, toimii todistajana, testamentti on pätemätön vain hänen osuutensa osalta. Tähän on kuitenkin poikkeuksia, joista johtuen jopa testamentista hyötyvien todistajien testamenttisaannos voi jäädä päteväksi. Näitä ovat mm. mikäli testamentin todistivat vähintään kaksi muuta esteetöntä todistajaa, tai tuomioistuimien tulee siihen tulokseen, että testamentin tekijä tiesi ja ymmärsi todistajan hyötyvän testamentista ja se oli hänen testamenttaustahtonsa. Ks. lainkohdat Succession Act 1981 (Qld) s 11, Succession Act 2006 (NSW) s 10, Wills Act 2000 (NT) s 12, ja Wills Act 2008 (Tas) s 12. Etelä-Australian sekä Victorian osavaltioissa testamentista hyötymistä ei ole kielletty, ks. Wills Act 1936 (SA) s 17 ja Wills Act 1997 (Vic) s 11. Etelä-Australiassa ja Australian pääkaupunkiterritoriossa taas todistajan todistuskelvottomuus ei tee testamentista pätemätöntä, ks. Wills Act 1936 (SA) s 16, Wills Act 1968 (ACT) s 14.

²²⁸ Peartin mukaan nämä säännökset saavat on kyseenalaistanut todistajien vaatimuksen tarkoituksen ensi sijassa. Ks. Peart: Testamentary Formalities in Australia and New Zealand, s. 344 teoksessa Reid, de Waal, Zimmermann: Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities.

²²⁹ Langbein: Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia's Tranquil Revolution in Probate Law, s. 1–2, 15–33 ja 41–45.

²³⁰ Rautiala: Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan, s. 196–197, Aarnio: Jälkisäädökset, s. 23, Gottberg-Talve: Jäämistöoikeuden perusteet, s. 104–106.

1950-luvulla muoto-funktio-oppia Suomessa edustanut Lahtinen puhui ongelmasta, joka syntyy tapauksista, joissa asetettujen muotovaatimusten funktiot saattavat toteutua noudattamatta muutoin kuin lain asettamia muotovaatimuksia noudattamalla.²³¹ Suomalainen suhtautuminen testamentin muotoon ei kuitenkaan ottanut vastaan ajatusta muotovirheisen testamentin hyväksymisestä hyvin.²³² Niinpä Suomessa edelleen seurataan varsin tiukkaa ajatusta muotovaatimuksista oikeustosiselikkana, jolla on suoraa vaikutusta oikeustoimen pätevyYTEEN.

Vaikka perittävän testamenttaustahto on tuttu käsite kummankin valtion oikeusjärjestyksessä, Australian oikeudessa sillä on enemmän painoarvoa. Australian osavaltioiden ja territorioiden testamenttilainsäädäntö nimenomaisesti sallii muotovirheisen testamentin pitämisen voimassa, mikäli tuomioistuin arvioi sen vastaavan perittävän testamenttaustahtoa (Wills Act 1936 (SA) s 12(2), Wills Act (WA) s 32(2), Succession Act 1981 (Qld) s 18, Wills Act 1997 (Vic) s 9, Succession Act 2006 (NSW) s 8, Wills Act 1968 (ACT) s 11A(1), Wills Act 2000 (NT) s 10, Wills Act 2008 (Tas) s 10). Lisäksi Etelä-Australian sekä Australian pääkaupunkiterritorion lait sallivat tietyissä tilanteissa testamenttien korjaamisen tuomioistuinten toimesta, mikäli testamentin ei katsota vastaavan testamentin tekijän tahtoa.²³³

Lainsäädännön lisäksi Australian testamentin tekijän tahtoa korostava suhtautuminen testamentteihin nousee esille ns. *excusing harmless errors* -periaatteesta. Aihetta tutki erityisesti yhdysvaltalainen oikeustieteilijä John H. Langbein²³⁴ vuoden 1987 julkaisussaan

---

²³¹ Lahtinen: Oikeustoimen muoto-ongelmasta, s. 136–137.

²³² Ks. erityisesti Muukkonen: Muotosäännökset, s. 202, 206, sekä Helin: Testamentin muoto, s. 1159–1161.

²³³ Toimivalta vaihtelee osavaltioiden ja territorioiden välillä: Etelä-Australian sekä Australian pääkaupunkiterritorion lait sallivat huomattavasti laajempaa korjaamista tuomioistuinten taholta, mikäli testamentin ei katsota vastaavan perittävän testamenttaustahtoa (Wills Act 1936 (SA) s 25AA(1), Wills Act 1968 (ACT) s 12A(1)). Etelä-Australian ja Australian pääkaupunkiterritorion lainsäädäntö ei rajoita toimivaltaa ennalta määriteltyihin tilanteisiin. Muut lainkäyttöalueet rajoittavat tuomioistuinten valtaa korjata testamenttia perittävän testamenttaustahdon mukaiseksi, mikäli testamentista havaitaan lasku- tai kirjoitusvirhe tai testamentti ei muuten toteuta perittävän antamaa ohjeistusta, mitä voi verrata myös Suomen käytäntöön PK 11:1.2:ssa. Vrt. Wills Act 1970 (WA) s 50(1), Succession Act 1981 (Qld) s 33(1), Wills Act 1997 (Vic) s 31(1), Succession Act 2006 (NSW) s 27(1), Wills Act 2000 (NT) s 27(1), Wills Act 2008 (Tas) s 42(1). Etenkin Etelä-Australian ja Australian pääkaupunkiterritorion käytäntö on kuitenkin katsottu poikkeukselliseksi common law - oikeusjärjestelmissä. Ks. Gray: Succession Law: Reflections and Directions, s. 336.

²³⁴ Langbein on erityisesti ilmaissut kielteisen kantansa lain joustamattomaan sananmukaiseen tulkintaan, jota hän kuvaili ”ansana valistumattomille” sekä ”tautina” ei sen vanhentuneisuuden vaan kehittymättömyyden vuoksi. Ks. Langbein: Substantial Compliance with the Wills Act, s. 531.

”Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia’s Tranquil Revolution in Probate Law”. Artikkelissaan Langbein vertailee Australian kahden osavaltion, Queenslandin ja Etelä-Australian testamentin muotovaatimusten noudattamista koskevaa oikeuskäytäntöä toisiinsa, käsitellen laajasti Etelä-Australian tuomioistuinkäytäntöä, joka on osoittautunut hyvin myötätuntoiseksi ns. ”vaarattomille virheille” (*harmless errors*). Osavaltio otti sovellettavakseen säännöksen, jonka mukaan testamentti on pätevä, vaikka se ei noudattaisi lain asettamia muotovaatimuksia, mikäli tuomioistuin arvioi, että testamentin tekijän testamenttaustahdosta ei jää varteenotettavaa ole epäilyä. Kyseistä säännöstä on sittemmin sovellettu huomattavasti ja se on johtanut runsaaseen määrään oikeuskäytäntöä.²³⁵

Erityisesti Suomen käytännöstä poikkeava ratkaisu *Estate of Hodge*, 40 S.A. St. R. 398 (1986), jossa testamentin tekijä oli ilmaissut tyttärelleen, ettei yksinkertaisesti jaksanut vaivautua hankkimaan testamentille todistajia. Toisin sanoen testamentin tekijä oli tietoinen todistajavaatimuksen olemassaolosta, mutta päätti olla noudattamatta sitä. Testamentti pidettiin päteväenä, sillä tuomioistuin katsoi, ettei testamentin tekijän testamenttaustahdosta ollut epäilystä.²³⁶

Verrattuna Suomalaiseen muotovirheoppiin, Etelä-Australian oikeuskäytäntö voi herättää mielikuvan siitä, että testamentteja pidetään säännöksen nojalla voimassa erittäin myöntyväisesti. Etelä-Australian oikeuskäytännössä on kuitenkin kehittynyt muotovaatimusten keskeinen hierarkia – mitä korkeammalla hierarkiassa muotovaatimuksen katsotaan olevan, sitä vaikeampi virhe on antaa anteeksi – joka asettaa rajoja säännöksen soveltamiseen.²³⁷ Tämän lisäksi vaatimus varteenotettavan epäilyn puutteesta muotovirheisten

---

²³⁵ Langbein: Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia’s Tranquil Revolution in Probate Law, s. 9–10, 15–33, sekä Wills Act 1936 (SA) s 25AA(1).

²³⁶ Tapaus esittää osoittaa hyvin Etelä-Australian toimivallan eroa enemmistöön osavaltioista, joiden lainsäädäntö sallii testamentin korjaamisen tuomioistuimen toimesta lähinnä lasku- ja kirjoitusvirhetapauksissa tai mikäli testamentti ei muuten toteuta perittävän antamaa ohjeistusta. Ks. Gray: Succession Law: Reflections and Directions, s. 336, sekä lainsäädännöstä, Wills Act 1936 (SA) s 25AA(1), vrt. Wills Act 1970 (WA) s 50(1), Succession Act 1981 (Qld) s 33(1), Wills Act 1997 (Vic) s 31(1), Succession Act 2006 (NSW) s 27(1), Wills Act 2000 (NT) s 27(1), Wills Act 2008 (Tas) s 42(1). Ks. lisäksi Langbeinin kommentit tapauksesta, Langbein: Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia’s Tranquil Revolution in Probate Law, s. 20.

²³⁷ Langbein: Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia’s Tranquil Revolution in Probate Law, s. 17–18, 52, Langbein: Absorbing South Australia’s Wills Act Dispensing Power in the United States: Emulation, Resistance, Expansion, s. 3–4.

testamenttien voimassa pitämiseksi kuitenkin tulkitaan angloamerikkalaisessa oikeusjärjestelmässä korkeimmaksi mahdolliseksi todistuskynnykseksi.²³⁸

Vaikka Etelä-Australian käytäntö ei olekaan levinnyt kaikkialle Australiaan yhtä vahvana, *excusing harmless errors* -periaatetta poikkeaa vahvasti Suomen tavasta varmistua testamentin tekijöiden aidon tahdon toteutumisesta. Artikkelissaan Langbein esittää kirjoituksessaan Etelä-Australian anteeksiantavaisemman käytännön saaneen yhä kasvavaa kannatusta niin Australian sisällä kuin myös muualla maailmassa.²³⁹ Huomionarvoista on myös se, kuinka Suomessa joustamatonta muotovaatimusten noudattamista on perusteltu mm. todistelun helpottamisella. Langbein kuitenkin huomauttaa, että vaikei hankalilta tapauksilta voidakaan välttyä täysin, Etelä-Australian soveltama käytäntö on tosiasiaa vähentänyt testamentin muotoa koskevia tuomioistuinriitoja.²⁴⁰

5.3.2 Asiakirjan käsite ja sähköiset testamentit

Yksi keskeisistä Australian testamenttioikeuden keskeisistä, joka tarkoittaa tuomioistuinten valtaa sivuuttaa muotovaatimukset, on niin sanottu asiakirjan käsite (*document*).

Tuomioistuinten oikeus sivuuttaa muotovaatimukset testamentin pätevyyttä arvioidessa on sidottu vaatimukseen siitä, että testamentti on *asiakirja* ja tuomioistuin katsoo perittävän tarkoittaneen kyseisen asiakirjan muodostavan testamenttinsa tai osan testamentistaan (Wills Act 1936 (SA) s 12(2), Wills Act (WA) s 32(2), Succession Act 1981 (Qld) s 18, Wills Act 1997 (Vic) s 9, Succession Act 2006 (NSW) s 8, Wills Act 1968 (ACT) s 11A(1), Wills Act 2000 (NT) s 10, ja Wills Act 2008 (Tas) s 10). Asiakirja-muodon vaatimus ei kuitenkaan supista tuomioistuimen valtaa suuresti, sillä käsite on määritelty tätä tarkoitusta varten laajasti: sen sijaan, että se kattaisi ainoastaan aineiston, jossa kirjallinen sisältö on tuotettu jollekin fyysiselle alustalle kuten paperille, se kattaa myös mm. äänitallenteet, kuvat, piirrookset sekä kirjoituksen millä vain alustalla, joille on mahdollista tuottaa kirjoitusta (Wills

---

²³⁸ Langbein: Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia's Tranquil Revolution in Probate Law, s. 34.

²³⁹ Australian lisäksi Kanada ja Israel ottivat mallia *harmless errors* -käytännöstä. Langbein: Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia's Tranquil Revolution in Probate Law, s. 45–51, Dorman: Stop Frustrating the Testator's Intent: Why the Connecticut Legislature Should Adopt the Harmless Error Rule, s. 46–47.

²⁴⁰ Langbein: Excusing Harmless Errors in the Execution of Wills: A Report on Australia's Tranquil Revolution in Probate Law, s. 51. Ks. myös, Langbein: Substantial Compliance with the Wills Act, s. 525–526, Lang: Formality v. Intention – Wills in an Australian Supermarket, s. 110, Milligan: The Effect of a Harmless Error in Executing a Will: Why Texas Should Adopt Section 2-503 of the Uniform Probate Court, s. 806–807.

Act 1970 (WA) s 32(1), Succession Act 1981 (Qld) s 5, Wills Act 1997 (Vic) s 9(6), Succession Act 2006 (NSW) s 3, Wills Act 2000 (NT) s 10(1), Wills Act 2008 (Tas) s 10(4)).²⁴¹

Australian asiakirjakäsitteen laajaa tulkintaa soveltaneet ratkaisut esittävät mielenkiintoisia näkökohtia siitä, minkälaisia testamentteja on mahdollista pitää pätevinä ja millä perusteilla tuomioistuimet ovat katsoneet ns. ”perinteisestä” fyysisestä paperimuodosta poikkeavat testamentit päteviksi.²⁴² Erityisesti asiakirja-termin laaja määritelmä on mahdollistanut nykypäivänä ajankohtaiset sähköiset testamentit.

Suomessa suhtautuminen sähköisiin testamentteihin on ollut torjuvaista: sähköisessä muodossa olevia testamentteja ei ole hyväksytty, sillä niiden on katsottu vaarantavan muuttumattomuutta sekä aiheuttavan ongelmia mm. allekirjoitusvaatimuksen suhteen.²⁴³ Vaikka sähköiset allekirjoitukset ovat käytössä tiettyjen muiden oikeustoimien suorittamiseksi, niiden soveltaminen testamentteissa ei ole ollut hyväksyttävää Suomessa. Vastakohtana Suomalaiselle tavalle antaa runsaasti painoarvoa muotovaatimuksen toteutumiseen on Australian tapa asettaa aineellisen oikeuden toteutuminen muotovaatimusten edelle ja pyrkiä toteuttamaan perittävän tahto jopa niissä tilanteissa, joissa testamentti ei täytä muotovaatimuksia. Yhtenä esimerkkinä tästä on Yazbekin tapaus, jonka ratkaisu annettiin Uudessa Etelä-Walesissa vuonna 2012.

Alan Yazbek V Ghosn Yazbek & Anor [2012] NSWSC 594: Tapauksessa oli kyse Microsoft Word -tietokoneohjelmassa laaditusta tiedostosta, joka oli tallennettu nimellä ”Will.doc”. Vaikka kaikkea omaisuutta ei ollut sisällytetty Word-tiedostoon, Yazbek määräsi asiakirjassa siitä, mitä hänen omaisuudelleen tuli tehdä hänen kuolemansa jälkeen, sekä välitti hyviä toivomuksia hänen perheelleen ja ystävilleen. Yazbekin nimi oli mainittu tiedoston lopussa, mutta se ei ollut

---

²⁴¹ Peart: Testamentary Formalities in Australia and New Zealand, s. 351 teoksessa Reid, de Waal, Zimmermann: Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities, ja Đurđić-Milošević: Testamentary Formalities in the Time of Pandemic, s. 432.

²⁴² Mm. tapauksen *Mellino v Wnuk & Ors* [2013] QSC 336 ratkaisussa tuomioistuin katsoi perittävän tekevän selkoa siitä, kuinka halusi omaisuutensa jaettavan itsemurhansa jälkeen, dvd-levylle tallennetulla videonauhotteella. Teksti ”minun testamenttini” oli kirjoitettu itse DVD-levylle ja tuomioistuin hyväksyi nauhoitteen testamentiksi. (<https://www.queenslandjudgments.com.au/caselaw/qsc/2013/336/pdf-view>). Videomuotoinen DVD-levylle tallennettu testamentti hyväksyttiin myös Uudessa Etelä-Walesissa tapauksessa *Re Estate of Wai Fun Chan, Deceased* [2015] NSWSC 1107 (<http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/nsw/NSWSC/2015/1107.html>).

²⁴³ Laine, Ponka: Kirjallisen muodon täyttäminen sähköisesti, s. 1040–1042, sekä s. 1041 alaviite 80, ja Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 167. Ks. myös OM 17/41/2003 Perintökaaren uudistamistarpeet., s. 60. Vrt. Rovaniemen HO 11.9.2014 421.

sähköisen allekirjoituksen muodossa. Kyseinen tiedosto oli laadittu 14 kuukautta ennen perittävän kuolemaa, ja se oli avattu viimeisen kerran hieman yli viikon ennen Yazbekin suorittamaa itsemurhaa. Ennen kuolemaansa Yazbek oli puhunut siitä, kuinka hänellä oli testamentti. Tuomioistuin käsitteli kysymystä siitä, oliko Will.doc-tiedosto sellainen asiakirja, jota voitiin pitää testamenttina, ja päättyi myönteiseen kantaan asiasta.²⁴⁴

Toinen huomionarvoinen tapaus, jossa käsiteltiin puhelimesta löytynyttä testamenttia, on Queenslandissa vuonna 2017 ratkaistu *Re Nichol*.

Re Nichol; Nichol v Nichol & Anor [2017] QSC 220: Itsemurhan tehneen perittävän matkapuhelimesta oli löytynyt hänen veljelleen osoitettu lähettämätön tekstiviesti. Perittävä ilmaisi viestissä mm. toivomuksensa siitä, kenelle hän jätti talonsa sekä eläkekertymänsä sekä minne hän tahtoi tuhkinsa jätettävän. Tekstiviesti päättyi sanoihin ”minun testamenttini”. Viestin katsottiin välittävän perittävän testamenttaustahdon. Sen, ettei viestiä ollut varsinaisesti lähetetty, ei katsottu heikentävän näyttöä testamenttaustahdosta – päinvastoin tuomioistuin tulkitsi tilanteen siten, että perittävä nimenomaisesti tahtoi tekstiviestin löytyvän hänen omasta puhelimestaan hänen kuolemansa jälkeen, sillä hän ei tahtonut huolestuttaa veljeään lähettämällä viestiä itse, ennen kuolemaansa.²⁴⁵

Ottaen huomioon Suomen oikeuden ankara suhtautuminen testamentin muotoon, tietokoneelle tallennettuja, puhelimesta löydettyjä tai esimerkiksi videomuotoon nauhoitettuja testamentteja ei hyväksyttäisi Suomessa tämän tutkielman kirjoitushetkellä. Australian laki sekä sen soveltaminen oikeuskäytännössä, kuten *Yazbek* ja *Re Nichol* osoittavat, ovat aineellisen oikeuden toteutumisen kannalla ja antavat huomattavasti enemmän merkitystä niin testamentin tekijän tahdolle kuin myös tahdonautonomialle. Australian ajattelumallin voidaan katsoa vastaavan muoto-funktio-oppia, jota Suomessa ei ole hyväksytty. Vaikka common law -tapakulttuurille tyypillisen tuomioistuinkäytännön vahvan velvoittavuuden vuoksi Australian käytäntö ei olisi omaksuttavissa Suomessa suoraan sellaisenaan, Australian, ja mahdollisesti myös muiden valtioiden testamenttimuotosäännösten sääntelyn, tulkinnan ja soveltamisen tutkiminen voi nousta ajankohtaiseksi sähköisten asiakirjojen yleistymisen sekä muoto-funktio-opillisen ajattelun mahdollisen lähitulevaisuudessa lisääntyvän kannatuksen vuoksi.²⁴⁶

---

²⁴⁴ Ks. ratkaisu *Alan Yazbek V Ghosn Yazbek & Anor* [2012] NSWSC 594 (<http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/nsw/NSWSC/2012/594.html>).

²⁴⁵ Ks. ratkaisu *Re Nichol; Nichol v Nichol & Anor* [2017] QSC 220 (<https://www.queenslandjudgments.com.au/caselaw/qsc/2017/220/pdf-view>).

²⁴⁶ Tammi-Salminen: Muotosäännösten tulkinta ja KKO 2011:32 – yhden ongelman täsmäratkaisu vai laajempi linjaus?, s. 846–847.

5.3.3 Koronapandemia ja AVL-todistaminen

Sen lisäksi, että Australiassa suhtautuminen testamentin tekijän tahdon toteuttamiseen muotovaatimusten kustannuksella on suopeampaa kuin Suomessa, Australian testamenttilainsäädäntö on osoittanut Suomea myöntyväisempää suhtautumista myös yhteiskunnallisiin muutoksiin reagoimiseen. Tämä ilmeni erityisesti maailmanlaajuisen COVID-19-pandemian aikana. Toisin kuin Suomessa, jossa koronaviruspandemiaan ei reagoitu lainsäädännöllisellä tasolla testamenttioikeuden osalta, Australian hallintoalueet ottivat vastuulleen varmistaa asiakirjojen todistamisen mahdollisuuden jopa olosuhteissa, joissa todistaminen olemalla fyysisesti läsnä mukaisesti ei ole mahdollista sosiaalisen etäännyttämisen sekä mahdollisten karanteenissa olemisen vuoksi.²⁴⁷

Ratkaisuna todistamisen mahdottomuuteen olemalla fyysisesti läsnä, Australiassa otettiin käyttöön todistaminen ns. audio-visuaalisen linkin avulla (AVL). Tämä tarkoittaa todistamista tavalla, jossa todistajat ovat todistamishetkellä yhteydessä asiakirjan laatijaan video- ja ääniyhteydellä mm. erilaisten sähköisten alustojen, kuten Zoom-, FaceTime- tai Skype-ohjelmien välityksellä.²⁴⁸ Useimmat Australian osavaltiot ja territoriot pitivät AVL-todistamisen sallittuna vain väliaikaisesti, eikä AVL-todistamista sallittu kaikkialla testamenttien osalta. Nimenomaan testamenttien todistaminen AVL:n välityksellä oli väliaikaisesti mahdollista Uudessa Etelä-Walesissa, Queenslandissa, Victoriassa, sekä Australian pääkaupunkiterritoriassa (Electronic Transactions Amendment (COVID-19 Witnessing of Documents) Regulation 2020, COVID-19 Emergency Response—Documents and Oaths) Regulation 2020 (Qld) pt. 2, COVID-19 Omnibus (Emergency Measures) (Electronic Signing and Witnessing) Regulations 2020 (Vic) pt. 5, ja COVID-19 Emergency Response Act 2020 (ACT) s 4).²⁴⁹

---

²⁴⁷ Purser, Cockburn, Crawford: Wills Formalities Beyond COVID-19: An Australian–United States Perspective, s. 2, Biemans: Will Requirements for Last Wills Remain as They Are? The ‘Physical Presence Requirement’ of Witnesses and Notaries in the Light of the COVID-19 Interim Measures and the EU Freedom of (Notarial) Services, s. 55–56

²⁴⁸ Purser, Cockburn, Crawford: Wills Formalities Beyond COVID-19: An Australian–United States Perspective, s. 3, Załucki: Preparation of Wills in Times of COVID-19 Pandemic – selected observations, s. 146, Biemans: Will Requirements for Last Wills Remain as They Are? The ‘Physical Presence Requirement’ of Witnesses and Notaries in the Light of the COVID-19 Interim Measures and the EU Freedom of (Notarial) Services, s. 52, Đurđić-Milošević: Testamentary Formalities in the Time of Pandemic, s. 433, s. 146

²⁴⁹ Testamenttien osalta AVL-todistaminen on tällä hetkellä pysyvästi voimassa Uudessa Etelä-Walesissa (Electronic Transactions Act 2000 (NSW) ss 14F ja 14G) sekä Victoriassa, jossa AVL-todistamista koskeva säännös liitettiin osaksi testamenttilainsäädäntöä (Wills Act 1997 (Vic) s 8A).

Australian reaktio koronaviruspandemian aiheuttamaan ongelmaan on osoitus valtion nopeasta sopeutumisesta yhteyskunnallisiin muutoksiin, jota Suomi on osoittanut testamenttien osalta hyvin niukasti.²⁵⁰ Suurimpana syynä Suomen koronavirukseen reagoimisen puutteesta voidaan kuitenkin pitää testamenttilainsäädäntömme hätätilatestamenttisäännöstä. Kansainvälisessä oikeuskeskustelussa on nostettu esille erityisesti civil law -oikeuskulttuuriin kuuluvien maiden reaktion puute testamentin todistamisen osalta pandemian aikana ja todettu tämän johtuvan holografisen testamentin laatimisen mahdollisuudesta.²⁵¹ Australian lainsäädäntö ei tunnista holografisia testamentteja, joten väliaikaisen lainsäädännön ja uusien ratkaisujen omaksuminen oli välttämätöntä, toisin kuin Suomessa, jossa holografinen testamentti on mahdollista katsoa päteväksi PK 10:3.1:n nojalla.²⁵² Toisaalta, toisin kuin osassa muista civil law -valtioissa, holografinen testamentti ei ole Suomessa PK 10:1:n mukaiselle testamentille vaihtoehtoinen tapa laatia testamentti, vaan kyse on nimenomaan *hätätilatestamentista*, jotka tulee käsittää suppeasti.²⁵³ Lisäksi AVL-todistaminen on katsottu holografisia testamentteja paremmaksi tavaksi laatia testamentti mm. siitä syystä, että holografisten testamenttien on katsottu johtavan herkemmin tuomioistuinriitoihin. Lisäksi AVL-testamentteja on pidetty nykyaikaisina.²⁵⁴

---

²⁵⁰ Laine, Ponka: Kirjallisen muodon täyttäminen sähköisesti, s. 1041. Ks. myös OM 17/41/2003 Perintökaaren uudistamistarpeet, s. 60.

²⁵¹ Biemans: Will Requirements for Last Wills Remain as They Are? The ‘Physical Presence Requirement’ of Witnesses and Notaries in the Light of the COVID-19 Interim Measures and the EU Freedom of (Notarial) Services, s. 55. Ks. myös Horton, Weisborg: COVID-19 and Formal Wills, s. 24.

²⁵² Reid, de Waal, Zimmermann: Testamentary Formalities in Historical and Comparative Perspective, s. 434 teoksessa Reid, de Waal, Zimmermann: Comparative Succession Law: Volume I: Testamentary Formalities, s. 434. Tuomioistuimet voivat kuitenkin hyväksyä holografisen testamentin sivuuttaen muotovaatimukset, mikäli testamentti täyttää asiakirjan määritelmän ja sen katsotaan vastaavan testamentin tekijän tahtoa. Ks. Wills Act 1936 (SA) s 12(2), Wills Act (WA) s 32(2), Succession Act 1981 (Qld) s 18, Wills Act 1997 (Vic) s 9, Succession Act 2006 (NSW) s 8, Wills Act 1968 (ACT) s 11A(1), Wills Act 2000 (NT) s 10, ja Wills Act 2008 (Tas) s 10)

²⁵³ Aarnio, Kangas: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s. 187, 200–201, ja Kangas: Perhevarallisuus-oikeus, s. 501.

²⁵⁴ Biemans: Will Requirements for Last Wills Remain as They Are? The ‘Physical Presence Requirement’ of Witnesses and Notaries in the Light of the COVID-19 Interim Measures and the EU Freedom of (Notarial) Services, s. 57, Purser, Cockburn, Crawford: Wills Formalities Beyond COVID-19: An Australian–United States Perspective, s. 2, ja Horton, Weisborg: COVID-19 and Formal Wills, s. 24. Vrt. Purser, Cockburn, Crawford: Wills Formalities Beyond COVID-19: An Australian–United States Perspective, s. 9, jossa AVL-todistamisen hyöty kuitenkin kyseenalaistetaan tilanteissa, joissa todistamistapa edellyttää ns. erikoistodistan (*“special witness”*) läsnäoloa. Australiassa Victorian osavaltio edellyttää AVL-todistamisessa toisen todistajan olevan erikoistodistaja. Käytännössä tämä viittaa asianajajaan tai rauhantuomariin (*Justice of the Peace*). Ks. Wills Act 1997 (Vic) s 3 ja 8A.

Siitä huolimatta, että hätätilatestamentti käsitettäisiinkin riittäväksi keinoksi laatia testamentti pandemian aikana, Australia osoittaa COVID-19-aikaisellaan toiminnallaan huomattavasti Suomea vastaanottavampaa suhtautumista nykyteknologian hyödyntämiseen testamenttioikeudessa. Vaikka Suomen lainsäädäntö olisikin toimiva, oikeusvertailu voi auttaa ymmärtämään ja havainnollistamaan entistä paremmin mitä Suomen oikeuden suhtautuminen testamentin muotoon on ja mitä se ei ole. Tässä tapauksessa vertailu johti vahvistuneeseen kuvaan suomen testamenttioikeuden formalistisuudesta sekä ankaruudesta, joka on todettu toimivaksi, mutta Australian käytännöistä päätellen ei suinkaan ainoaksi tavaksi säännellä testamentin muotoa.

6 Johtopäätökset

Testamentin muotovaatimukset sekä muotovaatimusten tulkinta on mahdollista tiivistää yksinkertaisesti kahteen virkkeeseen: Testamentin muotovaatimukset määritellään perintökaaren 10 luvun 1 §:ssä, jota saman luvun 2 ja 4 §§ tarkentavat. Niitä tulee noudattaa. Kyseinen tiivistelmä pitää täydellisesti paikkaansa, mutta samaan aikaan se jättää myös paljon kertomatta. Riippumatta lain säännösten tarkkuudesta ja kattavuudesta kaikkia tilanteita on mahdoton ennakoida. Lisäksi yhteiskunnan olosuhteiden muuttuminen ajan saatossa vaatii lain säännösten tulkinnan mahdollisuutta, jotta myös vanhempien lakien soveltaminen olisi mahdollista nykyajassa. Testamenttioikeuskaan ei ole välttynyt oikeuskirjallisuudessa käytyjen keskustelujen sekä tuomioistuinten lain soveltamisen muodossa esiintyvältä laintulkinnalta. Tässä tutkielmassa tarkastelin erittäin tiukkoina pidettyjä testamentin muotoa säänteleviä säännöksiä sekä niiden niihin kohdistuvaa oikeuskirjallisuuden ja -käytännön suorittamaa tulkintaa sekä hakenut vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin.

Työni tarkoitus on vastata kahteen ennalta määräämäni päätutkimuskysymykseen. Ensimmäinen kysymyksistä kuuluu: *mikä on testamentille säännelty muoto ja miksi se on niin tarkkaan säännelty?* Tähän kysymykseen liittyy alakysymys siitä, mikä on todistuslauselman todistusarvo testamentin pätevyteen liittyvissä kysymyksissä. Toisella asettamallani kysymyksellä pyrin selvittämään, *millä tavoin testamenttiin liitettyjä muotosäännöksiä on tulkittu käytännössä.* Vastauksia ensin mainitsemaani kysymykseen hain pitkälti lainsäädännöstä, nimenomaisesti perintökaaresta. Lisäksi perehdyin testamentin muotoa käsittelevien säännösten lisäksi muotoon liittyviin oppeihin – muotovirheoppiin sekä sen 1950-luvulla haastaneeseen muoto-funktio-oppiin. Lain ja oikeuskirjallisuuden lisäksi viittasin tutkielmassani oikeuskäytäntöön havainnollistaakseni testamentin muotoon suhtautumista käytännön tasolla. Lisäksi hyödynsin oikeuskäytännön tarkastelua etenkin jälkimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamisessa.

Vaikka kysymykseen siitä, mikä on testamentille säännelty muoto, voikin vastata suoraviivaisesti viittaamalla PK 10:1:n säännökseen, lähempi tutustuminen muotosäännöksiin tutkielman luvussa 3 auttoi esittämään lain sanamuotoa laajemman kuvan asiasta: Ensinnäkin muotovaatimukset voidaan erotella karkeasti kahteen ryhmään: vaatimukseen testamentin kirjallisesta muodosta sekä todistajia ja itse todistamista koskeviin muotovaatimuksiin. Mikäli tilanteessa ei ole kyse erikoistilanteesta, kuten hätätilatestamenttisäännöksen soveltamiseen oikeuttavasta hätätilasta, kaikkien, niin kirjallista muotoa kuin todistajia koskevien

muotovaatimusten, tulee täytyä. Lisäksi, kuten mm. todistuslauselman arvon tutkiminen osoitti, muotovaatimusten täytyminen on kyettävä näyttämään toteen.

Muotovaatimukseen perehtyminen kirjallisen muodon vaatimuksen osalta osoitti, ettei kyseistä vaatimusta ei ole rajoitettu liian suppeaksi. Testamentin kielellä taikka kirjoitusvälineellä ei ole väliä, kunhan testamentti on nimenomaan kirjallinen eikä esimerkiksi suullinen. Myös kirjoitusalusista voi olla niin paperia, pahvia kuin vaikka pala kaarnaa, kunhan testamentti on laadittu sille kirjallisessa muodossa. Kirjalliseen muotoon lasketaan kuuluvaksi myös testamentintekijän allekirjoitus, minkä erityisesti Laine ja Ponka otaksuivat yhdeksi osasyysiksi sille, ettei sähköisen asiakirjan voida katsoa täyttävän kirjallisen muodon vaatimusta.

Vaikka testamenttiin liitetty kirjallisen muodon vaatimus vaikuttaakin lavealta jättäen reilusti liikkumavaraa, mielessä on pidettävä etenkin oikeuskäytännöstä ilmennyt tulkinta, jonka mukaan sähköisessä muodossa olevat testamentit eivät täytä kirjallisen muodon vaatimusta. Tämän taustasyiksi ilmeni mm. testamentin muuttumattomuuden varmistaminen sekä allekirjoitusvaatimuksen sisällyttämisen osaksi kirjallisen muodon vaatimusta – nimittäin testamenttilainsäädäntö ei ole tunnustanut sähköisiä allekirjoituksia, vaikka moni muu oikeustoimi salliikin nykyään niiden soveltamisen. Vuonna 2004 oikeusministeriö katsoi laatimassaan työryhmämietinnössä OM 17/41/2003 olevan liian aikaista mahdollistaa sähköisten testamenttien laatiminen, mutta ei kieltänyt mahdollista muutosta tulevaisuudessa. Oikeusvertailu Australiaan, jossa asiakirjan määritelmä laajentaa perittävän mahdollisuuksia laatia testamentti monella tavalla myös sähköisesti ja jossa digitalisaatiota hyödynnettiin erityisesti koronapandemian aikana, vahvasti kuvaa Suomen oikeuden jäykkyydestä testamentin muodon suhteen. Vaikka Suomen testamentin muotoa koskeva oikeus onkin edelleen linjassa muiden pohjoismaiden kanssa, eivätkä muutosäännöksemme ole varsinaisesti jäljessä kehityksestä, muualla maailmalla ovet ovat jo alkaneet aueta mahdollisuudelle pitää sähköisessäkin muodossa olevia testamentteja pätevinä. Niinpä sähköistymisen yleistyessä, oikeusministeriön mietinnön ollessa tämän tutkielman laatimishetkellä lähes 20 vuotta vanha, sekä oikeustoimien tekemisen yleistyttyä Suomessa muilla oikeudenaloilla huomattavasti, uskallan väittää, että kyse on nyt vain ajan kysymyksestä kirjallisen muodon ulottamisesta sähköiseen muotoon.

Kirjallisen muodon vaatimuksen lisäksi testamentille säänneltyyn muotoon kuuluvat todistajat koskevat muotovaatimukset. Näihin kuuluvat todistajien vaadittu lukumäärä, kaksi, heidän yhtäaikainen läsnäolonsa sillä hetkellä, kun testamentin tekijä joko allekirjoittaa tai tunnustaa

testamenttiin jätetyn allekirjoituksen omakseen, sekä testamentin tekijän allekirjoituksen tai sen tunnustamisen jälkeinen todistajien nimikirjoitusten jättäminen testamenttiin. Todistajien on lisäksi oltava tietoisia siitä, että heidän todistamansa asiakirja on nimenomaan testamentti.

Todistajia koskevat muotovaatimukset ovat yksilöity PK 10:1:ssä huomattavasti tarkemmin kuin vaatimus kirjallisesta muodosta. Lisäksi niitä tarkentavat PK 10:2 sekä PK 10:4.

Perintökaaren 4 § täsmentää, ketkä ovat esteellisiä toimimaan tietyn henkilön testamentin todistajina, ja sisältää mm. luettelon suhteista, joissa todistaja ei saa olla testamentin tekijään taikka joissa todistajan todistamasta testamentista hyötyvä läheinen ei saa olla häneen itseensä. Vaikka ensisilmäyksellä luettelo näyttääkin suljetulta listalta, ratkaisu KKO 1993:126 osoitti, ettei se ole varsinaisesti sitä, pitämällä isäpuolisuhdetta, jota PK 10:4 ei mainitse, liian läheisenä. Ratkaisusta ilmeni, että todistajan jääviyttä arvioidessa huomioon tulee ottaa myös suhteen läheisyyden rinnastettavuus lain määrittämiin suhteisiin, eikä ainoastaan seurata laissa listattujen suhteiden tarkasti mutta sokeasti.

Perintökaaren 2 § taas vaatii todistajien allekirjoitusten oheen merkittävän ammattinsa, asuinpaikkansa, todistamisen ajan ja paikan sekä muut mahdolliset seikat, joilla voi olla vaikutusta testamentin pätevyYTEEN. Nämä muut mahdolliset seikat voidaan ilmaista todistuslauselman muodossa, jolla havaittiin olevan merkityksellistä todistusarvoa testamentin muodon arvioinnissa. Todistuslauselma osoittautui hyvin merkittäväksi osaksi testamenttia merkittävän todistusarvonsa vuoksi ratkaisussa KKO 2016:40, vaikkei se ole osa suoraan pätevyYTEEN vaikuttavia varsinaisia muotovaatimuksia. Ratkaisussaan korkein oikeus antoi todistuslauselmalle vahvan pätevyysolettaman todistajien muistamattomuudesta huolimatta ja osoitti, että todistuslauselmalla on huomattavaa painoarvoa testamentin pätevyYTEEN liittyvissä kysymyksissä. Aarnio ja Kangas totesivat oikeuskirjallisuudessa, ettei todistuslauselma ole täysin murtamaton. Kolehmainen kuitenkin huomautti KKO 2016:40:n oikeustapauskomentissaan ratkaisun todistavan, ettei todistajien muistamattomuus ainoana vastanäyttönä voisi riistää todistuslauselman näyttöarvoa. Korkein oikeus oli todennut ratkaisussaan saman, sekä ilmaissut, että riittävä näyttö todistuslauselmaa vastaan voisi kuitenkin kumota sen. Toisaalta todistuslauselman kaavamaisuus ja virheellinen käyttö on saanut osakseen kritiikkiä erityisesti oikeusvarmuuden heikentämisen johdosta. Vaikka todistuslauselman puute ei johda testamentin pätevyYTEEN, lauselman arvo ja merkitys todistusosiseikkana osoittautui selkeästi niin suureksi, että sen sisällyttäminen on todella hyvä keino vahvistaa testamentin saajan asemaa mahdollisia moittijoita vastaan.

Testamentille säännellyn muodon tutkimus osoitti, että myös PK 10:3:n sääntelemillä hätätilatestamenteillakin on omat muotovaatimuksensa. On kuitenkin tärkeää pitää mielessä, että vaikka hätätilatestamentit voidaankin katsoa omanlaiseksi testamenttityypiksi, hätätilatestamentin laatimista ei voi valita: Vertauskuvallinen lukko, joka estää turvautumisen PK 10:3:een, avautuu vain, mikäli testamentintekijä on ollut *estynyt* noudattamasta PK 10:1:n muutosäännöksiä *sairauden tai muun pakottavan syyn vuoksi* – toisin sanoen esteen syynä on ollut oltava jonkinnäköinen testamentin laatimishetkellä vallitseva hätätila. Vain tuolloin hätätilatestamenttisäännöstä voidaan harkita ja, mikäli näin tehdään, tutkia, täyttääkö testamentti PK 10:3:n muotovaatimukset. Hätätilatestamenteille säännelty muoto on joko kahden todistajan yhtäaikaisessa läsnäolossa jätetty suullinen testamentti taikka testamentin tekijän omakätisesti kirjoitettu sekä allekirjoitettu holografinen testamentti, jota todistajien puuttuminen ei heikennä.

Yksi tutkielmassa esittämistäni kysymyksistä koski sitä, miksi testamenteille säännelty muoto on niin tiukasti säännelty. Lainsäätäjän tarkoituksena on oikeuskirjallisuudessa todettu syynä olevan oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden ylläpitäminen. Monien yksittäisten muotovaatimusten on huomattu heijastavan lainsäätäjän erillisiä tarkoituksia, kuten testamentin tekijän huolellista harkintaa ja testamentin todistettavuutta. Lahtinen kuitenkin ilmaisi kirjoituksessaan, että kyseiset funktiot olivat toteutettavissa myös muilla keinoin kuin noudattamalla muotovaatimuksia. Niinpä vastauksena siihen, miksi muotovaatimukset ovat säännelty nimenomaan niin tiukasti ja miksei niistä lähtökohtaisesti jousteta, johtuu pyrkimyksestä pitää säännösten rajoista tiukasti kiinni, jotta oikeussubjektit eivät kohtaisi toivomattomia yllätyksiä, jotka horjuttaisivat niin oikeusvarmuutta kuin ennakoitavuutta. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että suureen kohtuuttomuuteen johtavassa tilanteissa muotovaatimuksista voitaisiin mahdollisesti joustaa, mutta vahva lähtökohta on yhä muutosäännösten noudattamisen vaatimuksen ankaruus. Tämän selittämiseksi tahdon viitata erityisesti Muukkosen esitykseen siitä, kuinka etenkin laajemman laintulkinnan mahdollistamisen myötä kääntyminen aiempaan oikeustilaan tulkintaa supistamalla katsotaan erittäin vaikeaksi, mikä taas johtaisi oikeusvarmuuden vaarantamiseen. Niinpä nimenomaan ankaralla oikeudella pyritään ylläpitämään oikeusvarmuutta ja estämään tulkinnan lipsumista ennakoimattomille poluille, jolloin oikeussubjektit voivat luottaa lain tekstiin.

Toinen tutkielmassa käsittelemistäni pääkysymyksistä kuuluu, millä tavalla testamenttiin liitettyjä muutosäännöksiä on tulkittu käytännössä. Oikeuskäytäntöön tutustuminen osoitti, että testamentin muutosäännöksiä tulkitaan käytännössä tiukasti ja että muotovirheellisyyden

sekä testamentin pätemättömyyden välillä vallitsee lähtökohtaisesti selkeä syy–seuraussuhde. Erityisesti testamentin todistamiseen liittyvien muotovaatimusten noudattamista on pidetty oikeuskäytännössä tärkeänä ja muutosäännöksiä on täten tulkittu hyvin joustamattomasti: Ratkaisu KKO 1985 II 103 havainnollisti oikeuskäytännön joustamattomuutta todistajien yhtäaikaisuusvaatimuksen osalta. Vaikka tapauksesta selvisi testamentintekijän tahdon vastaavan testamentin tekstiä ja vaikka testamentin tekijä oli ehtinyt harkita asiaa huolellisesti useamman vuoden ennen kuolemaansa, muutosäännösten noudattamisesta ei joustettu. Testamentti julistettiin pätemättömäksi sillä perusteella, etteivät todistajat olleet yhtäaikaisesti läsnä testamentin tekijän tunnustaessaan heille allekirjoituksensa. Vuosikymmen myöhemmin annettu ratkaisu KKO 1996:102 tulkitsi muutosäännöksiä yhtä ankarasti kuin sitä edeltänyt ratkaisu KKO 1985 II 103. Vuoden 1996 ratkaisun voidaan toisaalta käsittää esittävän muutosäännösten ankaruuden vielä selkeämmin, sillä tapauksesta tuli ilmi, että todistajien yhtäaikaisuus ei ole lähtökohtainen oletus. Päinvastoin, koska todistajia ei voitu kuulla eikä yhtäaikaisuudesta esitetty riittävää näyttöä testamenttiin vetoavan puolesta, testamentti julistettiin pätemättömäksi.

Myös hätätilatestamenttisäännökseen liittyvä oikeuskäytäntö sekä säännöksen rajoitettu sovellettavuus viittaavat vahvasti oikeuskäytännön tiukkaan muutosäännösten tulkintaan sekä pyrkimykseen ohjata oikeussubjekteja laatimaan testamenttinsa PK 10:1:n muutosäännöksiä noudattaen. Ratkaisussa KKO 1960 II 28 korkein oikeus ei hyväksynyt suullisesti tehtyä testamenttia, sillä testamentin tekijä ei ollut estynyt tekemästä testamenttia kirjallisesti. Sama vahvistui ratkaisussa KKO 1964 II 106, jossa testamentin tekijä oli pyytänyt toista henkilöä allekirjoittamaan testamentin hänen puolestaan johtuen hänen kätensä tärinästä. Ratkaisu 1972 II 60 jatkoi samaa linjaa, sillä testamentin tekijän tilan ei katsottu riittäneen pakottavaksi syyksi, kuten ei myöskään hänen kielivaikeuksiensa. Tästä huolimatta oikeudenmukaisuuden toteutumisen varmistaminen korostuu erityisesti hätätilatestamenteissa, joissa pyritään välttämään psyykkisen esteen riman asettamista liian korkealle. Sama ilmenee myös mm. siitä, kuinka omakätisyyden vaatimusta on voitu tulkita holografisten testamenttien osalta tarpeen tullen joustavasti, sekä siitä, kuinka ratkaisussa KKO 1987:37 hätätilatestamentin muotoa noudattamaton testamentti katsottiin päteväksi rinnastamalla se PK 10:3:ssa tarkoitettuihin testamentteihin. Ratkaisu KKO 1974 II 84 taas käsitteli tapausta, jossa niin allekirjoitus kuin päiväys olivat puutteellisia. Kyse ei ollut suullisesta hätätilatestamentista, mutta holografisen testamentin allekirjoitusvaatimuskaan ei täyttynyt. Sen sijaan, että korkein oikeus olisi kuitenkin suoraan hylännyt testamentin pätevyyden allekirjoituksen

puutteellisuudesta johtuen, se harjoitti harkintavaltaansa ja katsoi testamentin päteväksi hätätilatestamenttina.

Huolimatta siitä, että oikeuskäytäntö on tulkinnut muutosäännöksiä pitkän aikaa hyvin tiukasti, oikeuskirjallisuudessa esitetyt ennustukset tämän linjan vähittäisestä muutoksesta eivät kuitenkaan tule täysin tyhjistä. Vaikka oikeuskäytäntö todistaakin muutosäännösten ankaran tulkinnan, esittää se myös tilanteita – vaikkakin hyvin poikkeuksellisia sellaisia – joissa oikeus on hellittänyt pitkään vallinneesta tiukasta linjasta.

Joustavammilla muutosäännöksillä olisi mahdollista varmistaa, että muotoa noudattavat oikeussubjektit tietäisivät oikeustoimensa päteviksi ja niitä noudattamattomat voisivat kohtuuttomissa tilanteissa luottaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Tällaisen käytännön heikkoutena voidaan nähdä käytännön ongelmat, kuten tuomioistuinriitojen lisääntyminen ja sitä kautta tuomioistuinten ruuhkautuminen, asianosaisten kulujen nousu sekä pitkät ja aikaa vievät riitaprosessit. Toisaalta esimerkiksi Australiassa suopeampi tulkinta sekä tiukoista muutosäännöksistä irtautuminen ei ole osoittanut ylitsepääsemätöntä tuomioistuinten ruuhkautumista, mikä vahvistaa ajatusta siitä, että mahdollisesti Suomessakin voidaan pian ottaa pieni askel loitommaksi ankarista muotovaatimuksista.

Muutosta voi ennakoida myös sähköisiin testamentteihin kohdistuvan linjauksen osalta: Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa HO 11.9.2014 421 testamentti, johon testamentin tekijä oli liittänyt skannatun allekirjoituksensa sähköisesti, katsottiin päteväksi. Riippumatta siitä, että hovioikeuden ratkaisujen velvoittavuus on varsin heikkoa, voidaan kyseinen ratkaisu silti tulkita pieneksi liikehinnäksi kohti suopeampaa suhtautumista sähköisiin testamentteihin. Rovaniemen hovioikeus on toisaalta ilmaissut ratkaisussa HO 17.10.2019 361, ettei oikeuskäytäntö ole antanut hyväksyntää muoto-funktio-opille. Toisaalta hovioikeuden kanta ei ole yllättävä, sillä siinäkin tilanteessa, että muutos on tapahtumassa, uskon sen tapahtuvan hitaasti.

Koska keskityin tarkastelussani testamentin nykyisiin muotovaatimuksiin sekä niiden tulkintaan, mielenkiintoiseksi kysymykseksi jää, kuinka Suomen testamentin muotoa koskeva oikeuskäytäntö sekä lainsäädäntö kehittyvät tästä eteenpäin. Etenkään tuomioistuimet eivät voi välttyä yhteiskunnan muutoksista syntyviltä uudenlaisilta tapauksilta, joissa testamentin muutosäännösten soveltaminen ja tulkinta meidän oikeusjärjestyksellemme

ennennäkemättömissä tilanteissa tulee ajankohtaiseksi. Tämä kysymys jää kuitenkin selvitetäväksi muille, tuleville tutkimuksille, sekä ajalle näytettäväksi.

Liite 1. HovR T 11306-12. Tekstiviestimuotoinen testamentti (Ruotsi)

HovR T 11306-12

HovR T 11306-12

HovR T 11306-12

Klander av testamente m.m.

Solna tingsrätt

SOLNA TINGSRÄTT

Avdelning 3

DOM

2012-11-16 Meddelad i Solna

Mål nr T 5746-11

PARTER

KÄRANDE

Susanne Miilto, 620809-0321

Tobaksvägen 38

123 57 Farsta

Ombud: Jur.kand. Annika Melin

Advokatfirman Lorenius & Partners AB

Biblioteksgatan 29, 7 tr

114 35 Stockholm

SVARANDE

1. Christoffer Forsberg, 830310-8511

c/o Hansson

Törelvägen 100

906 28 Umeå

2. Barbro Wathne, 420912-1260

Rallaregränd 1

192 70 Sollentuna

Ombud för 1-2: Advokat Marie Wessel

Box 27707

115 91 Stockholm

3. Daniel Villa Bégat, 820318-0099

c/o J Villa Ruiz

Skyttvägen 22

192 58 Sollentuna

Domslut

1. Käromålet ogillas.

2. Susanne Miiltoip ska ersätta Christoffer Forsbergs och Barbro Wathnes rättegångskostnader med 85 375 kr, varav 66 300 kr avser ombudsarvode jämte ränta enligt 6 § rättelagen från denna dag till dess betalning sker.

BAKGRUND

I oktober år 2010 skickade Johnny Gullberg, i samband med att han skulle utföra ett fallskärmschopp, två meddelanden på Facebook till vännen Ronny Tholander. Av meddelandena framgick vad som skulle hända med hans kvarlåtenskap för det fall en olycka skulle inträffa. Av det ena meddelandet framgick att förordnandena skulle upphöra att gälla om ingen olycka inträffade.

Den 18 december 2010 avled Johnny Gullberg genom självmord och efterlämnade som närmast legala arvinge sin mor Susanne Miiltoip. Klockan 04.05, någon eller några timmar innan han avled, skickade han ett sms-meddelande från sin mobiltelefon till Ronny Tholander. Sms:et lød:

"Lägenheten skall säljas..Halva går till dig Ronny..Bilen till Christoffer Forsberg... 100 tusen till daniel villa... 100 tusen till murre resten till Barbro Wathne"

Parterna är överens om att det var Johnny Gullberg som skickade sms:et. Parterna är vidare överens om följande. "Ronny" syftar på Ronny Tholander. "Murre" syftar på en bekant som heter Johan Muhrén. Ronny Tholander och Johan Muhrén har förklarat att de inte har några anspråk på Johnny Gullbergs kvarlåtenskap med anledning av sms:et. Christoffer Forsberg och Daniel Villa Bégat är vänner till Johnny Gullberg. Barbro Wathne är hans farmor. Mellan å ena sidan Johnny Gullbergs efterlevande sambo Nina Larsson och å andra sidan dödsboet har ingåtts en överenskommelse avseende bodelning. Bilen finns hos Johnny Gullbergs mormor Britt-Marie Gullberg. Lägenheten är såld för ca 2,3 miljoner kr, varav ca 700-800 000 kr finns kvar att fördela sedan skulder har betalats. Samtliga kontanta medel finns på konton i Johnny Gullbergs namn. Beroende av bilens värde uppgår kvarlåtenskapens sammanlagda värde, efter avdrag för skulder, till cirka en miljon kronor.

Twisten gäller om sms:et utgör ett s.k. holografiskt testamente enligt 10 kap. 3 § första stycket sista ledet ÄB och - i så fall - om testamentet är ogiltigt på grund av att Johnny Gullbergs tillstånd vid upprättandet av sms:et var sådant att det är att jämställa med en psykisk störning. Parterna är överens om att svarandeparterna har bevisbördan för att sms:et utgör ett holografiskt testamente och att Susanne Miiltoip har bevisbördan för att Johnny Gullbergs tillstånd vid upprättandet av sms:et var sådant att det är att jämställa med en psykisk störning.

YRKANDEN

Susanne Miiltoip

Susanne Miiltoip har yrkat att tingsrätten ska fastställa att sms-meddelandet som skickades från Johnny Gullbergs telefon den 18 december 2010 kl. 04.05 inte utgör ett testamente. För det fall att tingsrätten finner att sms-meddelandet är ett testamente har Susanne Miiltoip yrkat att tingsrätten ska fastställa att testamentet är ogiltigt.

Barbro Wathne, Christoffer Forsberg och Daniel Villa Bégat

Barbro Wathne, Christoffer Forsberg och Daniel Villa Bégat har bestritt Susannes yrkanden.

Susanne Miiltoip, Barbro Wathne och Christoffer Forsberg har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

GRUNDER

Susanne Miiltoip

Grunden för förstahandsyrkandet är att textmeddelandet inte är att betrakta som ett testamente, dels eftersom det inte utgör en rättshandling avseende kvarlåtenskapen och dels eftersom det inte är fråga om ett förordnande, det vill säga ett uttryck för Johnny Gullbergs yttersta vilja och testamente.

Grunden för andrahandsyrkandet är att testamentet är ogiltigt, dels jämlikt [13 kap. 1 §](#) jämfört med [10 kap. 3 §](#) ärvdabalken eftersom textmeddelandet inte uppfyller kraven för ett holografiskt testamente; (i) Johnny Gullberg befann sig inte i en nödsituation vid textmeddelandets tillkomst, och (ii) textmeddelandet innefattar inte en egenhändigt skriven och undertecknad handling, dels jämlikt [13 kap. 2 §](#) ärvdabalken eftersom Johnny Gullberg vid textmeddelandets tillkomst var så höggradigt alkoholpåverkad att hans tillstånd var att betrakta som en psykisk störning.

Barbro Wathne, Christoffer Forsberg och Daniel Villa Bégat

Sms-meddelandet är ett s.k. holografiskt testamente enligt [10 kap. 3 § första stycket ÄB](#) eftersom det är en rättshandling och den ger uttryck för Johnny Gullbergs yttersta vilja. Johnny Gullberg var i en nödsituation när meddelandet skickades. Testamentet är, med hänsyn till tekniskt utveckling, upprättat enligt de formregler som föreligger. Johnny Gullberg var när han skickade sms:et inte så berusad att hans tillstånd kan jämföras med att han led av en psykisk störning.

UTREDNINGEN

Förhör under sanningsförsäkran har på Christoffer Forsbergs och Barbro Wathnes begäran hållits med Barbro Wathne. På Susanne Miiltops begäran har vittnesförhör hållits med Britt-Marie Gullberg. På Susanne Miiltops, Barbro Wathnes och Christoffer Forsbergs begäran har vittnesförhör hållits med Nina Larsson och Ronny Tholander.

Susanne Miiltopt har som skriftlig bevisning åberopat e-postkorrespondens mellan ombudet Annika Melin och professor Wayne Jones vid Rättsmedicinalverket, innefattande infogad tabell om kliniska effekter vid olika promillehalter i blodet hos vuxna personer med normal alkoholvana. Susanne Miiltopt, Barbro Wathne och Christoffer Forsberg har åberopat Johnny Gullbergs textmeddelande skickat via sms kl. 04.05 den 18 december 2010 (såsom det nedtecknats i bouppteckningen), två Facebook-meddelanden från Johnny Gullberg till Ronny Tholander i oktober år 2010 samt utlåtande avseende rättsmedicinsk undersökning från Rättsmedicinska avdelningen i Solna.

Daniel Villa Bégat har inte åberopat någon bevisning.

Barbro Wathne har, hört under sanningsförsäkran, uppgett i huvudsak följande. Johnny Gullbergs båda föräldrar missbrukade när Johnny föddes. Föräldrarna separerade och Johnny följde med Susanne Miiltopt till ett behandlingshem i södra Sverige. Det gick inte så bra på behandlingshemmet för Susanne och därför flyttade Johnny till en stödfamilj där han kom att bo i tio år. Susanne var nere och hälsade på Johnny en gång på fosterhemmet. I tonåren flyttade han till sin avlidna pappas fru Inger i Härnösand. Där bodde han och gick klart grundskolan och gymnasiet. Under Johnnys uppväxt pendlade Susanne mellan behandlingshem, egna boenden och fängelsevistelser. Johnny betydde allt för Barbro Wathne, hon var hans förmyndare tills han blev myndig och hon fungerade som en stödperson åt fosterfamiljen. Johnny försökte ta sitt liv vid ett tillfälle år 2006 och han ringde till henne på natten för att han ville tacka henne för allt. Hon försökte under åren medla mellan Johnny och Susanne men Johnny sa åt henne att "lägga ned" annars skulle han inte ringa henne igen. Han ville inte prata med Susanne eller ha någon kontakt. Hon fick inte ge ut hans adress och han blev vansinnig en gång när han hade fått ett kort från Susanne och han trodde att det var hon som gett ut adressen. Johnnys flickvän talade även om för henne att Johnny inte ville att hon skulle ha kontakt med Susanne. Johnny ville inte att hans mamma skulle ärvä honom.

Britt-Marie Gullberg har, under ed, uppgett i huvudsak följande. När Johnny föddes bodde han och Susanne hemma hos henne och Johnnys morfar eftersom Susannes och Johnnys pappas lägenhet var en "knarkarkvart". När Johnny var närmare ett år fick Susanne en lägenhet i närheten av henne i Skogås. Susanne och Johnny flyttade senare till Edsberg tillsammans med Johnnys pappa men föräldrarna separerade igen. Strax innan Johnny skulle fylla fyra år flyttade han och Susanne till ett behandlingshem i

Västergötland. Därefter flyttade Johnny till en stödfamilj. När Susanne flyttade tillbaka till Stockholm ringde Susanne till Johnny och hälsade även på honom. Hon och Johnnys morfar hade Johnny i tvåveckorsperioder hos sig på Gotland på somrarna. Ibland var han uppe hos dem på jullov tillsammans med Susanne. Hon har inte haft så mycket kontakt med Johnny sedan han flyttade till Varberg. Det har mest varit telefonkontakt och hon som har ringt till Johnny. I samband med självmordsförsöket i Varberg fick morfar ett intalat meddelande på sin mobiltelefon. Johnny var mycket ledsen och talade om att han inte orkade längre. Han sa att han älskade dem

och att han ville ta farväl. Farmor Barbro ringde till dem i januari år 2008 och talade om att Johnny hade flyttat till Stockholm, vilket de inte visste att han hade gjort. På sommaren år 2009 skulle Johnny fira midsommar på Gotland och då kom han förbi dem och hälsade på. Han berättade att han hade sökt till kiropraktorutbildningen. Hon sa till Johnny att han hade en stående inbjudan att komma hem till henne och äta middag eftersom han skulle bli en fattig student. Det var innan han fick ut sitt arv efter farfar. Johnny var hemma hos dem ungefär var fjortonde dag. Johnny frågade henne och morfar om de ville bli hans mentorer. Den sista kontakten hon hade med Johnny var på fredag eftermiddag den 17 december 2010. Hon ringde upp Johnny och han hade låtit lättad. Han och Nina hade bestämt sig för att separera. Han planerade att bo kvar i lägenheten och skulle försöka hyra ut ett rum eftersom han tyckte att lägenheten var för stor. Det lät som att han hade planer för framtiden och att han inte hade några tankar på att ta livet av sig just då. Hon tror att självmordet var en ren aggressionshandling riktad mot Nina och hon tror inte att hans avsikt var att dö.

Nina Larsson har, under ed, uppgett i huvudsak följande. Johnny och hon var sambor och hade känt varandra sedan september 2008. Johnny var glad som person men han hade sina svackor. Det blev värre och värre och till slut var han väldigt aggressiv och impulsiv. De bråkade mycket de sista fyra månaderna. Han hade det jobbigt med skolan, var vaken på nätterna och sov på dagarna. Den 17 december 2010 skulle hon ut med en kompis. De hade ett mindre gräl innan hon gick hemifrån. Johnny ville vara med henne den kvällen och ville inte att hon skulle gå ut. De hade sedan sms-kontakt under hela kvällen och Johnny gick ut med sina kompisar. De blev sams över sms och bestämde sig för att ta en taxi hem. Johnny skulle komma förbi henne med en taxi. När hon stod på Stureplan med en kompis och väntade kom det helt plötsligt någon från sidan och kastade sig över henne och puttade ut henne i gatan. Personen skrek "hora" och "fitta" till henne. Hennes kompis drog med sig henne och frågade vem personen var. Hon tittade till och såg att det var Johnny. Polisen kom och slet isär henne och Johnny. Hon åkte hem till sin kompis den natten. Hon kan inte svara på hur berusad han var och hon har aldrig sett honom i ett liknande tillstånd tidigare. Hon skrev inga fler sms till honom den natten. Johnny skrev dock till henne och frågade var hon var och att hon inte var välkommen hem igen. Sista sms:et tror hon att hon läste när hon vaknade på morgon. I det stod "jag hittade inga piller så jag får hänga mig". Hon visste inte om han menade allvar och hon hoppades såklart att det inte var så men eftersom det var det sista sms:et hon fick den natten blev hon orolig. De hade pratat om att separera innan den 17 december men hade inte bestämt något då. De ville ha kvar relationen men ville inte bo under samma tak eftersom de bråkade så mycket. Johnny och Susanne hade ingen relation under den tid hon och Johnny var tillsammans. Hon träffade Susanne för första gången efter Johnnys död. Hon har träffat Johnnys farmor men inte hans mormor och morfar under tiden Johnny levde. Hon tror inte att det är någon slump att Johnny avled den aktuella natten.

Ronny Tholander har, under ed, uppgett i huvudsak följande. Han lärde känna Johnny år 2004 genom gemensamma bekanta i Varberg. Han kände honom väldigt bra. Johnny var en glad kille med mycket i bagaget. De kommunicerade med varandra via Facebook, sms och telefonsamtal. Johnny hade först försökt ringa till honom på natten den 18 december utan att han vaknade och därefter hade Johnny skickat sms:et. Sms:et var välformulerat och korrekt. Johnny hade klarat av att skriva sms:et även om han var väldigt berusad. Man ska ha i åtanke att Johnny har festat ganska mycket i sina dagar och han hade klarat av att skicka sms:et och vetat vad han gjorde även med den promillehalt som han hade när han dog. Det är ingen tvekan om att meddelandet handlade om Johnnys kvarlåtenskap och vem som skulle få vad. Han försökte ringa till Johnny på morgonen eftersom han blev väldigt orolig när han fick ett sms som var ett testamente. Det är uppenbart att Johnny ville ta sitt liv. Hade han inte velat det hade han ju bara kunnat resa sig upp. Johnny har mått fruktansvärt dåligt och han har berättat lite om sin uppväxt. Det han varit med om är sådant som påverkar en hela livet. Han fick ett e-postmeddelande på Facebook i oktober år 2010 från Johnny när Johnny skulle hoppa fallskärm. Det var utifall att något skulle gå fel. Johnny och han pratade aldrig om det efteråt. Han har valt att avstå sin del enligt testamentet efter att han hört hur vissa i Johnnys släkt betett sig. Han tycker att släkten får reda ut det själva. Det är tragiskt att Johnnys önskan inte respekteras.

Domskäl

Utgör textmeddelandet ett holografiskt testamente?

Var Johnny Gullberg i nöd vid upprättandet av meddelandet?

Enligt 10 kap. 3 § ärvdabalken ska, för att det ska vara fråga om ett nödtestamente, personen som upprättat testamentet av sjukdom eller annat nödfall varit förhindrad att upprätta ett ordinärt testamente. Oavsett vilken av de två typer av nödtestamenten som är för handen - muntligt eller holografiskt testamente - är tillämpningsområdet alltså begränsat till de fall då testator på grund av sjukdom eller annat nödfall inte kan upprätta ett testamente enligt reglerna i 10 kap. 1 § ärvdabalken. I praxis har frågan uppkommit huruvida personer som begår självmord kan anses ha varit förhindrade att upprätta ordinära testamenten eftersom de själva kan sägas ha framkallat nödsituationen. Vad som i praxis har visat sig avgörande har dock varit testators egen uppfattning om situationen, vilket medfört att handlingarna har godtagits som holografiska testamenten (se NJA 1938 s. 511 och NJA 1950 s. 498).

Följande är i målet ostridigt eller utrett. Johnny Gullberg har under hela sitt liv i perioder mått psykiskt dåligt. Vid ett tillfälle år 2006 försökte han ta sitt liv. Natten den 18 december 2010 var Johnny Gullberg kraftigt berusad och, när han skildes åt från Nina Larsson, i ett mycket upprört tillstånd. Han fortsatte att skicka sms till henne men fick inga svar tillbaka. Han ringde till Ronny Tholander som låg och sov och därför inte svarade. Han avled omkring kl. 05.30 - 06.00 på morgonen. Smsmeddelandet till Ronny Tholander skickades kl. 04.05, en och en halv till två timmar före hans död. Sammantaget finner tingsrätten, i enlighet med praxis, att Johnny Gullberg haft fog för att uppfatta situationen som ett sådant nödfall som berättigar till avsteg från den vanliga ordningen kring testamente.

Är det en egenhändigt skriven och undertecknad handling?

Enligt 10 kap. 3 § sista ledet ärvdabalken är ett holografiskt testamente en av testator egenhändigt skriven och undertecknad handling. Att handlingen ska vara skriven med testators egen hand har av många tolkats som att den inte till någon del får vara maskinskriven eller tryckt. Genom det anses tillförlitligheten öka för att det som förordnats är äkta och allvarligt menat. I kommentaren till ärvdabalken ifrågasätter Walin om inte testators vilja kan visas även om förordnandet är skrivet på maskin och undertecknat för hand. Walin anför att testamentet ju är egenhändigt skrivet om det är testator som skrivit texten. I övrigt borde man inte kräva mer än övertygelse om att det är testator som skrivit texten. Enligt Walin bör man möjligen med tanke på att det är fråga om nödsituationer kunna gå ännu längre i liberalitet. Det är över huvud taget motsägelsefullt att upprätthålla onödiga formkrav när en nödsituation föreligger, om man kan känna sig säker på att förordnandet härrör från testator och hans viljeyttring är tillräckligt tydlig (se Walin/Lind, Kommentar till Ärvdabalken, Del I s. 293 f.).

Tingsrätten gör härvid följande överväganden. Nuvarande ärvdabalk infördes år 1958 och reglerna i dess tionde kapitel är sedan dess oförändrade. I dag, femtiofyra år senare, har samhället genomgått en teknisk utveckling som saknar motstycke och som naturligtvis inte gick att förutse vid ärvdabalkens tillkomst. Internet, datorer och mobiltelefoner har förändrat vårt sätt att kommunicera och för de flesta människor ligger det säkerligen närmre till hands att söka information via internet i stället för på bibliotek, att skriva inköpslistan i mobiltelefonen i stället för på papper och att skicka e-post i stället för vanligt brev. De som har en mobiltelefon i fickan är förmodligen betydligt fler än de som har papper och penna. Syftet med föreskriften om att ett testamente ska vara undertecknad av testator är att klarlägga att handlingen kommer från testator och att innehållet i handlingen utgör ett slutligt förordnande, se NJA 1993 s. 341. I nyss nämnda rättsfall underkändes egenhändigt skrivna anteckningar som holografiskt testamente eftersom de inte varit undertecknade. Två av Högsta domstolens ledamöter var skiljaktiga och ville godkänna handlingen som testamente. De anförde att

formkravet inte bör ges en mera långtgående innebörd än vad som är motiverat med tanke på syftet med föreskriften, nämligen att säkerställa att förordnandet kommer från testatorn och att det är allvarligt menat.

Det är ostridigt att det är Johnny Gullberg som skrivit sms-meddelandet på sin mobiltelefon och skickat det till Ronny Tholander samt att det är skrivet ett par timmar innan han tog sitt liv. Av meddelandet framgår klart och tydligt vem som ska få vad och det avslutas med "resten till Barbro Wathne". Enligt tingsrättens mening finns det inte utrymme för någon annan tolkning än att innehållet i handlingen utgör ett slutligt förordnande. Det faktum att Johnny Gullberg i sitt sms-meddelande uteslöt personer som han tidigare gett uttryck för att vilja gynna kan inte ändra den bedömningen. Både genom de Facebook-meddelanden som Johnny Gullberg skickat inför ett fallskärmshopp två månader tidigare och sms-meddelandet som han skrev strax innan sin död har Johnny Gullberg tydligt visat att det var viktigt för honom att förordna om sin kvarlåtenskap. Genom att Johnny Gullberg har skickat sms-meddelandet till Ronny Tholander får det anses klarlagt att Johnny Gullberg godtagit det han skrivit samt att meddelandet utgjort ett slutligt förordnande. Genom den oerhörda tekniska utvecklingen som skett sedan tillkomsten av nuvarande bestämmelser om nödtestamente och den inverkan utvecklingen fått på människors sätt att kommunicera bör det enligt tingsrättens mening vara möjligt att på detta sätt förordna om sin kvarlåtenskap. Det ska understrykas att detta resonemang inte på något sätt avser ordinära testamenten utan endast bör vara tillämpligt på de fall då nöd förelegat. Att, som kåranden, resonera i termer av krav på kvalificerade elektroniska signaturer för att en digital underskrift ska anses giltig låter sig inte göras i dessa situationer. Sammantaget finner tingsrätten att det av Johnny Gullberg den 18 december 2010 upprättade och skickade smsmeddelandet ska anses uppfylla kraven på en egenhändigt skriven och undertecknad handling.

Ger meddelandet uttryck för Johnny Gullbergs yttersta vilja?

Enligt [11 kap. 1 § första meningen](#) ärvdabalken stadgas att "åt testamente ska givas den tolkning som må antagas överensstämma med testators vilja". Bestämmelsen ger uttryck för grundprincipen för all testamentstolkning, nämligen viljeprincipen. Viljeprincipen är utpräglat subjektiv och innebär att man vid tolkningen av ett testamente ska söka den bakom förordnandet liggande viljan. Om vilja och viljeförklaring inte stämmer överens är det den bakomliggande viljan som är avgörande. Vid tolkning av ett testamente ska man i första hand söka den individuella testators faktiska vilja (se Walin/Lind, Kommentar till Ärvdabalken, Del I s. 319 f.).

I förevarande fall är det ostridigt att det är Johnny Gullberg som skrivit smsmeddelandet och skickat det till Ronny Tholander. Ronny Tholander har uppgett att det för honom framstod som självklart att sms-meddelandet var ett testamente och att Johnny Gullbergs avsikt med meddelandet varit att förordna om sin kvarlåtenskap. Av de två meddelandena som Johnny Gullberg på Facebook skickat till Ronny Tholander och som åberopats som bevisning i målet framgår att Johnny Gullberg tidigare förordnat om sin kvarlåtenskap. Meddelandena på Facebook skickades i oktober år 2010, två månader innan Johnny Gullberg avled. De skrevs av Johnny Gullberg inför ett fallskärmshopp han skulle utföra och meddelandena har rubriken "In case of death" och det första meddelandet har underrubriken "testamente". I det första meddelandet har Johnny Gullberg inlett med att skriva sitt fullständiga namn och personnummer. Därefter har han angett att det som står i meddelandet är hans sista vilja för det fall att en olycka sker och att det upphör att gälla om ingen olycka inträffar. De som omnämns som testamentstagare är Nina Larsson, Barbro Wathne, Susanne Miilto, Daniel Villa Bégat, Ronny Tholander, Eddie och Britt-Marie Gullberg, Linda Enhamn, Christoffer Forsberg och Astrid Lindgrens barnsjukhus. Slutligen har Johnny Gullberg angett att meddelandet skickats till Daniel Villa Bégat, Christoffer Forsberg och Ronny

Tholander. Det framgår i slutet av meddelandet att det skickades den 23 oktober kl. 07.21. Sex minuter senare skickade Johnny Gullberg ytterligare ett meddelande med den ändringen att Nina Larsson skulle erhålla två hundra tusen kronor mindre än vad han först förordnat om och att dessa pengar i stället skulle tillfalla Johan

Backlund. Nina Larsson har uppgett att Johnny Gullberg vid tidpunkten för fallskärmsshoppet var glad och nykter. Susanne Miilto har gjort gällande att det av Facebookmeddelandena, till skillnad från sms-meddelandet, framgår tydligt att det är fråga om ett testamente och att sms-meddelandet således inte ger uttryck för Johnny Gullbergs slutliga vilja. Barbro Wathne och Christoffer Forsberg har gjort gällande att Facebookmeddelandena jämte sms-meddelandet ger uttryck för Johnny Gullbergs slutliga vilja.

Tingsrätten konstaterar inledningsvis att Johnny Gullberg, av vad som framkommit av utredningen i målet, vid tidpunkten för upprättandet av Facebook-meddelandena varken av sjukdom eller av annat nödfall varit förhindrad att upprätta ett ordinärt testamente. Det faktum att han benämnt meddelandet "testamente" samt att han angett sitt fullständiga namn och personnummer gör inte meddelandet till ett mer giltigt testamente än det sms-meddelande han skickade på natten den 18 december 2010. Angivna som testamentstagare i Facebook-meddelandena uppgavs Nina Larsson, Barbro Wathne, Susanne Miilto, Daniel Villa Bégat, Ronny Tholander, Eddie och Britt-Marie Gullberg, Linda Enhamn, Christoffer Forsberg, Johan Backlund och Astrid Lindgrens barnsjukhus. Angivna som testamentstagare enligt sms-meddelandet uppgavs Barbro Wathne, Daniel Villa Bégat, Ronny Tholander, Christoffer Forsberg och Johan Muhrén. Av utredningen i målet, främst åberopade förhör, har framkommit att Johnny Gullberg växt upp i fosterfamilj som en följd av att båda hans föräldrar var och modern fortfarande är missbrukare. Hans farmor, Barbro Wathne, var hans förmyndare till dess att han blev myndig och de hade kontinuerlig kontakt genom hela Johnny Gullbergs liv. Kontakten mellan Johnny Gullberg och hans mor Susanne Miilto samt hans morföräldrar ter sig ha varit mer komplicerad och sporadisk. Nina Larsson har uppgett att hon under de två år som hon var tillsammans med Johnny Gullberg, vilka också blev hans sista, varken träffade Susanne Miilto eller Eddie och Britt-Marie Gullberg. Nina Larsson har även uppgett att hon och Johnny Gullberg bråkade mer eller mindre hela kvällen innan han dog och att hon aldrig sett Johnny Gullberg så arg. Barbro Wathne har berättat att Johnny Gullberg uttryckligen sagt åt henne att sluta försöka medla mellan honom och Susanne Miilto.

Av vad som framkommit i utredningen är det visat att Johnny Gullberg inte varit främmande för att förordna om sin kvarlåtenskap. Endast två månader innan sin död skrev och skickade han två meddelanden med en förteckning över människor han ville skulle ärva honom för det fall en olycka skulle inträffa. Det är inte från någon parts sida ifrågasatt att dessa två meddelanden inte skulle vara ett uttryck för Johnny Gullbergs vilja. Natten då han avled skickade han också ett meddelande med en förteckning över människor han ville skulle ärva honom. I den förteckningen valde Johnny Gullberg att endast ta upp fyra av de personer som omnämnts i Facebookmeddelandena samt ytterligare en person. Mot bakgrund av det Nina Larsson uppgett om sina sista kontakter med Johnny Gullberg förfaller det inte som anmärkningsvärt att Johnny Gullberg inte omnämner Nina Larsson i sms-meddelandet. Det som framkommit kring Johnny Gullbergs uppväxtförhållanden och kontakter med modern sammantaget med sättet han avled på gör att det inte heller framstår som främmande att han valde att utelämna henne i sitt testamente. I kommentaren till [11 kap. 1 §](#) ärvdabalken framgår att testamente är en "akt av givmildhet, vilken bygger på testators goda vilja och vilken denne alltid kan återkalla" (Walin/Lind, Ärvdabalken I, s. 319 f.). Det faktum, som tidigare anförts, att Johnny Gullberg i sitt sms-meddelande uteslöt personer som han tidigare gett uttryck för att vilja gynna kan inte innebära att smsmeddelandet inte kan anses vara ett uttryck för hans yttersta vilja. Tvärtom finner tingsrätten genom en samlad bedömning att innehållet i sms-meddelandet skickat av Johnny Gullberg den 18 december 2010 var ett uttryck för hans yttersta vilja.

Är testamentet ogiltigt på grund av att Johnny Gullberg vid dess upprättande var i ett sådant tillstånd att det är att jämföra med en psykisk störning?

Enligt [13 kap. 2 §](#) ärvdabalken är ett testamente ogiltigt om det har upprättats under påverkan av en psykisk störning. Under detta begrepp kan även falla tillfälliga tillstånd till följd av exempelvis alkoholförtäring. Om testator skulle ha lidit av en psykisk störning blir testamentet ogiltigt endast om dess upprättande eller innehåll påverkats av den psykiska störningen. Det finns alltså ett krav på orsakssamband (se Agell, Testamentsrätt, s. 56). Bevisbördan, om formkraven är uppfyllda, tillkommer den som påstår att testamentet är ogiltigt. Denne ska

således visa att testator vid upprättandet av testamentet led av en psykisk störning som gjorde att han inte var medveten om rättshandlingens innebörd.

I förevarande fall har Susanne Miiltoip påstått att Johnny Gullberg led av en psykisk störning vid upprättandet av sms-meddelandet. Till stöd för sin inställning har Susanne Miiltoip åberopat e-postkorrespondens mellan ombudet Annika Melin och professor Wayne Jones vid Rättsmedicinalverket innefattande en infogad tabell om kliniska effekter vid olika promillehalter i blodet hos vuxna personer med normala alkoholvanor.

Tingsrätten gör härvid följande bedömning. Av utredningen framgår att Johnny Gullberg vid tidpunkten för upprättandet av sms-meddelandet sannolikt hade en alkoholkoncentration i blodet motsvarande 2,32 promille. Av tabellen "Kliniska effekter vid olika promillehalter i blodet hos vuxna personer med normal alkoholvana" framgår att personer med en promillehalt om 2,0-3,0 promille kan uppleva effekter som dubbelseende, svårigheter att prata och gå upprätt samt ha lätt för att somna. Av förhören med Barbro Wathne och Ronny Tholander har framkommit att Johnny Gullberg i perioder haft en alkoholkonsumtion som inte kan klassas som "normal alkoholvana". Ronny Tholander har vidare uppgett att Johnny Gullberg, till följd av hög alkoholtolerans, hade kunnat författa, förstå och skicka aktuellt sms-meddelande även om han hade varit "jätteberusad". Sammantaget finner tingsrätten att Susanne Miiltoip inte har styrkt sitt påstående om att Johnny Gullberg vid tillfället för upprättandet av sms-meddelandet var under påverkan av en psykisk störning. Hennes invändning om testamentets ogiltighet på denna grund ska därför ogillas.

Sammanfattning

Tingsrätten har alltså funnit att sms-meddelandet skickat av Johnny Gullberg den 18 december 2010 kl. 04.05 är ett s.k. holografiskt testamente enligt 10 kap. 3 § första stycket ärvdabalken samt att Johnny Gullberg inte led av en psykisk störning då han skickade sms-meddelandet. Testamentet är således giltigt och käromålet ska därför ogillas.

Rättegångskostnader

Med utgången i målet följer att Susanne Miiltoip ska ersätta svarandenas rättegångskostnader. Daniel Villa Bégat har inte begärt ersättning för rättegångskostnader. Barbro Wathnes och Christoffer Forsbergs kostnader är skäliga och ska bifallas.

Lotten Ögren

Anders Samuelson

Fanny Nyström

Svea hovrätt

SVEA HOVRÄTT

Avdelning 03, Rotel 030106

DOM

2013-06-13 Stockholm

Mål nr T 11306-12

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Solna tingsrätts dom den 16 november 2012 i mål nr T 5746-11

KLAGANDE

Susanne Miilto, 620809-0321

Tobaksvägen 38

123 57 Farsta

Ombud: Advokaten Michel Lorenius

Biblioteksgatan 29

114 35 Stockholm

MOTPARTER

1. Christoffer Forsberg, 830310-8511

c/o Hansson

Törelvägen 100

906 28 Umeå

2. Barbro Wathne, 420912-1260

Rallaregränd 1

192 70 Sollentuna

Ombud för 1 och 2: Advokaten Marie Wessel

Box 27707

115 91 Stockholm

3. Daniel Villa Bégat, 820318-0099

c/o J Willa Ruiz

Skyttvägen 22

192 58 Sollentuna

SAKEN

Klander av testamente m.m.

Hovrättens domslut, se nästa sida.

Hovrättens domslut

1. Med ändring av tingsrättens dom i huvudsaken fastställer hovrätten att testamentet, som skickades från Johnny Gullbergs mobiltelefon den 18 december 2010 kl. 04.05, är ogiltigt.

2. Med ändring av tingsrättens dom i fråga om rättegångskostnader befriar hovrätten Susanne Miiltoip från skyldigheten att ersätta Christoffer Forsberg och Barbro Wathne för rättegångskostnader i tingsrätten samt förpliktar Christoffer Forsberg, Barbro Wathne och Daniel Villa Bégat att solidariskt med varandra ersätta Susanne Miiltoip för hennes rättegångskostnad vid tingsrätten med 128 084 kr, varav 102 000 kr för ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 16 november 2012 till dess betalning sker.

3. Christoffer Forsberg, Barbro Wathne och Daniel Villa Bégat förpliktas att solidariskt med varandra ersätta Susanne Miiltoip för hennes rättegångskostnad i hovrätten med 50 132 kr, varav 40 000 kr för ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för hovrättens dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Susanne Miiltoip har yrkat att hovrätten ska bifalla käromålet och befria henne från skyldigheten att ersätta Christoffer Forsberg och Barbro Wathne för deras rättegångskostnader vid tingsrätten och förplikta Christoffer Forsberg, Barbro Wathne och Daniel Villa Bégat att ersätta hennes rättegångskostnad där.

Christoffer Forsberg, Barbro Wathne och Daniel Villa Bégat har motsatt sig att tingsrättens dom ändras.

Susanne Miiltoip, Christoffer Forsberg och Barbro Wathne har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten.

Hovrättens domskäl

Parterna har åberopat samma grunder och utvecklat sin talan i huvudsak på samma sätt som i tingsrätten. Susanne Miiltoip har dock godtagit tingsrättens bedömning att Johnny Gullberg hade fog för att uppfatta sin situation som ett sådant nödfall som berättigar till avsteg från den vanliga ordningen vid upprättanden av testamenten. Parterna har lagt fram samma bevisning i hovrätten som i tingsrätten.

Susanne Miiltoip har i första hand gjort gällande att det aktuella sms-meddelandet inte är att betrakta som ett testamente. Av 9 kap. 1 § ärvdabalken framgår att med testamente avses en persons förordnade om sin kvarlåtenskap. I målet är ostridigt att Johnny Gullberg skickade sms-meddelandet från sin telefon ett par timmar innan han tog sitt liv. Hovrätten anser att sms-meddelandet är en rättshandling med en text som är klar, tydlig och innehåller uppgifter om hur Johnny Gullbergs kvarlåtenskap ska fördelas. Hovrätten anser vidare, i likhet med tingsrätten, att det kan hållas för visst att meddelandet uttrycker Johnny Gullbergs yttersta vilja och att han avsett att testamenteriskt förordna om sin kvarlåtenskap. Sms-meddelandet är till följd av detta materiellt sett ett testamente. Susanne Miiltoips förstahandsyrkande, att hovrätten ska fastställa att sms-meddelandet inte utgör ett testamente, kan alltså inte vinna bifall.

I andra hand har Susanne Miiltoip gjort gällande att testamentet är ogiltigt eftersom sms-meddelandet inte uppfyller formkraven för ett holografiskt testamente enligt 10 kap. 3 § ärvdabalken. Enligt den bestämmelsen ska testamentet vara egenhändigt skrivet och undertecknat av testator. Något undantag från dessa krav

medges inte av lagen. I målet är ostridigt att det är Johnny Gullberg som skrivit och skickat testamentet och hovrätten finner liksom tingsrätten att sms-meddelandet i och för sig uppfyller kravet på att vara egenhändigt skrivet. Det saknas emellertid möjlighet att underteckna ett sms-meddelande. Utifrån de lagstadgade formkraven går det således inte att förordna om kvarlåtenskap på det sätt som Johnny Gullberg har gjort. Testamentet ska därför förklaras ogiltigt.

Vid den här utgången i målet ska Christoffer Forsberg, Barbro Wathne och Daniel Villa Bégat ersätta Susanne Miiltoip för hennes rättegångskostnader såväl vid tingsrätten som i hovrätten. Christoffer Forsberg och Barbro Wathne har överlämnat till hovrätten att bedöma skäligheten av de i tingsrätten och i hovrätten yrkade beloppen. Det saknas kännedom om Daniel Villa Bégats inställning till de yrkade beloppen.

Susanne Miiltoip har i tingsrätten yrkat ersättning med sammanlagt 128 084 kr, varav 102 000 kr för ombudsarvode och i hovrätten yrkat ersättning med sammanlagt 76 070 kr, varav 60 750 kr för ombudsarvode. Mot bakgrund av målets art och omfattning anser hovrätten att Susanne Miiltoip är skäligen tillgodosedd med 40 000 kr för ombudsarvode vid hovrätten. I övrigt är framställda yrkanden om ersättning för rättegångskostnader skäliga.

I avgörandet har deltagit f.d. hovrättslagmannen Olof Forssberg, hovrättsrådet Daniel Thorsell samt tf. hovrättsassessorerna Anna Spinnell, referent, och Karin Lundqvist.